

Kevser Suresi

Rahman Rahim Allah'ın Adıyla

Şüphesiz biz, sana Kevser'i verdik.

Şu hâlde Rabbin için namaz kıl ve tekbir

alırken, namazda ellerini boğazına kadar kaldır.

Doğrusu asıl soyu kesik olan, sana kin duyandır.

Murtaza Mutahharî

Bilinmeyen Simasıyla
HAZRETİ ALİ

(Ona Selâm Olsun)

Çeviri:

İsmail Bendiderya

Tashih & Tatbik:

Cafer Bayar

KEV SER

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

Kevser Yayınları: 28

Kitabın Orijinal Adı: Cazibe ve Dafie-i Ali

Tercüme: İsmail Bendiderya

Tashih & Tatbik: Cafer Bayar

Son Okur: Musa Güneş

Dizgi ve Mizanpaj: Kevser

Kapak: Ramazan Erkut

Baskı: Yılmaz Matbacılık (Sertifika: 27185)

Litros Yolu 2. Matb. Sitesi 3 NB 2

Zeytinburnu-Topkapı /İst. Tel: 0212 493 00 85

Basım Tarihi: 1. Baskı: Nisan 1999 / 4. Baskı: Eylül 2014

ISBN: 978-9944-709-07-1

Kevser Yayınları

Sofular Mah. Simitçi Şakir Sok. No: 14 / 1

Fatih – İSTANBUL

Tel: 0212 – 534 35 28 / 0212 – 555 16 66

Faks: 0212 – 631 36 01 / 0212 – 555 22 12

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

TAKDİM

Günümüz dünyasında yaşayan insanlar, toplumu mutlu ve adilane yönetebilmek için her geçen gün bir fikir ortaya atıp yeni teoriler üretmektedirler. Bu fikirler doğru olsa bile, çıkar ve menfaat odakları o fikirleri başka fikirler üreterek çürütmeye çalışmışlar ve böylece hangi fikrin doğru olduğu teorisyenler tarafından bile bilinmemektedir.

Bunun başlıca sebebi, fikirleri üretenlerin toplum nezdindeki güvenilir kaynaklar olmamalarıdır.

Toplum kendini yönetecek yöneticilerden ilmî yeterlilik ve güven beklemekte olduğu için bugüne kadar doyurucu ve güvenilir fikirler bulamamış, kötünün iyisine sarılmaktan başka çare görememiştir.

Yüce yaratıcı, Rab olması hasebiyle lütuf vasfını izhar edip, eğitici ve güvenilir (emin) insanları elçi olarak gönderir ki, kötünün iyisine sığınma zaafından insanları kurtarıp iyinin en iyisine kavuşursun.

Bu doğrultuda sadece teori (ayet) göndermekle kalmamış, bu teorileri hayat tarzı olarak yaşayan canlı örnekler de insanlığa sunmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.a): *"Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır."*, *"Ali hak ile, hak Ali iledir."* sözü, ilmî kaynak ve yaşam güvencesi vererek insanları en iyiyeye yönlendirmiştir.

Bu eserde, ideal kent ve mutlu bir yaşam özleminde olan kitlelere, yaşam örneği olan İmam Ali'yi (a.s) teorik ve pratik bütünlüğünde sunuyoruz. Ümit ederiz yorgun düş-

müş, şaşkın yürüyen adalet özlemcilerine bu örnek yeniden dinamizm kazandırır, geleceğe daha ümitli bakan bir toplum yetişir.

Kevser Yayınları olarak bu hizmeti, alanında en uzman kalemden okuyucularımıza sunmaktan mutluluk duyarız.

Tevfik Allah'tan

KEVSER

YAZARIN ÖNSÖZÜ

Emirü'l-Müminin İmam Ali'nin (a.s) kişilik ve karakteristik yapısı, bir kişinin kalemi ve bir kitabın hacmiyle anlatılamayacak kadar çok boyutludur. Bu konuda bir bireyin yapabileceği azami şey, onun bu fevkalade çarpıcı kişiliğinin boyutlarından birine veya birkaçına değinebilmektir.

Bu muazzam kişiliğin en ilginç boyutlarından biri, insanlar üzerindeki olumlu veya olumsuz etkisi; daha yerinde bir deyişle onun kendisine has "çekicilik ve iticilik gücü"dür. Daha da şaşırtıcı olanı, üzerinden asırlar geçmesine rağmen bu eşsiz kişiliğin bugün de insanlar üzerinde aynı etkiyi göstermekte olmasıdır. İşte elinizdeki kitapta bu konuyu incelemeye çalıştık.

Bireylerin kişilik ve karakteri, diğer insanların ruh ve canlarında reaksiyon yaratma açısından yekdiğeriyle aynı değildir. Kişilik ne kadar zayıf ve yüzeysel olursa, zihinlerden silinmesi de çabuk olur ve insanlar üzerindeki etkisi de aynı ölçüde zayıflar. Buna karşılık, büyük insanlar kişilik ve karakterlerinin büyüklük ve kuşatıcılığıyla orantılı olarak insanların kalbinde ve aklında fırtınalar yaratabilmekte, silinmeyecek izler bırakmakta; ister olumlu olsun, ister olumsuz olsun, yarattığı bu etki ve getirdiği aksiyon büyük ve kalıcı olmaktadır.

Bu tür etkileyici şahsiyet ve karakterler mutlaka dillere destan olmakta, hakkında tartışmalar ve konuşmalar yapılmakta, çeşitli mevzulara konu olmakta, gündem yaratmakta;

şiir, edebiyat, resim vb. sanat dallarına konu edilmekte; çeşitli hadis, hikâye ve kitapların kahramanı olmaktadır. Bütün bunlar İmam Ali (a.s) için de geçerli olmuş, bu hususta ya benzersiz veya emsaline pek az rastlanır bir örnek sergilemiştir.

7. yüzyıl İmamiye (Ehlibeyt) âlimlerinden olan ünlü İslâm mütefekkeri Muhammed b. Şehraşub Mazenderanî'nin, dünyaca ünlü eseri "Menakıb"ı yazarken evinde bini aşkın menkıbe kitabı bulunduğu, bunların tamamından faydalandığı ve bu menkıbe kitaplarının hepsinin, İmam Ali'nin (a.s) hayatını anlattığı bilinmektedir. Sadece bu örnek bile Müminlerin Emiri ve ilim şehrinin kapısı İmam Ali'nin (a.s) muazzam kişiliğinin, öteden beri ilim ve fikir adamlarının dikkatini ne kadar çekmiş olduğunu ve zihinleri ne ölçüde meşgul etmiş bulunduğunu anlatmaya yeter sanırız.

İmam Ali (a.s) de Allah'ın has kullarından, Hakk'ın nuruyla nurlanan evliyaullahtan (Allah'ın velilerinden) biriydi. Ancak onu diğer seçkin müminlerden çok daha farklı kılan bir nokta; hâlâ belleklerden silinmemiş olması, insanlara sürekli iman, canlılık, zindelik ve taptaze bir iman gücü bahşetmesidir.

Sokrates, Eflatun, Aristoteles, İbn Sina, Descartes gibi filozoflar da insanoğlunun zihin dünyasında izler bırakan ve fikirleri meşgul eden isimler arasındadırlar. Hele sosyal ve siyasî inkılâplar gerçekleştiren liderler, bilhassa 19. ve 20. yüzyılın siyasî inkılâp otoriteleri bu zihni fethin yanı sıra taraftarlarında bir tutuculuk yaratmayı da başarmışlardır. Keza, irfan şeyhleri de müritlerinin kalbini öylesine fethetmişlerdir ki, "Pir-i Mugan" emrecek olsa, seccadelerini meyın al rengine boyamaları içten bile değildir. Ne var ki onların hiçbirinde, tarihin yansıttığı Ali (a.s) taraftarındaki coşku, heyecan ve dinamizmle iç içe bir sevgi, teslimiyet ve inkılâpçılık görememekteyiz. Hatta Safeviler, İmam Ali (a.s) tarafta-

rı dervişleri yenilmez birer savaşçıya dönüştürebilmiş iseler; bunu kendi adlarına değil, İmam Ali (a.s) adına yapabilmişlerdir ancak.

İçtenlik ve sevgi yaratan manevî iyilik ve güzellikle, sosyal ve siyasî liderlerin metayı olan üstünlük, çıkar ve yaşam maslahatı veya filozofların metayı olan akıl ve felsefe, ya da arifin metayı olan egemenlik ve kuşatıcılık ispatı yekdiğerrinden tamamen farklı şeylerdir.

İslâm felsefe tarihinde meşhur bir hadise vardır:

İbn Sina'nın bilgi ve zekâsına hayran olan öğrencilerden biri, bir gün: "Bu zekâ ve ilimle peygamberlik iddiasında bulursanız, pek çok taraftar bulurdunuz." der. Ünlü bilgin bu cahilane yaltakçılık karşısında susmaktan başka çare bulmaz.

Aradan zaman geçer. Bir kış günü sabahın ilk vakitlerinde İbn Sina, yataktan öğrencisine seslenir ve bir bardak su ister. Havanın soğuk olması nedeniyle bunu yapmaya üşenen öğrencisi çeşitli bahaneler öne sürmeye başlar ve yatağından çıkmaz.

Bu sırada sabah ezanını okuyan müezzinin sesi duyulur. İbn Sina: "Bak dostum!" der, "Bana peygamberlik iddiasında bulunsam, inanacağını söylüyordun; hâlbuki şimdi bir bardak su vermiyor, sıcacık yatağını bir lahzacık olsun terk edemiyorsun. Şu müezzin ise, aradan 1000 küsur yıl geçtiği hâlde Hz. Peygamber'in (s.a.a) emrine itaat etmek amacıyla bu soğukta yatağını terk edip minareye çıkarak Allah'ın birliğine ve Resulullah'ın (s.a.a) elçiliğine şahadet etmektedir. Ne kadar seçkin de olsa, bir bilginle bir peygamberin sözlerinin, zihin ve kalpler üzerindeki etki ve nüfuzu arasındaki fark böylesine kıyaslanamayacak kadar büyüktür işte!"

Evet, filozoflar öğrenci yetiştirirler, izci değil; sosyal ve siyasî önderler bağnaz taraftarlar yetiştirirler, nefisini her tür-

lü kötülükten arındırmış insanlar değil; irfan şeyhleri ve üstatları teslimiyetçi müritler yetiştirirler, enerjik ve mücahit müminler değil!

İmam Ali'nin (a.s) ise muazzam bir kişiliği ve kendisine has bir özelliği vardır. Onda hem filozofun özellikleri vardır, hem inkılâp liderlerinin, hem ariflerin ve hem de peygamberlerin özelliği türünden bir özellik. Ali'nin (a.s) okulu akıl ve fikir, coşku ve inkılâp, teslimiyet ve disiplin, iyilik ve güzellik, çekicilik ve hareket okuludur!

Ali (a.s) başkaları için adil bir imam olmadan önce, bizzat kendisi için adil olmuş, adaleti herkesten önce bizzat kendisine ve kendi yakınlarına uygulamış, insanları davet ettiği "dengeli ve ölçülü olma" aslına herkesten önce kendisi uymuştur.

Evet o, insanî kemallerin tamamını kendinde toplayabilmişti. Hem ulaşılması pek güç ve derin bir düşünceye sahipti, hem de dakik ve dolu dolusuna duygulara.

Ali (a.s) beden ve ruh kemalini bir araya toplamıştı. Geceleri ibadete başladığında, Allah'tan gayri her şeyden kopar; gündüzleri halkın arasında, onlardan biri gibi yaşardı. Gündüzleri gözler onun eşitlik ve fedakârlık örneği davranışlarına şahit olurdu; kulaklar bilgece öğüt ve sırlar işitirdi ondan. Geceleriye yıldızlar, Rabbine yakaran Ali'nin (a.s) yaşlı gözlerine şahit olur, gökler onun coşkulu duaları ve âşikane münacatlarını dinlerdi mahut bir sessizlikle.

Ali (a.s) hem din âlimiydi hem bilge, hem arifti hem sosyal lider, hem zahitti hem asker, hem hâkimdi hem işçi, hem hatipti hem yazar. Kısacası Ali (a.s) tam anlamıyla ve bütün güzellikleriyle kâmil bir insandı.

Elinizdeki kitap hicrî kamerî 1388 ramazanının 18-21. gecelerinde Hüseyiniye-i İrşad'da yapılan dört konuşmanın ürünüdür. Bir giriş ve iki bölümden müteşekkil bu eserin giriş bölümünde çekicilik ve iticiliğin genel anlamlarına ilave-

ten, insanların çekicilik ve iticilikleri genel bir çerçevede işlenmiştir. Birinci bölümde İmam Ali'nin (a.s), onu hakkıyla tanıyan her insanda hayranlık uyandıran nadide kişiliğinin cazibesini ve bu cazibenin etki ve faydalarını ele almaya çalıştım. İkinci bölümde de o Hazret'in kimleri, ne tür hasletlere sahip insanları kendisinden uzaklaştırdığı boyutunu, iticiliğini incelemek istedim.

Bu iki bölümden sonra elde edilen netice, İmam Ali'nin (a.s) iki boyutlu ve iki ayrı güce sahip olduğudur ki, ona uyan ve onun okulunun öğrencisi olmak isteyen de, onun gibi olmalı ve bu iki zat gücü, yani çekicilik ve iticiliği bir arada taşımalıdır.

Bu arada, salt bu iki güce sahip olmanın, hem itici, hem çekici bir karakter taşıyor bulunmanın İmam Ali (a.s) okuluna mensup olabilmek için yeterli değil, gerekli şart olduğunu da hemen belirtelim.

İşte bu nedenle elinizdeki eserde Ali'nin (a.s) çekiciliğinin ne tür insanları cezp ettiği ve iticiliğinin ise ne tür insanları itip kendisinden uzak tuttuğu konusunu işlemeye özen gösterdik.

Bugün Ali (a.s) taraftarı olduğunu söyleyip de onun cezp ettiği insanları iten ve yine Ali (a.s) taraftarı olup da onun kendisinden uzaklaştırdığı tipleri kendisine doğru çeken veya o tiplere meyil gösteren niceleri var aramızda.

Ali'nin (a.s) iticiliğini işlerken, İslâm tarihinin en çirkin çehrelerinden biri olan "Haricîler" güruhunu örnek vermekle yetindik; ama Ali'nin (a.s) iticiliğine maruz kalan yegâne tip, Haricîler değildi elbette. Kitabın daha sonraki baskılarında, bu ve bunun gibi diğer bazı eksiklikleri gidermek nasip olur belki de.

Konuşmaların düzelti ve tamamlama zahmetini değerli âlim kardeşim Fethullah Ümmidî üstlendi. Kitabın yarısına yakın bir kısmı benim sözlerim ve onun kalemidir aslında.

Diğer yarısını ya olduğu gibi aktardık, ya da kendim bazı düzeltmelerde bulundum. Bütün Müslümanlar için faydalı olacağını umarım; Allah Teala bizleri İmam Ali'nin (a.s) gerçek takipçilerinden kılsın inşaallah.

4 Muharrem 1391 h.k.

Şehid Murtaza Mutahhari

Giriş

ÇEKİM VE İTİM

- Çekim ve İtim Kanunu
 - İnsan Dünyasında Çekim ve İtim Kanunu
 - İnsanların Çekicilik ve İticilikleri Farklıdır
 - İkili Güç Sahibi İmam Ali (a.s)
-

Bismillahirrahmanirrahim

"Mümin erkeklerle mümin kadınlar birbirlerinin velileridirler, iyiliği emreder, kötülükten sakındırırlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler ve Allah'a ve Resulüne itaat ederler. İşte Allah'ın kendilerine rahmet edeceği bunlardır. Şüphesiz, Allah, üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir." (Tevbe, 71)

"Allah, erkek münafıklara da, kadın münafıklara da ve -bütün- kâfirlere, içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşini vaadetti. Bu onlara yeter. Allah onları lanetlemiştir ve onlar için sürekli bir azap vardır." (Tevbe, 68)

ÇEKİM VE İTİM KANUNU

Çekim ve itim kanunu, bütün varlık dünyasına hâkim olan genel bir kuraldır. Çağdaş bilimin de ispatlamış olduğu üzere, bu kuralın dışında kalabilen bir tek zerre dahi mevcut değildir kâinatta. En küçük atom parçacıklarından en hacimli cisimlere varıncaya kadar bütün varlıklar bu esrarengiz çekim gücünün dairesi içindedirler; yani hem çeker, hem çekime uğrarlar.

Eski çağlarda insanoğlu, çekim kanununun bütün varlık âlemini kuşattığını bilmiyordu. Sadece mıknatısla kehribarın çekim gücü keşfedilmiş, bunun genel bir kanun olabileceği hiç düşünülmemiş; mıknatısla demir, kehribarla saman çö-püne mahsus sınırlı bir özellik olduğu zannedilmişti. Oysaki şairin de dediği gibi:

Şu yerle gökyüzünde ne varsa
Hep biri diğerini çeker aslında!

Astronomi bilimiyle uğraşanlar da aynı eksik bilgiye sahiptir; onlar da sadece yerküresi için bu durumun geçerli olduğunu sanmaktaydı. Onlara göre yerküre göğün tam ortasındaydı; her taraftan çekime uğradığı için ortada muallâk kalmış olan bu yuvarlak gezegen, kâinatta hiçbir yöne doğru hareket edemiyordu. Hatta kimilerine göre gökyüzü yeryüzünü çekmiyor, bilakis itiyordu. Göğün her noktasından yerküreye eşit oranda bir güç yöneltiliyor olmasından, yerküre belli bir noktada asılı durmakta, yer değiştirememektedir.

Bitkilerle hayvanlar için de bir çekim ve itim gücünün varlığına inanılmaktaydı. Bitkiyle hayvan şu üç güce sahipti: Beslenme, yeşerme ve döllenme. Beslenme gücü de çekim, itim (dışlama), sindirim ve depolama olmak üzere dört güçten müteşekkil bilinirdi; midede gıdayı kendisine çeken bir güç olduğuna ve midenin uygun bulmadığı şeylerin de dışarı atıldığına inanılırdı.¹ Karaciğerde de suyu kendisine doğru çeken bir çekim gücünün varlığı kabul edilirdi.

1- Bugünse insan vücudu makineye, boşaltım sistemi de tulumaya benzetilmektedir.

İNSAN DÜNYASINDA ÇEKİM VE İTİM GÜCÜ

Bu başlık altında işlemek istediğimiz konu, insanın cinsel boyutu değildir. Her ne kadar cinsiyet meselesi çekim kanununa giriyorsa da bu, başlı başına bir konu olduğundan burada cinselliğe değinmeyecek, insanların sadece sosyal boyutlardaki çekicilik ve iticiliklerini ele almaya çalışacağız. Ancak, belli çıkar ve menfaatlere dayalı birliktelik veya çekiciliklerin de konumuzun dışında kaldığını hemen belirtelim.

Arkadaşlık, dostluk ve düşmanlık gibi hususların önemli bir kısmı, insanoğlundaki çekme ve itme gücünün birer tezahürüdür aslında. Bu çekim ve itimler de benzerlik, aynılık veya farklılık ve zıtlık gibi temeller üzerine kuruludur.¹ Bu nedendir ki, çekicilik ve iticiliğin ana nedenini benzerlik veya zıtlıkta aramak gerekir. Nitekim bugün felsefenin pek meşhur kanunlarından biri olarak bilinir bu: "Benzerlik, birlikteliğin nedenidir; benzer şeyler yekdiğerini çekerler."

Bazen iki yabancı insan yekdiğerine karşı içinde bir sevgi, ilgi duyar, arkadaş olmak isterler. Bu ilgi ve duyulan yakınlığın nedeni aralarındaki benzerliktir. İki insan arasında önemli benzerlikler olmazsa, birbirini böylesine cezp etmeleri ve birbirine ilgi duymaları mümkün değildir. Kısacası birbirine yabancı iki insan arasında oluşan sıcak duygu, sevgi ve dostluk hissi, aralarındaki benzerliklerin sonucudur.

1- Elektro-mıknatis olayının tam tersi bir durumdur bu; mıknatista zıt kutuplar birbirini çeker sadece.

Mesnevî'nin 2. bölümünde ilginç bir hikâye anlatılır:

Bir bilge, bir leylekle bir karganın arkadaş olduğunu görür ve pek şaşırır buna. Sahi, leylekle karganın arkadaş olması mümkün müdür? Müşterekleri, ortak yanları pek olmayan iki kuş... Bilge adam onları dikkatle izlediğinde, ikisinin de ayaklarının aksadığını görür! Evet, aksama müştereki bu iki farklı hayvanı yekdiğerine yaklaştırmıştır.

İnsanlar için de durum bundan farklı değildir. İnsanların dostlukları mutlaka belli neden veya nedenlere dayalıdır. Düşmanlıklar da böyledir, mutlaka bir nedeni vardır.

Kimilerine göre bu çekicilik ve iticilikler ihtiyaçlara ve ihtiyaçların giderilmesi gereğine dayalıdır. İnsan çeşitli ihtiyaçları olan bir varlıktır, yaradılışı itibariyle muhtaçtır. İhtiyaçlarını karşılamak ve boşlukları doldurabilmek amacıyla çalışır durur. İnsanoğlunun bunda başarılı olması ise kendisine paralel grup, imkân ve insanlarla el ele vermesi, kendisine zararlı olabilecek grup, imkân ve insanlardan uzak durmasıyla mümkündür ancak. Yani burada da çekicilik ve iticiliğin bir nedeni vardır.

Bu yalın hakikat gereğince ki, insanoğlu çekicilik ve iticilik hassasına sahip olarak yaratılmıştır. Böylece kendisine faydalı olabilecek şeylere ilgi duyabilmekte, zararlı olabilecek şeylerden de sakınabilmektedir. Ne fayda, ne zarar veren, yani nötr olan şeylere karşıysa, o da nötr ve ilgisizdir.

Bu nedenle, insanoğlu için iki önemli ve hayatî unsurdur çekicilik ve iticilik gücü. Bunların azalması hâlinde bireyin hayatında boşluklar doğacaktır. Bu boşlukları doldurabilecek özellik ve kapasiteye sahip olanlar başkalarının ilgisini çekeceklerdir. Bu özellikten yoksun olanlar ise, hiçbir boşluğu dolduramayacakları gibi birçok boşluklar da ortaya çıkacak ve insanları kendisinden uzaklaştıracaklardır. Nötr ve duygusuzlara gelince, onlar da bir kenarda tıpkı bir taş gibi duracaklardır.

İNSANLARIN ÇEKİCİLİK VE İTİCİLİKLERİ FARKLIDIR

İnsanlar çekicilik ve iticilik konusunda birbirinden farklıdır, bu konuda insanları çeşitli sınıflara ayırmak mümkündür:

1- Yukarıda da belirttiğimiz gibi kimi insanlar nötrdürler; ne sevenleri vardır, ne de düşmanları, ne sevgi ve ilgi uyandırır, ne de düşmanlık ve nefret. Böylelerinin insanlar arasındaki konumu "taş"larınkı gibidir.

Bu tür insanlar, etkilemedikleri gibi etkilenmezler de ve belli bir tepkileri -olumlu veya olumsuz anlamda- yoktur. Ne iyilik edebilir, ne de kötülükte bulunabilirler. Tıpkı bir hayvan gibidirler; yemek yer, uyur, halkın arasında dolaşırlar. Tıpkı koyun gibidirler, ne dostları vardır, ne düşmanları; eğer otuyla suyu muntazam veriliyorsa sevildiğinden değil, zamanı geldiğinde kesilip yenileceğindedir. O ne muhalefet eder, ne de taraf tutar. Bu tipten herkesi tek türdür: Kof ve boş! Çünkü her insan için sevmek ve sevilmek bir ihtiyaçtır. Aynı şekilde düşmanı tanıyıp ona karşı durmak da insan için bir ihtiyaçtır; oysa bu nötr tipin böyle bir ihtiyacı bile yoktur!

2- Kimileri de çekiciliğe sahip, ama iticilikten yoksun insanlardır. Herkesle samimi, herkesle dosttur böyleleri; her sınıftan insanla çabucak kaynaşır, herkese kendisini sevdirebilir, herkes onu dost görür ve kimse reddetmez. Öldüğü zaman da ardından gözyaşı döktürür ve mesela Müslümanı cena-

zesine epey katılanı olur; Budist ise pek sevilip sayıldığından cesedi saygıyla yakılır.

Şair diyor ki: Yarısı Müslüman, yarısı Budist olan bir toplumda Müslümanlar ölen birine saygı amacıyla cenazesi-ni törenle yıkar, gusleder, hatta daha bir aziz kılmak için zemzemle yıkarlar cenazeyi. Budistler de cenazeyi yakıp külünü savurarak saygılarını göstermiş, cenazeyi aziz kılmış olurlar. İşte böyle bir toplumda öylesine sevil ki, Müslümanlar cenaze törenine katılıp onu zemzemle yıkamayı arzulasınlar; Budistler de seni kendilerinden biri gibi kabul ederek cenazeni yakıp külünü savurmak istesinler!

Kıscası, bu tür insanlar, iyi ahlâklılık ve günümüzün deyimiyle sosyalliğin gereğinin herkesçe seilmek olduğunu zannederler. Belli bir inanç, belli bir prensip ve sosyal gayeleri olup salt kendi menfaatini düşünmeyen bir insan için böyle olmak mümkün değildir.

Çünkü belli inanç ve prensipleri olan biri, ister istemez dürüştür; özü bir, sözü birdir, açık sözlü ve nettir. Aksi takdirde ikiyüzlülük edip nifakta bulunmuş olur. Zira insanların tamamı aynı görüş, aynı duygu ve aynı zevklere sahip değildir; adil insan da vardır, zalim insan da; kimi insan iyi, kimi kötüdür. Bir toplumda insafılı insanlar olduğu gibi, insafsızlar da vardır; zorba ve fasıklar da vardır.

Belli amaç ve prensipleri olan birinin bütün bu tiplerin beğenisini kazanabilmesi elbette ki mümkün değildir, nihayet onun prensip ve ülküleri bir yerde birilerinin çıkarlarına ters düşecektir. Bu durumda onun herkesçe sevilmesi nasıl mümkün olabilir?!

Bir toplumda istisnasız her kesimin ilgi ve beğenisini kazanmanın tek yolu; sahtekârlık, yalan ve gösteriştir, herkese kendi nabzına göre şerbet vermektir. Belli bir inanç ve gayesi olan dürüst biri içinse bu mümkün değildir; böyle birinin dostu da olacaktır, düşmanı da. Onunla aynı fikir ve

yolu paylaşanlar onu sevecek, fikrine ve yoluna karşı olanlarsa ondan hoşlanmayacaktır.

Hümanizm ve salt insanseverlik görüşünü savunan bazı Hıristiyanlara göre insanoğlunun kemalinin doruğu sevgidir, kemale eren insanda sadece sevgi vardır. Bu nedenle de böyle birinin sadece çekici boyutu vardır, itici boyutu yoktur. Kimi Budistler de böyle bir inanç taşıyor olabilir.

Hıristiyan ve Budist felsefede pek sık göze çarpan hususlardan biri sevgidir. Bu inanışlara göre insan herkesi, her şeyi sevmeli, herkes de onu sevmelidir. Herkes sizi sevince, kötüler bile sizi sevecektir; çünkü sizden sevgi görmüş olacaktırlar.

Hâlbuki salt sevgi yeterli değildir, insanın inanç ve prensipleri de olmalıdır. Mahatma Gandhi'nin de, "Budur Benim Dinim" adlı kitabında belirttiği gibi, sevgi hakikatle birlikte olmalıdır. Hakikatle birlikte olmak demekse prensipli olmak demektir ki, ister istemez düşman kazandırır insana. Çünkü bir nevi iticiliktir prensipli olmak; kimilerini uzaklaştırır, kimilerinin de mücadele etmesine neden olur.

İslâm dini de bir sevgi okuludur aslında, nitekim Enbiyâ Suresi'nin 197. ayetinde Peygamberimizin (s.a.a) bütün âlemler için yalnızca rahmet olarak gönderildiğine vurgu yapılır. Yani en tehlikeli düşmanları için bile bir rahmettir o; onları da sever.¹

1- Evet, Resulullah (s.a.a) âlemler için bir rahmetti; hayvanları, bitkileri dağı-taşı bile severdi. Nitekim her sarığının, her kılıcının, her atının bir adı vardı. Bu da bütün varlıkları sevmesinden, bütün cisimlerin şahsiyeti olduğuna inanmasından kaynaklanırdı. Bu özelliğe sahip ikinci bir insan görülmüş değildir tarihte. İnsanlık sevgisinin sembolüydü o. Uhud dağının yanından geçerken sevgiyle dağa bakar ve "Biz bu dağı severiz, o da bizi sever!" buyururdu. Evet, Resulullah (s.a.a) dağları, taşları bile severdi; bütün âlemler için bir rahmetti.

Ancak Kur'ân'da emredilen bu sevgi, her insana hoşlanacağı şekilde davranmak, herkesin zevkini okşamak ve herkesin ilgisini kazanmak değildir asla. İslâmî sevgi, herkesin her şeye ilgi duyması veya kimsenin zevkine karışılması değildir. Aslında bu sevgi değil, ikiyüzlülük ve nifaktır. Sevgi, hakikatle birliktelik arz etmektir, hayra vesile olmak demektir. Hayra vesile olacak şeyler yapmaksızın, pekâlâ herkesin hoşuna gitmeyebilmektedir. Nitekim insan kimi zaman birini sevdiğinden onun hayrına olacak bir şey yapmakta; ama muhatabı, minnettar kalacağı yerde onun yaptığı şeyden hiç hoşlanmadığı için düşman kesilivermektedir!

Kaldı ki sevginin de daha makul ve mantıklı olanı, belli bir kişi veya bireyin değil, bütün insanlık âleminin hayrına olan şeyi yapmaktır. Bu açıdan bakıldığında ise bir grup veya bireye yapılan iyiliğin insanlık camiası için pekâlâ zararlı ve kötü bir sonuç doğurması da mümkündür!

Örneğin insanlık tarihinde büyük ıslahçıların yaptıklarına bakın; toplumların örf ve kurallarını ıslah etmekte, bu yolda olmadık sıkıntı ve dertlere katlanmakta, ama karşılığında insanlar, onlara hiçbir teşekkürde bulunmadıkları gibi eziyet ve düşmanlık göstermektedirler!

Buna göre sevgi, her zaman insanları kazanmaya vesile olmayabilir, hatta kimi zaman gösterilen sevgiler insanların hiç hoşuna gitmeyebilir, uzaklaşmalarına sebep olabilir ve hatta hatta kitleleri sizin aleyhinize ayaklandırabilir!

Abdurrahman b. Mülcem, İmam Ali'nin (a.s) en azılı düşmanlarından. Onun kendisi için ne kadar tehlikeli bir düşman olduğunu İmam Ali (a.s) de biliyordu. İmam'ın yakın dostları: "Bu çok tehlikeli; izin ver, işini bitirelim!" dediklerinde: "*Önce idam edip sonra yargılamak mı?! Asla!*" diye cevap vermiş İmam ve şöyle devam etmişti:

Henüz cinayet vuku bulmadan kısasa kalkışılabilir mi? Eğer o benim katilimse, ben onu nasıl öldürebili-

rim ki? O zaman o benim değil, ben onun katili olurum! Ben onun yaşamasını istemekteyim, o ise beni öldürmek istemekte!¹

Evet, İmam (a.s): "Ben onun iyiliğini isterken, o benim kötülüğümü istiyor; ben onu seviyorum, o ise bana düşmanlık besliyor." diyor.

Dahası, sevgi insanoğlunun yegâne kurtuluş reçetesi değildir. Kimi huy ve karakterler için şiddet de şarttır; yeri geldiğinde savaş, mücadele ve dışlama da sevgi kadar şart ve elzemdir. İslâm dini hem sevgi ve çekicilik dinidir, hem karşı koyma ve iticilik dini!²

1- Biharu'l-Envar, yeni baskı, c.42, s.193-194.

2- Burada geçen karşı koyma ve cezalandırmanın, sevginin bir tezahürü olduğu söylenebilir. Nitekim bir duada Allah Teala'ya yakarılırken: "Ey rahmet ve sevgisi gazabına üst gelen! Merhamette bulunmak istediğin içindir gazaba gelişin; sevgi ve rahmetin olmasa, gazaplanır mıydın hiç?!" denilmektedir. Burada durum, tıpkı çocuğunu seven ve onun geleceğine karşı ilgisiz kalmayan bir babanın durumu gibidir. Çok sevdiği çocuğu kötü bir şey yaparsa ona öfkelenmekte, sert davranmakta, hatta tokat atmaktadır. Oysa aynı baba, başkalarının çocuklarında çok daha kötü davranışlar gördüğü hâlde onlara karşı asla böyle davranmamakta ve kendi çocuğuna gösterdiği tepkiyi göstermemektedir. Bunun sebebi, kendi çocuğuna duyduğu ilgi ve ona karşı beslediği sevgidir.

Kimi zaman da sevgi, gerçekte birliktelik sunmaz, duyguya dayanır. Bu ise aklın ve prensibin yer almadığı bir sevgidir. Kur'-ân-ı Kerim'de bu tür sevgiye işaret edilerek şöyle buyrulur:

Eğer Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız onlara Allah'ın dinini uygulama konusunda acıma duygusuna kapılmayın. (Nûr, 2)

Burada, suçlunun cezalandırılması gerekiyorsa, duyguya kapılıp gevşek davranmayın denilmektedir. Zira İslâm bireyi sevdiği kadar toplumu da sevmektedir.

Günahın en büyüğü, insanın bir günahı önemsiz sayması ve

Bu kısa açıklamadan sonra şimdi tekrar konumuza dönüp üçüncü grubu inceleyelim:

3- Kimi insanlar da vardır ki cazibe ve çekicilikleri yoktur, sadece iticilikleri vardır; düşman kazanırlar, ama dost edinemezler. İnsanları kırmasını bilir, ama kazanmasını beceremezler. Bu tipler de eksiktirler; insanî hasletleri noksanıdır bunların. Zira insanî hasletler gereğince, az da olsa onları seven, iyi olarak tanıyan birilerinin olması gerekir; bir toplumda çok az da olsa iyi insanlar daima vardır çünkü. Bütün insanlar kötü olsalardı, bu düşmanlıklar adalet ve hakikatin delili olurdu. Hâlbuki hiçbir zaman bütün insanlar iyi olmadıkları gibi, kötü de olmamışlardır. Herkesi kendisine düşman eden biri, bizzat hatalı veya kötü demektir. Çünkü yapısında az da olsa birtakım iyi yönler bulunan birinin hiç dostunun ve seveninin olmaması mümkün değildir. Bu tür

günah işlemeyi küçük bir şeymiş gibi görmesidir. Müminlerin Emiri Hz. Ali'nin (a.s) de buyurmuş olduğu gibi: "*Günahın en kötüsü, hafife alınan günahıdır.*" (Nehcü'l-Belâğa, 340. Vecize)

Bu nedenledir ki İslâm dini, bir günahın başkalarının huzurunda işlenmesi ve başkalarının bu günahın farkına varması hâlinde, günahı işleyen cezalandırılmasını, gerekiyorsa had veya tazir uygulanmasını emreder. İslâm fıkı gereğince, bir farzın terki veya bir haramın işlenmesi hâlinde ya tayin olunan had icra edilir, ya da had tayin edilmemişse tazir uygulanır. Tazir, "had"den daha az miktarda bir cezalandırmadır ve miktarını şer'î hâkim -kadı- tayin eder.

Bir bireyin günah işlemesi ve hele günahının bilinip anlaşılması hâlinde toplum günaha bir adım yaklaşmış veya (eğer günah alenen işlenmişse) itilmiş olur ki, bu da toplum için büyük bir tehliktir. Bu nedenle toplumdaki bu sapmayı düzeltmek ve işlenen günahın hafife alınmasını önlemek için günahkârın (alenen günah işlemişse) mutlaka cezalandırılması gerekmektedir.

Bu açıklamadan da anlaşılacağı üzere cezalandırma olayı hem fert, hem toplum için bir rahmet ve sevgi ürünüdür.

insanlarda olumlu boyut hiç olmadığındandır ki hiç kimse onları sevmez. Böylelerinin varlığı baştan sona tatsız olduğu için başkalarına da elbette ki tat veremez, herkese tatsız gelirler. Birine veya birilerine hoş ve tatlı gelebilecek hiçbir olumlu boyut yoktur böylelerinin yapısında. İmam Ali (a.s) şöyle buyurur:

İnsanların en güçsüzü, dost bulmada güçlük çekerdir. Ondan daha güçsüzü ise, dostlarını yitirip yapayalnız kalandır.¹

4- Kimi insanlarsa hem çekicidirler, hem itici. Bu tür insanlar belli bir fikir ve inanca sahiptirler, belli prensipleri vardır, inançları doğrultusunda çalışırlar. Kimi insanların ilgisini kazanır, gönüllere taht kurarlar; kimi insanlarınsa tepkisini çeker, onları uzaklaştırırlar kendilerinden. Böyle insanların hem dostları, hem düşmanları vardır; hem taraftarları, hem muhalifleri vardır.

Ancak bu tipler de farklı durumlarda olabilirler. Kiminde çekicilik ve iticilik eşit ölçülerde vardır; kiminde zayıftır, kiminde biri diğerinden az veya çoktur. Şahsiyet ve kişiliği güçlü insanlar, hem cazibesi, hem iticiliği güçlü olan insanlardır. Hatta güçlülüğün de ölçüleri vardır. Bazen o kadar güçlü bir kişilik vardır ki, sevenleri onun için canlarını feda eder, uğrunda ölmek için can atarlar. Düşmanları da aynı ölçüde serttirler, onları ortadan kaldırabilmek için canlarından geçmeyi kolaylıkla göze alırlar. Bu, bazen öylesine güçlüdür ki, öldükten sonra bile cazibe ve iticilikleri insanları etkilemeye devam eder, asırlar boyu geniş bir yelpazede süregiden bir etkinlik sergiler. Üç boyutlu çağrılar, nasıl peygamberlere mahsus bir olaya, bu üç boyutlu çekicilik ve iticilik türü de sadece evliyalara mahsus bir kemal derecesidir.²

1- Nehcü'l-Belâğa, 11. Vecize.

2- bk. Hatem-i Peygamberan, c.1, Önsöz, s.11-12

Diğer taraftan, bu insanların hangi tiplerin ilgisini çektiğini, hangi tiplerin tepkisine yol açtığını da incelemek gerekir. Mesela bazen bilgili insanları cezp eder, cahilleri kendilerinden uzaklaştırırken, bazen bunun tam tersini yaparlar. Bu tiplerden kimi, saygın insanları cezp edip şahsiyetsizlerin tepkisini kazanırken, kimi de tam tersini yapar. Kısacası kimlerin sevgisini, kimlerin tepkisini kazandığına bakarak bu güçlü karakterin ne tür güçlü (olumlu mu, olumsuz mu) bir karakter olduğunu anlamak mümkündür.

Sırf çekicilik ve iticilik sahibi olmak ve hatta bu alanda güçlü olmak bile bir şahısın methedilir kişiliğe sahip olduğunu göstermez. Bu, sadece kişiliğin varlığını kanıtlayan delil olabilir ve kimsenin kişiliği onun iyi olduğuna delil olmaz. Dünyada nam salmış ünlü liderler, hatta Cengiz Han, Haccac ve Muaviye gibi profesyonel caniler bile çekicilik ve iticilik yönünden güçlü insanlardır. Ruhunda olumlu bazı noktalar bulunmayan birinin kalabalık orduları peşinden sürükleyebilmesi mümkün değildir. Liderlik gücü olmayan birinin, kitleleri etkileyip öylesine harekete geçirmesi imkânsızdır.

Nadir Şah da bu silsileden bir halkadır. Kopardığı kellelerin, oyup yuvalarından çıkardığı gözlerin haddi hesabı yoktur. İşte bu adamda da çok güçlü ve etkileyici bir kişilik vardı. Safevilerin son dönemlerinin bozguna uğramış İran'ından fevkalade güçlü bir ordu çıkarmayı başardı. Demir parçalarını hızla kendisine çeken bir mıknatıs gibi, savaşçı insanları cezp edip etrafında topladı ve İran'ı kurtarmakla kalmayıp sınırlarını Hindistan'ın en ücra köşelerine kadar genişletebildi.

Evet, her kişilik, kendine benzer olanları çeker; benzemeyenleri de iter. Adalet ve şerefle yoğrulmuş bir kişilik, haktan yana şerefli insanların ilgisini çeker, zevk ve eğlence düşkünü şerefsiz ve alçak tipleriye kendinden uzaklaştırır;

ikiyüzlü dünya düşkünlerinin tepkisini kazanır. Keza canı bir tip de kendisi gibilerin ilgisini çeker, canileri etrafında toplar ve iyileri uzaklaştırır.

Bir diğer nokta da bu çekim veya itim gücünün miktarıdır. Tıpkı Newton Çekim Kanunu'ndaki gibi bir maddenin özgül ağırlığıyla diğer madde arasındaki uzaklık nasıl çekim gücünü artırıp eksiltiyorsa, insanların çekiciliği de, çekicilik sahibi şahıs tarafından kaynaklanan güce göre değişir.

İKİLİ GÜÇ SAHİBİ İMAM ALİ (A.S)

İmam Ali (a.s) de ikili güce sahip bir kişiliktir; hem çekicidir, hem itici. Cazibe ve iticiliği fevkalade güçlüdür üstelik. Hiçbir asır ve zamanda onunki kadar güçlü çekicilik ve iticiliğe rastlamak mümkün olmamıştır belki de.

Çok ilginç dostları vardır, tarihe mal olmuş birer kişiliktir her biri; fedakâr mı fedakâr. Onun uğruna her an ölüme atılabilen, olmadık sıkıntı ve eziyetlere göğüs geren, onun için ölmeyi iftihar bilip sevgi deryasında her şeyi unutan nadede insanlar.

İmam Ali'nin (a.s) şahadeti üzerinden asırlar geçtiği hâlde bugün bile bu cazibe olanca gücüyle iyileri kendisine doğru çekmekte, insanları hayretler içinde bırakmaktadır.

Hayatı boyunca şerefli ve dürüst, dünya malına düşkün olmayan dindar ve yiğit insanlar yetiştirdi. Sevgi, adalet ve fedakârlık timsali olan bu insanlar onu ölesiye seviyor, uğrunda can vermeyi şeref addediyordu. Her biri bir tarih olan bu yiğit insanlar, Muaviye ve diğer hunhar Emevî halifeleri döneminde sırf ona olan sevgilerinden dolayı takibata uğradılar, işkenceler gördüler, öldürüldüler. Bütün bunlara rağmen onu sevmekten ve bu sevgiyi dile getirmekten çekinmediler.

Dünyanın diğer siyasî liderlerinin, ölümleriyle birlikte kişilikleri de toprağın altına gömülmekte; hakikat âşıkları ise öldükten sonra gönüllerde daha bir taht kurmakta, inanç ve fikirleri daha bir parlaklık kazanmaktadır.

Tarih bunun nice örnekleriyle doludur. Ölümünden yıllar, hatta asırlar geçmesine rağmen Ali'nin (a.s) sevenleri, onun düşmanlarının takibatına uğramış, olmadık eziyetlere maruz kalma pahasına onu sevmekten vazgeçmemişlerdir.

Bu tutkunun ilginç örneklerinden biri Meysem-i Temmar'dır. İmam Ali'nin (a.s) şahadetinin üzerinden 20 yıl geçtiği hâlde, sırf onun taraftarı olduğu için tutuklanmıştı. İdam sehпасına ilerlerken, Ali'nin (a.s) fazilet ve erdemlerini haykırıyordu. Özgürlüklerin sindirildiği, feryatların sinelere gömüldüğü, kimsenin sesini yükseltmediği bir zulüm ve baskı döneminde Meysem mertçe haykırmakta ve "Gelin size Ali'nin (a.s) insanî erdem ve faziletlerini birer birer anlatayım!" demektedir. Müslüman halkın heyecan ve iştihak ile onu dinlemeye koşması üzerine dehşete kapılan Emevî zorbaları, derhal şehit etmektedir Meysem'i.

Ali (a.s) ve yarenlerinin bu tür inanılmaz örnekleriyle doludur tarih sayfaları.

Bu cazibe ve tutku, şu veya bu çağa münhasır da değildir; her çağda bu cazibenin tecelli ettiği ve fevkalade derin izler bıraktığı bir hakikattir.

Arap edebiyatının pek ünlü isimlerinden olan İbn Sıkkit, edebiyatın devlerinden olan Sibeveyh gibi isimlerle birlikte anılır. Abbasî halifesi Mütevekkil döneminde yaşayan bu adam, İmam Ali'nin (a.s) şahadetinden 200 yıla yakın bir zaman geçtiği hâlde onun Şia'sı olmakla suçlananlardandır. Ne var ki, edebiyat sahasında kendi döneminin nadir isimlerinden biri olduğu için halife, çocuklarına özel öğretmen olarak seçer onu.

Bir gün çocukları, babalarının karşısında başarıyla sınavdan geçince, babaları bundan memnun olur ve İbn Sıkkit'ten razı olduğunu bildirir. Mütevekkil sevinç sarhoşluğuyla veya belki de İbn Sıkkit'i denemek ve tepkisini ölçmek için küstahça bir soru sorar ve "Sence şu iki çocuk mu

daha iyi, yoksa Peygamber'in (s.a.a) torunları ve Ali'nin (a.s) oğulları olan Hasan'la Hüseyin mi?!" der.

İbn Sikkit bu kıyaslamadan çok rahatsız olur, damarlarındaki kan donar ve bir an bu mağrur zatın ne derece küstahlaştığını düşünür, çocukların eğitimini almakla hata ettiğini anlar ve kendini suçlar. Ayrıca bu küstahlığa gereken cevabı vermekten çekinmez: "Andolsun Allah'a!" der, "Hasan ve Hüseyin bir yana, Ali'nin (a.s) kölesi Kamber bile bunlardan ve babalarından daha iyidir benim nazarımda!"

Peygamber'e ve Ehlibeyt'ine karşı duyduğu kin ve nefretiyle tanınan Mütevekkil, hemen oracıkta bu yiğit insanın öldürülmesini emreder ve İbn Sikkit'in boynu vurulur ve dili ensesinden çıkarılır.

Evet, tarih, Ali (a.s) aşkına ve onun haklılığını haykırarak ölüme atılan yiğitlerle doludur.

Böyle bir kişiliğe tarihte kolayca rastlanamayacağını söylemek abartı olmayacaktır.

Görülmemiş bir cazibe, eşine ender rastlanır bir çekiciliktir bu.

İmam Ali'nin (a.s) çekiciliği kadar, iticiliği de pek güçlüdür. Onun adını bile duymaya tahammül edemeyen yeminli düşmanları vardır. Ali (a.s) bir fert değil, bir ekoldür aslında. Bu nedenledir ki kimi insanları kendisine doğru çekmekte, kimi insanları da kendisinden uzaklaştırmaktadır. Evet, hem cazibesi, hem iticiliği güçlü olan nadir bir kişiliktir Ali (a.s).

Birinci Bölüm

İMAM ALİ'NİN (A.S) ÇEKİCİLİĞİ

- Güçlü Çekimler
 - Sevgi ve Aşk Okulu: Şiflik
 - Sevgi İksiri
 - Engelleri Aşma, Kafesleri Kırma
 - Yapıcı Mı, Yıkıcı Mı?
 - Evliyaya Sevgi ve Saygı Beslemek
 - Sevgi Faktörünün Toplumdaki Gücü
 - Nefis Tezkiyesinin En İyi Yolu
 - İslâm Tarihinden Örnekler
 - Kur'ân ve Sünnet'te İmam Ali Sevgisi
 - İmam Ali'nin Çekiciliğinin Sırrı
-

GÜÇLÜ ÇEKİMLER

"Son Peygamber" adlı eserin 1. cildinin önsözünde "Çağrılar" şöyle anlatılır:

İnsanlar arasında vuku bulan çağrı ve davetler her zaman aynı olmamıştır; çağrıların etki, güç ve sahası farklı olmuştur.

Bazı çağrılar ve düşünce sistemleri tek boyutlu olmuş ve sadece bir boyutta ilerleyip yayılmışlardır. Ortaya ilk çıktığı günlerde epey taraftar toplamış, kitleleri etkilemiş; ancak belli bir dönemi geride bıraktıktan sonra bütün cazibesini yitirip unutulmaya yüz tutmuştur.

Kimi çağrılarsa iki boyutlu olmuş, hem zaman, hem mekâna yayılabilmektedir. Yani salt mekân değil, zaman boyutuna da yayılabilmektedir.

Kimi çağrılar da vardır ki çok boyutludur; çeşitli sınıftan insanları kuşatıp etkiler. Bütün kıtalarda, bütün çağlarda gönülleri fethetmeye devam eder, bireyleri ve kitleleri fevkalade etkiler. Bu tür üç boyutlu çağrılar peygamberlere ve onların yolunu sürdüren evliyalara mahsustur.

Sahi, insanların fitrat ve yapısına hitap eden ve asırlar boyunca -tıpkı tahrif olmamış semavî dinlerin yaptığı gibi- kitleleri peşinden sürüklemeyi başaran herhangi bir felsefe veya düşünce okulu olmuş mudur insanlık tarihinde?!

Bu tür cazibe ve çekimler sadece ilâhî dinlere mahsus değil midir?

Cazibe ve çekimler kimi zaman tek boyutlu, kimi zaman iki, kimi zaman da üç boyutludur.

Ali'nin (a.s) cazibesi de yukarıdaki sınıflamada üçüncü türe giren bir cazibedir; sadece milyonları kendisine çekmekle kalmamış, aynı zamanda çağları da aşarak bir veya birkaç asra değil, bütün zaman dilimine yayılan bir özellik sergilemiştir.

Ali (a.s) öyle bir hakikattir ki zaman ve mekânın çehresinde parlamakta, insanların fıtratının derinliklerine nüfuz etmekte, bugün bile insanlar onun ahlâk ve erdemlerini mütalaa etmekte veya dinlerken gözyaşlarını tutamamakta, ona reva görülen zulüm ve baskıları affedememektedir. Düşmanı bile etkisi altına alan bir gerçektir bu; düşmanı bile onun kişiliği karşısında saygıyla eğilmektedir. Bu da, cazibelerin en güçlüsüdür.

Tek başına bu gerçek bile, insanla din arasındaki bağın, maddî türden bağlara hiç benzemediğini ve hiçbir bağın insanoğlunun ruh ve özünü bunca etkileyemeyeceğini göstermeye yetmektedir.

Bu nedenledir ki İmam Ali (a.s) de eğer Allah'a inanan biri olmasaydı, Yaratıcısına bunca teslimiyet sunmasaydı, şimdiye dek çoktan unutulmuş olurdu.

İnsanlık tarihi nice kahramanlara şahit olmuştur: Söz ve hitabe kahramanları, bilim ve felsefe kahramanları, güç ve iktidar kahramanları, savaş kahramanları... Ne var ki bunların hepsi zamanla unutulmuş, hatta kimi tanınmamıştır bile. Ali (a.s) ise terör edildiğinde ölmemiş, bilakis yepyeni bir hayat bulmuştur.

Onun hayat ve ölümü tanımladığı şu sözleri ne kadar da çarpıcıdır.

Mal-mülk yığmakla uğraşanlar yaşarken ölmüşlerdir zaten. Allah'a teslim olmuş âlimler ise, insanlık var olduğu sürece yaşamaya devam ederler; vücutları

toprak olup gitmiştir, ama iz ve etkileri yüreklerde yaşar.¹

Bir başka konuşmasında da kendisi için şöyle der:

Beni yarınlarda görecek, yarınlarıma da şahit olacaksınız; bilmediğiniz özelliklerim o zaman aşikâr olacak size! Ben aranızdan ayrılınca, yerimi başkası aldığı anda tanıyacaksınız aslında beni!²

Dünyaca ünlü Müslüman şair İkbâl, Ali'yi (a.s), bu cümlesine işaret ederek şöyle anlatır:

Benim çağım sırların bilindiği çağ değil
 Benim Yusuf'um bu çarşılar için değil!
 Eski dostlardan ümidimi kestim
 Benim "Tûr"um, Musa-yı Kelim'i özler.
 Dostların deryası çiğdem gibi sessiz, hareketsiz
 Benim çiğdemimse, deryalar gibi fırtınalı.
 Benim nağmem başka bir dünyadan geliyor aslında
 Bu zil sesleri başka bir kervandan gelmede aslında
 Nice şairler öldüler; ama
 Başkalarının dirilmesine neden oldular.
 Ölüm döşeğinden, ölümsüzleşmiş olarak
 Kalktılar... Çiçek gibi mezarlıktan yeşerdiler.
 Benim deryalarım arklara sığmaz.
 Benim fırtınam için derya lazım.
 Benim canımda uyuyan Burak'lar var
 Meydanım dağlar-taşlardır, ovalardır benim.
 Hayat suyu içirdiler bana
 Sırlara ortak oldum.
 Benim açtığım sırrı kimse açmadı.
 Benim düşüncem gibi inci bulamadı.
 Bunu feleğin çarkı verdi elbet bana.

1- Nehcü'l-Belâğa, 139. hikmet.

2- Nehcü'l-Belâğa, 149. hutbe.

Hizmetkârlardan sır gizlenmez çünkü.¹

Evet, Ali'nin (a.s) kişiliği de aslında tıpkı fitrat kanunları gibi ölümsüzdür; bitip tükenmeyen, aktıkça artan bir pınardır. Ünlü çağdaş yazarlardan Cibran Halil Cibran'ın da tabiriyle: "Ali (a.s), kendi çağından daha önce dünyaya gelmiş bir kişiliktir."

Kimi insanlar sadece kendi çağlarının liderleridirler, kimi insanlar kendi çağlarından sonra da belli bir süre liderliklerini korur, ama yavaş yavaş unutulurlar. Ali (a.s) ve bir nebzecek olsun ona benzeyen insanlarsa -ki böyleleri çok azdır gerçekten- insanlık için daima lider ve kılavuzdurlar.

1- İkbâl'in tüm şiirleri, Farsça metin, s.6 ve 7.

SEVGİ VE AŞK OKULU: ŞİİLİK

Şiîliği diğer İslâm okullarından ayıran en önemli özellik, temellerinin sevgiye dayalı olmasıdır. Resulullah'ın (s.a.a) hayatta olduğu yıllarda oluşan bu okul, sevgi ve samimiyetle yoğrulagelmiştir.

Resulullah'ın (s.a.a): "*Ali ve onun Şia'sı kıyamet günü kurtuluşa erenlerdendir!*"¹ hadis-i şerifi üzerinde düşünmek mümkün müdür? Bu hadisin buyrulduğu sıralarda, Ali'nin (a.s) çevresinde ona uyan, onu pek seven, ona tutkun olan müminler vardı.

Şiîliğin sevgi ve aşk okulu olduğunu söylerken, tarihin biraz geçmişine ve Resulullah'ın (s.a.a) dönemine uzanmak gerekir. Tarihin o sayfalarındaki tozlar silindiğinde, Ali'yi (a.s) sevmenin, ona uymanın bir sevgi ve tutku okulu olduğu görülür. Sevgi unsurunun Şiilikte vazgeçilmez bir payı

1- İslâm tarihinin fevkalade çarpıcı sayfalarından biridir bu: Celaluddin Suyutî, ed-Dürrü'l-Mensur tefsirinde Beyyine Suresi'nin 7. ayetini açıklarken İbn Asakir'in, Cabir b. Abdullah el-Ensari'den aktardığı şu hadiseyi rivayet eder: "Resul-i Ekrem'in (s.a.a) yanında oturduğumuz bir sırada Ali'nin bize doğru gelmekte olduğunu gördük. Peygamber efendimiz bakışlarını Ali'ye dikerek: '*Canımı elinde tutan Rabb'ime andolsun ki, şu Ali ve onun Şia'sı kıyamet günü kurtuluşa erenlerdendir!*' buyurdu." Bu olay, birçok İslâm kaynağında teferruatıyla geçer. bk. Künuzu'l-Hakâik: Münâvi (iki rivayetle naklediliyor); Mecmau'z-Zevâid, Haysemî, Savâiku'l-Muhrike, İbn Hacer.

vardır. Şûilik tarihi bir "serdengeçtiler" tarihidir; âşıklar, vurgunlar, tutkunlar ve fedailer tarihidir.

İmam Ali'nin (a.s) öyle bir kişiliği vardır ki, İslâm şeriatı gereğince had uygulayarak cezalandırdığı -hatta hırsızlık yaptığı için elini kestiği- insanlar bile ondan yüz çevirmekte ve ona olan sevgi ve bağlılıklarını yitirmemektedirler. Bu çarpıcı gerçeğin, müminin hasleti olduğunu hatırlatan İmam Ali (a.s), bir hutbesinde şöyle der:

Bana düşmanlık etmesi için şu kılıçla müminin burnunu kesecek olsam, yine de düşman olmaz bana. Beni sevmesi için bütün dünyayı kendisine bağışlasam da, münafık kimse dost olmaz bana! Zira sevgili Resulullah'ın (s.a.a) dilinden dökülmüş bir gerçektir bu: "Ya Ali, mümin sana düşman olmaz ve münafık seni sevmez!"¹

Bu fevkalade kişiliğiyle Ali (a.s), fitratları ve insanların yapısını ölçmek için mükemmel bir mihenk taşı ve terazidir: Temiz bir yaratılış ve fitrata sahip biri, Ali'nin (a.s) kılıcıyla kesilse bile gücenmeyecektir ona; fitratı çirkin olan kötü yaratılışlılara ihsanda bulunulsa da sevmeyeceklerdir Ali'yi.

İmam Ali (a.s) hakikatın tezahür ve tecellisinden ibarettir çünkü!

İslâm tarihi bunun çarpıcı örnekleriyle doludur!

İmam Ali'yi (a.s) pek seven inançlı insanlardan biri, bir gün bir anlık bir gaflete kapılıp bir hata işler. İslâm'ın emri gereğince elinin kesilmesi gerekmektedir. Hükmü uygulama yetkisi Ali'nin (a.s) elindedir. İmam Ali (a.s), Allah'ın hükmünü uygulama hususunda zerrece ihmalkârlık göstermemiştir ömrü boyunca. Nitekim dostu hakkında da ayırım gözetmez ve elini kesiverir. Adam, kesilen parmaklarını diğer eline alıp ceza mahallinden uzaklaşırken, Ali'nin (a.s) aman-

1- Nehcü'l-Belâğa, 42. hikmet.

sız düşmanlarından olan Haricîler güruhuna mensup İbn Kevvâ adlı adam sinsice yaklaşıp fırsatı değerlendirmek ister ve "Ne oldu sana, nedir bu hâlin? Kim yaptı bunu sana, kim kesti parmaklarını?!" der.

Verilen cevap, Haricînin dehşetle irkilmesine neden olacaktır:

Cezamı veren, peygamberlerin sonuncusu ve en azizinin vasi ve vekilidir; vasi ve halifelerinin efendisi, başlar tacıdır! Kıyamet günü yüzü ak çıkacak olanların imamı, müminler üzerinde hak sahibi olmaya en layık kimsedir o! Adı Ebu Talib oğlu Ali'dir, müminlerin emiri, inananların hidayet imamıdır! Nimet cennetlerinin öncüsü, korkusuz yiğit savaşçıların emsal-sizidir. Cehalette direnenlerden intikam alan, namaz kılarken zekât verendir o... Olgunluk ve kemale götüren kılavuz, kemal yolunun rehberi ve imamıdır o... Kimdir o, bilir misin? Doğruları söyleyen, sözleri sevap olan, Mekkeli cesur adam, vefa ve samimiyet timsali eşsiz insandır o!¹

İbn Kevvâ kulaklarına inanamayarak: "Deli misin sen be adam, o benim elini kesiyor, sense halâ onu övüyorsun, öyle mi!?" deyince: "Onu sevmemek mümkün mü?" der. "Hele şimdi sevgisi artık etimle, kanımla da yoğrulduktan sonra... Vallahi, sadece Allah'ın emrine uyarak kesti elimi. Hak mı haktır bu verdiği ceza!"

Bu çarpıcı örnekler, tefekkür sahibi her Müslümanı İmam Ali'nin (a.s) çarpıcı kişiliği ve ona duyulan bunca sevgi ve bağlılık üzerinde samimiyetle düşünmeye sevk etmekte ve bu sevginin izlerini kalıcı kılmaktadır.

1- Biharu'l-Envar, c.40, s.281-282 yeni baskı. Ayrıca bk. Fahr-i Razi'nin Tefsir-i Kebir'i, Kehf Suresi, 9. ayetin tefsiri.

SEVGİ İKSİRİ

Farsça şiir söyleyen şairler, aşkı "iksir" olarak tanımlamışlardır. Kimyagerler, tabiatta bir maddeyi başka bir maddeye çevirme kabiliyeti taşıyan "iksir"¹ veya "kimya" adlı bir maddenin varlığına inanmış ve asırlarca bu maddeyi arayıp durmuşlardır.

Şairler: "Değişim ve dönüşüm gücüne sahip olan gerçek iksir, sevgi ve samimi aşktır; çünkü aşk, nitelikleri değiştirebilecek güce sahiptir." derler.

Aşk mutlak iksirdir, kimyanın özelliğini taşır. Yani maddelerin yapısını değiştirir. İnsanlar da bir tür maddedir zaten. Gönlü gönül eden aşktır, aşk olmasa gönül de bir avuç topraktır.

Dertsiz gönül, gönül değildir zaten

1- Burhan-ı Kati'de şöyle yazar: İksir eriten, birleştiren ve tamamlayıcı bir unsurdur. Bakır altına çevirir. Ayrıca faydalı baharatlara ve kâmil mürşide -evliyaya- da iksir derler. "Bu özelliklerin her üçü de aşkta vardır, hem eritici, hem birleştirici, hem tamamlayıcıdır. Ancak, en önemli boyutu "tamamlayıcı ve kemale erdirici" oluşudur. Bu nedenle şairler öteden beri aşka tabip, ilaç, derman, Eflatun, Calinus vb. isimler de vermişlerdir. Mevlana da bir şiirin de şöyle der:

Ey tutkun gönül, şen ol

Ey bütün dertlerimizin dermanı

Ey bütün hastalıklarımızın ilacı

Ey bizim Eflatunumuz ve Calinus'umuz, şen ol!

Bezgin insanlarda aşk arama sen!
 Allah'ım! Yanıp yakılan bir bağır ver bana
 Bağrımında bir yürek; sürekli yana kavrula!¹

Aşk ve sevginin en belirgin özelliklerinden biri, güç ve enerji taşımasıdır. Sevgi, güç ve enerji verir insana, korkağı cesurlaştırır.

Ana tavuk, bunun en çarpıcı örneğidir. Bir kümes tavuğunu düşünün. Pısrık, bezgin ve ürkektir; gün boyunca kanatlarını toplayıp sırtına verir, bir solucan bulabilmek için aranır, en küçük bir sestene bile ürker, ödü patlayacak gibi olur, küçük bir bebekten bile kaçır. Ama aynı tavuk civciv çıkarıp da annelik sevgisi bağrına dolunca değişir; kanatlarını açıp yere doğru gererek savunmaya hazırlanır, savaşa girmekten çekinmez, sesi bile daha gürleşir, adımları kararlılaşır, vakurlaşır. Daha önce bir tehlike sezdiğinde telaşla firar ederken, bu kez tehlike sezdiğinde hemen saldırıya hazırlanır, korkusuzca saldırır.

Korkak bir tavuğa bile böylesine güç ve cesaret veren şey, sevgi ve aşktan başkası değildir.

Sevgi ve aşk; tembeli çalışkan, hantal atılgan ve hatta aptal zekileştirir.

Bekâr oldukları sürece kendi şahıslarıyla ilgili meseleler dışında hiçbir şeyle yakından ilgilenmeyen bir delikanlıyla genç kız, evlendikleri zaman değişmekte ve sıcak aile yuvasında ilk kez kendilerinin bir başkası karşısında sorumlu olduklarını hissetmektedirler. Giderek isteklerin sahası genişlemekte, hele çocuk sahibi olduklarında bu çift büsbütün değişmektedir. Mesela eğer delikanlı tembel ve pısrıkça, çalışkan ve inanılmaz derecede hareketli olmaktadır. Baba evinde yatağından erken kalkmaya bile üşenen genç kız, beşikteki bebeğinin ağlama sesini duyar duymaz uyanıp

1- Vahşî Kirmanî

onunla ilgilenivermektedir! Gevşeklik, üşenme ve pısrıklığı giderip, gençleri böylesine enerjik kılan ve fedakârlığa iten bu güç, hangi güçtür sahi?! Sevgi ve aşk değil midir bu değişimi yaratan?

Cimriyi eli açık, sabırsız sabırlı ve tahammüllü insana dönüştüren güç, aşktan başkası değildir.

Sabahtan akşama kendi kursağını düşünüp toprağı galayan bencil ve korkak bir tavuğu, yiyecek bir şey bulur bulmaz civcivlerini çağırıp onlara yediren cesur ve savaşçı bir mahlûka dönüştüren güç, annelik sevgisi ve ana aşkından başka bir şey midir?

Düne kadar tembel ve şımarık olan genç bir kızı minik bebeği karşısında çalışkan, enerjik ve fedakâr bir anneye dönüştürüp ona, çocuğu uğruna zahmetlere katlanma gücü veren şey sevgi ve tutku değil midir?

Sevgi ve aşk öyle bir güçtür ki gevşeklik, bencillik ve şiddeti yok edip şefkat ve fedakârlığa dönüştürür. Kabalığı giderip duygusallığı getirir. Sorumluluk ve birliktelik aşılır. Ayrılığı, gayriliği yok eder. Hırçnılık ve bunalıma son verir. İnsanın bütün güçlerini organize ve seferber eder. Kısacası sevgi ve aşk, köklü değişiklikler yaratma gücüne sahiptir.

Edebiyat ve şiir sahasında, sevgi ve aşkın etkilerinden söz edilirken, daha ziyade onun ilham verici ve yapıcı etkisi ön plana çıkar:

Bülbül gülden öğrendi tatlı konuşmasını

Yoksa gagasında ne gezerdi bunca söz, bunca gazel?¹

Gülün bülbül üzerindeki bu olumlu tesiri dıştan içe yönelik olsa da, aslında sevgi ve ilginin gücünden başka bir nedeni yoktur bunun:

Mecnun, durup dururken Mecnun olmadı ya!

1- Lisani'l-Gayb, Hafız

Leyla'nın aşkı çekip götürdü onu yıldızlara!¹

Evet, aşk gizli güçlerini ortaya çıkarır insanın; dizginlenmiş güçlerin boşanıvermesini sağlar. Atomu parçalayıp atom enerjisine dönüştüren unsur da sevgi ve aşktır.

Aşk, ilham kaynağıdır ve bir kahramana dönüştürür insanı. Güçlü bir sevgi ve tutku sonucu ortaya çıkmış nice şairler, filozoflar ve sanatçılar vardır.

Aşk, nefsi tekâmüle erdirir; hayra vesile olabilecek yetenekleri harekete geçirip ortaya çıkarır; algılama konusunda ilham gücü verir, duygu ve his dünyasında irade ve gayret kazandırır insana. Hele ulvi bir boyutta olursa, kerametler ve olağanüstü güç ve yetenekler kazandırır. Ruh çirkinliklerden temizler. Bencillikten doğan soğukluğu, cimrilik ve pintiliği, kibir ve mağrurluğu, kendini beğenmişliği yok eder. Kin, nefret ve ukdeyi silip süpüren sevgidir; adeta sevgisizliktir bunların ortaya çıkmasının sebebi.

Sevgi acıları tatlılaştırır

Bakırı altına dönüştürür.²

Aşk ve sevginin ruh üzerindeki etkisi yapıcı ve geliştirici, beden üzerindeki etkisi ise yıkıcı ve eriticidir. Aşkın beden üzerindeki etkisi zayıflama, erime, sararıp solma, iştahsızlık, hazımsızlık ve sinir bozukluğu gibi durumlardır. Hatta denilebilir ki, beden üzerindeki etkilerinin tamamı yıkıcı ve eriticidir. Hâlbuki ruh üzerindeki etkisi hiç de böyle değildir. Aşkın türü ve nasıl kullanıldığı da bu bağlamda çok etkilidir. Sosyal etkileri bir yana, ruhî ve ferdî açıdan tamamlayıcı ve kemale erdiricidir. Zira güç, enerji, şefkat, birlik, samimiyet ve çalışkanlık kazandırmaktadır insana; zaaf ve yılgınlığı, zavallılık ve zilleti, ayrılık-gayrılık ve aptallığı gidericidir. Kur'an'ın "dess" diye tabir ettiği günah, hata, ayıp,

1- Allâme Tabatabaî

2- Mesnevi, Mevlana

çirkinlik ve olumsuzlukları silip süpürür; hileyi, yalanı dolanı alıp götürür, katıkları giderip ihlâs getirir. Şairin de dediği gibi:

Can sahibi cismi viran ederse eğer
Viran olduktan sonra yeniden imar eder
Sefan olsun ey can, aşk için, sefa için
Malı-mülkü, varı-yoğu sarf ettin
Altın hazinesi için önce harap etti evi
Sonra daha güzel bir hazine imar etti
Suyu kesti, ama arkı temizlemek içindi bu
Sonra da kendi pınarından açtı tertemiz su
Postu deldi okla gerçi, ama
Yeni bir deri çıkardı, taptaze.
Mükemmel insanlar sırrı bilirler
Kendilerinden geçip mest olmuşlardır bu yüzden
Ama sırt çevirmemişlerdir ona, sarhoşlukla
Dostun aşkında gark olmuşlardır aslında.

ENGELLERİ AŞMA, KAFESLERİ KIRMA

Aşk ve sevgi, türleri ve de sevilenin özellikleri göz önünde bulundurulmaksızın insanı özlük ve özperestlikten kurtarır. Bencillik (özperestlik) kısıtlılıktır, bireyin kendi etrafına duvar örmesi, kafese girmesidir. Birine âşık olup sevmek, bu duvarı yıkar, bu kafesi parçalar. İnsan kendisini aşamadığı sürece zayıf ve korkaktır, cimri ve kıskançtır, başkalarının kötülüğünü isteyen bir bedhahdır, sabırsızdır, bencil ve mağrurdur, ruhu parlak ve çekici değildir, neşe ve canlılığı yoktur, heyecansızdır, hep sessiz ve soğuktur; ama kendisini aşar aşmaz, kendi beninin duvarlarını kaldırır kaldırmaz bütün bu çirkin vasıfları kendinden uzaklaştırır:

Kim âşık olup vurulduysa

Hırs ve kusurdan tamamen kurtuldu

Burada ortadan kalkması gereken bencillik; bireyin kendisinde, yaratılışında var olan bir vasfından vazgeçmesi gerektiği şeklinde anlaşılmalıdır. Daha açık bir deyişle: İnsanın bencillikten kurtulması demek, kendi varlığına duyduğu ilgiyi bir kenara bırakması demek değildir. İnsanın kendisinden hoşlanmamaya çalışması istenemez, bunun hiçbir anlamı yoktur. İnsanoğlunda yaratılıştan var olan "kendisini düşünme ve kendisini sevme" duygu ve hasleti yanlışlıkla onun yaratılışına yerleştirilmiş değildir ki, ondan geri alınma gereği duyulsun.

Şunu bilmek gerekir ki, insanoğlunun düzelmesi ve ıslah olup kemale ermesi demek; onun yaratılışında birtakım

gereksiz fazlalıklar bulunduğu, binaenaleyh bu zararlı fazlalıkları atıp onlardan kurtulması demek değildir.

Daha açık bir deyişle: İnsanoğlunun ıslahı ve kemali onda var olan bazı şeyleri alıp onu eksiltmek değildir; bilakis, ona eklemek, artırmak ve böylece onu "tamamlamak"tır. Yaratılış düzeninin insanı vazifeli kıldığı şey, yaratılış sistemi doğrultusunda ve yaratılış nizamının ilke ve prensiplerine uygun bir çizgidedir. Yani artma ve tekâmül söz konusudur, azalma ve eksilme değil.

Bencillikle mücadele demek, bireyin kendisini kendisiyle kısıtlamasına karşı mücadele etmesi demektir. Yani bireyin "ben"i daralmamalı, genişlemelidir; çapı büyümeli, geniş bir yelpazeye yayılmalıdır. Birey kendi çevresine ördüğü bu duvarı aşmalı, kaldırmalıdır; kendi şahsını ilgilendirmeyen her şeyi dışlama ve kendisinden başka her unsuru yabancı görme hatasına düşmemelidir. Bireyin kişiliği; diğer bütün insanları, hatta bütün varlık âlemini kucaklayıp onlarla bütünleşecek kadar genişlemeli, büyümelidir.

Buna binaen bencillikle mücadele demek, bireyin dünyasını sırf kendi "ben"iyle sınırlamasına karşı mücadele etmek demektir. Çünkü bencillik, düşünce ve eğilimlerin kısıtlanmasından başka bir şey değildir. Aşk ve sevgi ise, insanı kendisinden başkasına yöneltir, kendisini aşmasını sağlar, dünyasını değiştirir. İşte bu nedendir ki sevgi ve aşk, doğru şekilde yönlendirildiği takdirde ahlâk ve eğitim açısından fevkalade büyük bir etken ve motorize güçtür.

YAPICI MI, YIKICI MI?

Bireyin bir başkasına veya bir şeye karşı beslediği sevgi ve duyduğu ilginin doruğa ulaştığı yerde, bu sevgi ve ilgiye "aşk" adı verilmektedir. Aşk bireyin bütün varlığına egemen olup duygu ve sevginin zirvesini oluşturur.

Ne var ki aşk sadece tek tür değildir, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki türdür. Buraya kadar anlattığımız onca olumlu etkiler, aşkın bir çeşididir sadece; diğer çeşidinin etkileri ise tamamen yıkıcıdır, büsbütün olumsuzdur.

İnsanın duyguları hem çeşitlidir, hem farklı boyut ve seviyelerdedir. Bunların bir kısmı şehvîdir. Bilhassa insanla hayvanın ortak yönü olan cinsel şehvet bu kategoriye girer. Arada sadece şu fark vardır: Bu duygu insanda doruğa ulaştığında, bazıları ona "aşk" adını vermektedir ki, hayvanlarda böylesine had bir vakıa mümkün değildir. Ne var ki, her hâlükârda bu hâl, gerçeklik ve nitelik açısından bir şehvet fırtınasından başka bir şey değildir aslında. Kaynağı da, bitiş noktası da cinseldir. Artışı veya eksilmesi, birtakım fizyolojik ve biyolojik faaliyetlere, cinsel organların işlevlerine ve tabii ki yaş seviyesine bağlıdır. Bir taraftan yaşlanma, diğer taraftan tatmin ve doyunluk neticesinde giderek azalır ve bir noktada biter.

Güzel bir yüz ve alımlı saçlar karşısında eli ayağı titreyen ve zarif bir ele dokunmakla aklı başından giden bir genç, bunun hayvanî ve maddî bir hazdan başka bir şey olmadığını bilmelidir. Bu tür aşklar rüzgâr gibi gelir, rüzgâr

gibi de geçer. Güvenilir ve tavsiye edilir şey değildir bu aşk. Tehlikelidir, erdem ve fazileti öldüren bir duygudur. İnsanoğlunun bu durumdan selametle sıyrılmamasının tek yolu, iffet ve namusa sarılarak bu duyguya kendini kaptırmamasıdır. Yani bizzat bu duygunun getirdiği güç, insana hiçbir erdem ve fazilet kazandırmaz; bilakis, insana bu tür bir duygu elverir de, kişi iffet ve namus duygusunun yardımıyla ona direnir ve teslim olmazsa, insanın ruhu ve karakteri bu dirence kavuşmakla güç ve kemal bulmuş olur.

İnsanoğlunda bir duygu türü daha vardır ki nitelik olarak şehvet ve cinsellikten tamamen farklıdır. Buna duygusalılık, incelik ve hisli olma veya Kur'ân'ın da tabiriyle "meveddet" ve "rahmet" adını vermek mümkündür.

Şehvetinin etki alanına ve akışına kendisini kaptıran bir insan, kendisini aşmış değildir; bilakis, tutkun olduğu şey veya kimseyi kendisi için istemektedir ve bu da şiddetli bir istektir. Sevgili konusundaki fikri, bir an önce ona kavuşma ve ondan azami tat alıp doyunluğa ulaşmadır. Bu tür bir hâlin insanoğlunu kemale erdirip eğitemeyeceği, böyle bir duygunun insanın ruhunu arıtamayacağı apaçık ortadadır.

Kimi zaman ise insan kendi yapısında var olan yüce insanî duyguların yoğun etki sahasına girmekte, sevdiği ve ilgi duyduğu kişi veya şey onun nazarında fevkalade bir saygınlık ve değer kazanmaktadır. Bu durumda birey, kendisini, sevdiği şey için feda etmeye hazırdır; bütün arzusu, sevdiğinin isteklerini yerine getirmek, onu memnun edebilmektir. Bu tür duygular incelik ve samimiyet, şefkat ve özveri gibi duyguları da beraberinde getirir. Yani şiddet ve cinayete bile yol açabilen ilk şıktakinden çok farklı bir durum vardır burada. Mesela bir annenin evladına beslediği sevgi bu tür duygular kategorisine girer. Keza Allah'ın has kullarına, iyilere, dürüstlere ve salihlere beslenen, dine ve vatana karşı duyulan sevgi ve bağlılık duygusu da bu türe girer.

İşte bu tür duygular doruğa ulaştığı zaman bütün olumlulukları beraberinde getirir ve insanı olgunlaştırır, yüceltir. Bireyin ruhuna görkem ve büyüklük kazandırır, kişilik ve karakterinin insanî boyutta sağlamlaşıp mükemmelleşmesine yarar. Hâlbuki birinci türdeki duygu, insanı alçaltıp zavallılaştırmaktaydı; bu duygu ise insanı yüceltmektedir. Dahası, bu tür duyguda insan vuslata erip de dileği yerine geldiğinde duygusu kalıcılaşarak daha da güçlenip coşmakta; şehvî duygularda ise arzunun yerine getirilmesi, onu doğuran duygunun yokluk ve mahvına sebep olmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, zevceler arasındaki ilişkiyi "meveddet" ve "rahmet" kelimeleriyle tanımlamıştır.¹ Kur'ân'da tanımlanan bu ilişki (huzur, rahmet ve sevgiye dayalı) fevkalade ileri, insanlı bir ilişkidir; hayvanîliği aşmış, insanîliği yakalayabilmiş bir kemal vardır buradaki eşler arasında.

Bu ayette ayrıca, karı koca arasındaki şehvet duygusunun evlilik hayatının yegâne doğal duygusu olmadığını da altı çizilmektedir. Eşler arasındaki asıl bağ, bu iki ruh arasındaki katıksız samimiyet, sevgi, birlik ve beraberliktir. Başka bir deyişle İslâm dininde eşleri yekdiğerine bağlayan faktör, her hayvanda var olan şehvet ve cinsellik değil, bundan çok daha güçlü ve kalıcı olan samimiyet, sevgi, özveri, meveddet ve merhamettir.

Mevlana, kendisine has inceliğiyle şehvetin hayvanî, meveddetin ise insanî duygu olduğunu şöyle anlatır:

Öfke ve şehvet hayvanîliktir
 Sevgi ve merhametse insanîlik!
 Hayvan ne anlar insanî sevgiden?
 Sevgidir insanoğlunu insan eden!

1- "Onda sükun ve huzur bulup durulmanız için size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve aranızda sevgi (meveddet) ve merhamet yaratması da O'nun ayetlerindedir. Hiç şüphe yok ki bunda, düşünebilmekte olan bir kavim için gerçekten ayetler vardır." (Rûm, 21)

Maddî felsefeciler bile, birkaç açıdan maddî boyut taşımayan ve insanın maddîliği ile çelişen bu manevî hâlin insanda var olduğunu inkâr edememişlerdir. Bertrand Russell "Evlilik ve Ahlâk" adlı eserinde şöyle der:

Sırf gelir ve menfaat için yapılan bir işten fayda gelmez insana. Fayda bekleneneğe eğer, bir insana inanıp güvenmeyi, bir gaye ve ülküye bağlanmayı da beraberinde getiren bir işten beklenmelidir ancak. Aşk da, sevgiliye kavuşmanın kastedildiği bir aşksa eğer, bizim kişiliğimiz üzerinde herhangi bir olgunluk ve kemale sebep olmaz. Böyle bir aşk, sırf gelir ve çıkar elde etmek için çalışmaya benzer. Kemal ve olgunluk istiyorsak, sevgilimizin varlığını kendi varlığımızla özdeşleştirmeli, onun duygu ve düşüncelerini kendi duygu ve düşüncelerimiz olarak görebilmeliyiz.

Dikkat edilmesi gereken bir başka nokta, şehevî aşkların da insana faydalı olabileceği durumlardır. Bunun ise, ancak iffet ve takva duygusuyla mümkün olduğunu daha önce vurgulamıştık. Yani bir taraftan sevdiğine kavuşamama, ayrılık hasretiyle yanıp tutuşma, diğer taraftan da temiz, dürüst ve namuslu olmayı prensip edinme haleti, insanda pek yapıcı ve olgunlaştırıcı bir tesir bırakır. Ariflerin "Mecazî aşkın hakikî aşka", yani Hak Teala'nın aşkına dönüşmesi dedikleri durum bu noktadır işte. Bir rivayette de: *"Birine âşık olup da bunu gizleyen ve namuslu davranmayı sürdürerek bu hâlde (aşk ve hasret) ölen kimse şehit olarak ölmüş olur."* denilmektedir.

Ancak, şu noktanın altını da hemen çizelim ki, belli şartlar altında birtakım yararlı etkileri olsa da, bu tür bir aşkı tavsiye etmek mümkün değildir. Çünkü son derece tehlikeli bir durumdur bu. Tıpkı bir derde, bir felakete benzer. Büyük bir dert ve felakete yakalanan biri sabr-ı cemil gösterirse, bu dert ve felaket onun nefsinin arınmasına, kişiliğinin gelişip

olgunlaşmasına vesile olur. Gamını giderir, canlılık kazandırır ruhuna. Buna rağmen kimsenin büyük bir derde ve felakete uğraması arzu ve tavsiye edilmez. Hiç kimse, olgunlaşacağım diyerek kendisini bir felaketin kucağına atmaz veya bir başkasının olgunlaşıp pişmesi için onu felakete sürüklemeyiz, onun başına dert açmaz.

Burada Russell'in şu cümlesini hatırlatmak istiyoruz:

Enerjik insanlar için acı ve felaket, pek değerli bir ağırlık gibidir. Kendisini tamamen mutlu hisseden biri, mutluluk için artık gayret sarf etmeyecektir elbet. Ancak bunun, başkalarını faydalı bir işe itmek için başlarına bela açma hakkını bize kazandıramayacağını da hemen belirtelim. Çünkü bu davranış genellikle tam tersi bir netice verip geri tepmekte ve insanı çöktürmektedir. Bu nedenle en doğrusu olaylardan kaçmamak ve karşılaşacağımız tesadüflere teslim olmaktır.¹

Bilindiği üzere İslâmî metinlerde acı ve dertlerin insan için fevkalade olgunlaştırıcı ve yetiştirici, dolayısıyla da faydalı olduğu geçer ve Allah'ın bir lütfü olarak tanımlanır. Ama bu gerçeğe dayanarak kimseye, kendisinin veya başkasının başına dert açma hakkı da verilmemiştir.

Kaldı ki, aşkla felaket arasında da önemli bir fark vardır: Aşk, diğer bütün faktörlerden daha fazla "akıl karşıtı"dır. Aşkın başladığı yerde, aklın egemenliği sona ermektedir çünkü. İrfan edebiyatında akılla aşkın yekdiğerine rakip olarak gösterilmesinin nedeni de budur. Akıl gücünü esas alan filozoflarla, aşk ve sezgi gücünü esas alan arifler arasındaki yöntem ve düşünce farkının da temelinde yine bu vardır. İrfan edebiyatında, bu rekabet meydanındaki mücadelede akıl daima kalbe mağlup olmuştur.

Sa'dî'nin de deyişiyile:

1- Evlilik ve Ahlâk, Farsçası, s.134.

İyiliğimi isteyen dostlar:
 "Denize kerpiç örmek boşuna!" diyorlar.
 Şevk, genelde sabra galip gelir
 Aklın aşkla yarışması boş bir davadır.

Bir başka arif de şöyle der:

Aşk yolunda aklın tedbirini ölçtüm de
 Baktım, derya karşısında bir damla misali...

Evet; bu kadar muazzam bir güç, insanın iradesini ve aklını böylesine kuşatan bir güç... Mevlana'nın deyişiyle: "İnsanı bir saman çöpü gibi fırtınada sağa sola savuran" ve Russell'in tabiriyle: "Anarşi ve kargaşaya eğilimi olan" böylesine bir güç ve kuvveti insana tavsiye edebilmek doğru mudur acaba?

Bir şey, birtakım faydalar taşıyor olabilir; ama birtakım faydaları var diye her şeyi herkese tavsiye edebilmek elbette ki mümkün değildir.

Bazı âlimler, filozofların¹ bir kısmını, ilahiyat bahsinde bu konuyu işleyip faydalarını açıkladıklarından ötürü eleştirmekle isabetli bir tutum sergilememişlerdir. Zira söz konusu ulema, o filozofların bunu tavsiye ettiklerini sanmakla hataya düşmüşlerdir.

Hâlbuki İslâm filozofları: "Ancak takva ve iffet şartları yeterli ölçüde elverişliyse, bu durum, bireyin kemale ulaşmasına yardımcı olabilir." demişlerdir; yoksa bu hâli genel bir reçete gibi tavsiye etmiş değillerdir asla. Mesele tıpkı yukarıda da değindiğimiz gibi, bela ve felaketlerin tavsiye edilebilir şeyler olmamasından ibarettir burada da.

1- İbn Sina, Risale-i Aşk; Sadru'l-Müteellihin, el-Esfar, 3. Sıfır

EVLİYAYA SEVGİ VE SAYGI BESLEMEK

Aşk ve sevginin sırf cinsel veya hayvanî türlerden ibaret olmadığını; esasen madde ve maddiyat sınırını aşan, neslin bekası garizesinin ötesinden kaynaklanan ve de insan ve hayvan dünyasını yekdiğerinden ayıran sevgi ve tutkuların da var olduğunu söylemiştik. İşte bu, manevî ve insanî aşktır. Bu da erdem ve iyiliklere, insanî vasıflara ve hakikat cemaline âşik olmak demektir. Mevlana'nın da dediği gibi:

Renklerin peşine takılan aşklar,
Aşk değil, mahcubiyet olur sonunda.
Ölülerin aşkı kalıcı değildir çünkü
Ölünün bize gelmesi hiç mümkün mü?
Ruh ve basiretten kaynaklanan bir aşksa,
Goncadan daha taze, daha canlıdır.
Sen o taze ve canlı aşkı seç. Çünkü canına can ka-
tar o senin
Peygamberlerin âşik olduğu şeye âşik ol sen de
O aşkla mesut oldular, sevdiklerine kavuştular on-
lar!

Kur'ân-ı Kerim'de övgüye layık bilinen aşk bu aşktır işte. Kur'ân bu tür aşk ve sevgiye kimi yerde "muhabbet ve sevgi", kimi yerde de "vedd" veya "meveddet" der. Bu tür ayetleri birkaç dalda incelemek mümkündür:

1- Müminleri tavsif edip onların vasıflarını anlatan ayetler: Bu ayetlerde müminlerin Hak Teala hazretlerini nasıl gönülden sevdikleri ve diğer müminlere karşı ne kadar sev-

giyle bağılı buldukları geçer ve bu cümleden olmak üzere Bakara, 165'te şöyle buyrulur:

İman edenlerin Allah'a olan sevgisi daha güçlüdür.

Haşr, 9'da da şöyle buyrulmaktadır:

Ve onlardan önce o yurda (Medine'ye) yerleşen, imana sarılanlar kendilerine hicret edenleri severler ve onlara verilen şeylerden dolayı da içlerinde bir ihtiyaç ve rahatsızlık duymazlar, kendilerinin ihtiyacı olsa bile, (Medine'ye hicret eden kardeşlerini) kendilerine tercih ederler.

2- Hak Teala hazretlerinin müminlere olan sevgisinden söz eden ayetler:

Allah tövbe edenleri ve temizlenenleri sever.¹

Allah, iyilikte bulunanları sever.²

Allah takva sahiplerini sever.³

Allah, adil olanları sever.⁴

3- Karşılıklı sevgilerden söz eden ayetler: Allah'ın kullarını, kulların Allah'ı ve müminlerin yekdiğerini sevdiği buyrulur:

De ki: Eğer siz Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.⁵

Allah, kendisinin onları sevdiği, onların da kendisini sevdiği bir topluluk getirir...⁶

Müminler de birbirlerini severler:

1- Bakara, 222

2- Âl-i İmrân, 148

3- Tevbe, 4 ve 7

4- Hucurât, 9 ve Mümtehine, 8

5- Âl-i İmrân, 31

6- Mâide, 54

İman eden ve salih amelde bulunanlar ise, Rahman olan Allah, onlar için bir sevgi kılar.¹

Huzur bulup durulmanız için size kendi nefislerinizden eşler yaratması ve -eşinizle- aranızda bir sevgi ve merhamet kılması da O'nun ayetlerindedir.²

İbrâhîm Suresi, 37'de Hz. İbrahim'in (a.s): "**Rabb'imiz, insanların bir kısmının -müminlerin- kalplerine benim so-yumdan olan müminlere karşı sevgi yerleştir...**" şeklindeki duayla Allah'tan istediği ve son peygamber Resul-i Ekrem'in (s.a.a) Allah'ın emri gereğince Müslümanlara: "**Size yaptığım -peygamberlik vazifesini en mükemmel şekilde yerine getirme- karşılığında yakınlarımı (Ehlibeyt'imi) sevmenizden başka hiçbir karşılık ve ücret istemiyorum.**"³ buyururken kas-tettiği sevgi de budur işte.

Bütün bu ayet ve rivayetlerden de anlaşılacağı üzere di-nin ruhu ve altyapısı sevgi, şefkat ve merhametten başka şey değildir.

Nitekim Büreyd el-İclî şöyle rivayet eder:

İmam Muhammed Bâkır'ın (a.s) huzurundaydık. Bu sırada Horasan'dan yaya olarak İmam'ı ziyarete gelen birisi içeriye girdi. Ayakları şişmiş, tabanları yarılmıştı. İmam'a selâm verip arz-ı edepte bulunduktan sonra: "Allah'a yemin ederim ki, beni oralardan çekip buralara kadar yaya getiren şey, siz Ehlibeyt'in sevgi-sidir sadece!" dedi. Bunun üzerine İmam: "Allah'a andolsun ki, bir taş bile bizi sevecek olsa, Allah Teala

1- Meryem, 96

2- Rûm, 21

3- Said b. Cübeyr, İbn Abbas'tan şöyle rivayet eder: "Bu ayet inince, sevmemiz emredilen yakınların kimler olduğunu sordum. Peygamber (s.a.a): 'Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin ve evlatları (diğer 9 İmam).' buyurdu." bk. Mecmau'l-Beyan, c.2, s.388-389 (Müt.)

onu bizimle birlikte haşreder. Din, sevgi ve şefkatten başka bir şey midir?" buyurdu.¹

Birisi İmam Cafer Sadık'a (a.s) şöyle arz etti:

Çocuklarımıza sizin ve babalarınızın adını veriyoruz, bunun bizim için de bir hayrı var mıdır?

İmam (a.s) da şöyle buyurdu:

Evet, vallahi. Zaten din, sevgi ve şefkatten başka bir şey midir ki? Nitekim Hak Teala da: "**De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın, Allah bağışlayandır, esirgeyendir.**"² buyurmuyor mu?³

Aslında itaat ve teslimiyetin kaynağı da sevgi ve şefkattir. Âşık birinin, sevdiğinin isteğine aykırı davranması mümkün müdür? Genç sevgililerin yekdiğeri için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadığını ve âşıkların sevdikleri için her şeyi göze aldıklarını bilmeyen kim var?

İnsanoğlu Hak Teala hazretlerine sevgi ve ilgi duyduğu ölçüde O'na tapınır ve ibadet eder. İmam Cafer Sadık'ın (a.s) da buyurduğu gibi:

Hem Allah'a itaatsizlik edecek, hem O'nu seviyorum diyeceksin, öyle mi? Vallahi şaşılacak bir davranıştır bu. O'nu gerçekten sevseydin, itaat ederdin emrine. Çünkü seven, sevdiğine itaat eder.

1- Sefinetu'l-Bihar, c.1, s.201 "Hubb" kelimesi.

2- Âl-i İmrân, 31

3- age. s.662, "Sema" kelimesi.

SEVGİ FAKTÖRÜNÜN TOPLUMDAKİ GÜCÜ

Sevgi gücü, sosyal açıdan fevkalade önemli ve etkili bir güçtür. En ideal toplumlar, sevgiyle yönetilen toplumlardır. Yöneticinin halka, halkın da yöneticiye gönülden sevgi ve saygı duyduğu toplumlar...

Yöneticinin halkına sevgi ve ilgi duyması, iktidarın devamı için gerekli bir etkidir. Sevgi faktörü olmadıkça, bir yöneticinin yöneticilik yapabilmesi, halka kanun ve disiplini kabul ettirip kitleleri eğitebilmesi imkânsız veya pek zordur. Hatta adalet ve eşitliğin uygulandığı bir toplumda bile sevgi yoksa, durum yine aynı olacaktır. Halk, ancak yöneticilerden sevgi ve ilgi gördüğü zaman onlara itaat eder ve ancak bu durumda kanuna uymayı bir vazife ve sorumluluk olarak telakki eder. Kur'ân-ı Kerim Peygamber-i Ekrem'e (s.a.a) halkı yönetebilmesi için elinde muazzam bir güç bulunduğunu hatırlatarak şöyle buyurur:

Allah'ın rahmet ve inayeti sayesinde sen onlara sevecen ve yumuşak davrandın. Eğer sert ve katı yürekli olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi. Öyleyse onları bağışla, onlar için bağışlanma dile ve iş konusunda onlarla meşveret et.¹

Bu ayette, insanların Resulullah'a (s.a.a) eğilim ve sevgi duymalarının nedeninin, o Hazret'in onlara gösterdiği ilgi ve şefkat olduğu hatırlatılmakta ve "Onları affet, bağışlanmalarını iste ve onlara danış." denilmektedir. Bütün bunlar, sevgi

1- Âl-i İmrân, 159

ve merhametin ürünüdür. Zaten dostluk, tahammül ve sabır da sevgi ve ihsan neticesinde oluşmuyor mu?

O, sevgi kılıcıyla nice insanın
Kellesini kılıçtan kurtarıp kazanıverdi.
Sevgi ve bilim kılıcı, demir kılıçtan daha keskindir
Evet, yüzlerce ordudan daha muzafferdir o!¹

Kur'ân-ı Kerim'de de buyrulduğu üzere:

**İyilikle kötülük bir değildir. Sen en güzel yön-
temle, kötülüğü iyi ahlâklılıkla uzaklaştır. O zaman
göreceksin ki, seninle düşman olan kimse, akrabana-
mış gibi dost oluverecektir sana.**²

Sa'di de şöyle der:

İnsanları affet evlat; çünkü insan olanı
İyilik oku avlar, vahşiyi ise kaba kuvvet!
Düşmanını lütuf ve iyilik kemendiyle bağla
Bu kemendi kimse kesemez kılıçla!³

Emirü'l-Müminin Ali (a.s) de Malik Eşter'i Mısır valiliğine atadığında, halka nasıl davranması gerektiğini önemle vurgulayarak şöyle buyurmuştur:

Halka karşı şefkat ve sevgiyle davranmaya alıştır kendini. Sen nasıl Allah Teala'dan af ve bağışlanma umarak O'nun şefkatine sığınuyorsan, yönettiğin insanlara da öyle davran ve onlara sevgi, af ve merhamet sun.⁴

Yöneticinin kalbi, halkına karşı sevgi ve merhametle dolu olmalıdır. Güç ve iktidar bu iş için yeterli olmayacaktır asla. Kaba kuvvet ve zorla halkı koyun sürüsü gibi gütmek mümkün olabilir; ama insanların insanî güç ve yeteneklerini

1- Mesnevi

2- Fussilet, 34

3- Sa'di, Bustân

4- Nehcü'l-Belâğa, 53. mektup

kaba kuvvete başvurarak uyandırıp verimli hâle getirmek mümkün değildir.

Kaba kuvvet ve zorbalık şöyle dursun; yönetim işinde salt adaleti uygulamaya kalkışıp ruhsuz ve sıkı sıkıya sırf adaletle davranmak bile yeterli değildir.

Bir yönetici halkına karşı gerçek ve gönülden bir sevgi beslemeli, şefkatle dolu olmalı, saygı uyandırabilecek bir karakter taşımalıdır. Ancak bu durumdadır ki insanların gönlünü fethedip, yüce hedefler uğrunda onların güç ve yeteneklerini harekete geçirebilir.

NEFİS TEZKİYESİNİN EN İYİ YOLU

Bahsimizin sevgi ve şefkatle ilgili buraya kadarki bölümü bir nevi girişti aslında; bundan sonra asıl konumuza değinmemiz mümkün olacaktır. Bu bağlamda üzerinde durulması gereken ilk nokta şudur:

Allah'ın has kulları olan evliyaullah ve iyileri sevmek gaye midir, vesile midir? Evet, bu sevgi bir amaç mıdır, yoksa nefsin arıtılıp temizlenmesi, insanın terbiye olup yetişmesi ve insanî seciye ve hasletlerle donanması için bir vesile ve araç mıdır?

Hayvanî aşk ve tutkulara, âşığın bütün dikkati ve amacı sevgilisinin yüzü, vücudu, gözü, kaş, teninin rengi vs. güzellik ve çekicilikleridir ki, tamamı içgüdüsel olup fizikîdir. Ama sevgiliye kavuşup da doyunluğa erişince, bu şiddetli eğilim ve tutku eski hararetini kaybeder, giderek soğumaya yüz tutar.

İnsanî sevgi ve aşklar ise daha önce de belirttiğimiz gibi hayat verir insana, zindelik verir, canlılık kazandırır, itaat ve teslimiyet getirir. Aşk, âşığı sevdiğine benzetir; öylesine bir cazibe ve çekime kapılır ki, her şeyiyle ona benzemeye ve onun tam bir kopyası olmaya gayret eder.

Hâce Nasirüddin Tusî, İbn Sina'nın "el-İşarat" adlı eserine yazdığı şerhte şöyle der:

Nefsanî aşk; sevenle sevilenin öz yapı itibariyle benzeşip özdeşleştiği aşktır. Seven, sevgilisinin yol ve yordamına da ilgi duyar, onun yaptığı her şeyi sever.

Bireyi heyecan ve şevke getirip dünyevi ilgi ve eğilimlerden onu kurtaran bu duygu, aşktır.¹

Sevgi, benzeşme ve özdeşleşmeye iter insanı, böylece seven sevdiğine benzemeye başlar. Sevgi, tıpkı sevenden sevilene uzanan bir kablo gibidir; sevilenin bütün özellik ve hasletleri bu kablo aracılığıyla sevenin varlığına iletilmiş olur. Sevilenin kim olduğu ve kime gönül verileceği konusu işte bu noktada ehemmiyet kazanmaktadır.

Bu nedenledir ki, İslâm dini kiminle arkadaş ve dost olunacağı konusuna pek fazla önem verir. Bu mesele hakkında onca ayet ve rivayet bulunmasının nedeni de budur. Çünkü sevgi benzeşmedir, güzellik ve gafleti birlikte getirir. Sevginin yansıdığı yerde kusurlar hüner gibi görünür, dikenler çiçek kesiliverir insanın nazarında!²

1- Şerh-i İşarat, c.3, s.383, yeni baskı.

2- Aşkın kusurlarından biri de, sevgilinin kusur ve ayıplarını görememek, onun aşkından başka şey tanıyamamaktır. Sevgi, gözü bağlar, gönle perde çeker. İmam Ali'nin (a.s) Nehcü'l-Belâğa'da geçen 107. hutbesinde de belirtildiği gibi: "*Kişinin bir şeyi çok sevmesi gözlerini kusurlu, kalbini hasta eder.*" Veya Sa'di'nin deyişiyle: "Herkesin akli pek mükemmel gibi gelir kendisine / Herkesin kendi çocuğu güzel ve tatlı görünür gözüne."

Aşkın bu yan etkisi, akıl ve zekâda hassasiyet yaratan özelliğiyle çelişmez aslında. Aşk, aptalı akıllı eder demiştik; çünkü var olan akli aktif eder, harekete geçirir. Bu doğrudur. Ama aşkın yan tesiri insanı aptallaştırması değil, gafil etmesi, gaflete kapılmasına yol açmasıdır. Aptallıkla gafletse tamamen farklı şeylerdir. Nitekim nice insanlar vardır ki fazla zeki değildirler; ama duygusal konularda kendilerini kaptırmadıkları ve dengeli davrandıkları için, başkalarına (ve icabında kendilerinden daha zeki olanlara bile) oranla daha az gaflete kapılırlar.

Aşk, zekâ ve anlayışı artırır, keskinleştirir; ama bütün dikkatin de bir noktaya toplanmasına neden olduğundan, bireyin başka konulara olan dikkatini azaltır.

Sevilenin kimliğinin, İslâm'da önemli olduğunu demiştik. Kur'ân-ı Kerim'de nice ayetler ve Resulullah'tan (s.a.a) ulaşan nice rivayetler vardır ki, kötü ve ahlâksız insanlarla dost olunmamasını, onlardan uzak durulmasını emretmekte, buna karşılık mümin ve iyi insanlara sevgi duyulmasına, onlarla dost olunmasına tavsiye etmektedir.

İbn Abbas şöyle rivayet eder:

Resulullah'ın (s.a.a) huzurundaydık. En iyi dost ve arkadaşın kim olduğu sorulduğunda, şöyle buyurdu:

Kendisiyle görüştüğünüzde Allah'ı hatırladığınız, sözlerini dinleyince ilminizi artırdığınız, davranışları karşısında ahiret ve kıyameti andığınız kimse...¹

Evet, insanoğlu iyileri ve dürüst insanları sevmeye pek muhtaçtır bugün. Zira bu sevgi onu da onlara benzetecek,

Dahası, aşk ve sevgi sadece kusurların göze çarpmasını sağlamaz, onların hüner gibi görünmesine bile neden olur! Çünkü aşkın bir özelliği de, yansıdığı her şeyi güzelleştirivermesidir; zerrece güzelliği güneş eder, karayı ak, zulmeti nurmuş gibi gösterir.

Şair Vahşi'nin de deyişiyle:

Göz çukurlarıma gelip oturacak olursan,
Leyla'nın güzelliğinden başka şey görmezsin.

Bu nedenle olsa gerektir ki aşk, bilgi gibi, bilenin elinde olan bir şey değildir. Bilgi, bilene tâbidir, aşksa seveni alıp götürür. Yani sevgi, güzelliğe bağlı bir sonuç değildir, sevenin kapasite ve çapına bağlıdır. Âşık aslında belli bir kapasite ve özelliğe sahiptir zaten, yeri gelir gelmez bu özellik ve maya kendisini gösteriverir. (Bunun nedeni belli değildir.)

Bu nedenledir ki, "Aşkın belli bir sebebi yoktur." denilmiştir.) Sevenin sevgisi çoştığında, kendi kapasite ve çapı oranında sevdiğinde güzellik ve iyilik görür; sevdiğinin gerçek iyilik ve güzelliği miktarınca değil! Sevenin, sevdiğindeki kusurları bile güzellik ve iyilik olarak görmesi, ondaki dikenleri çiçek sanması bundandır işte!

1- Biharu'l-Envar, c.15, Kitabu'l-İşret, s.51, Eski baskı.

onlar gibi tertemiz, pırl pırl bir kişilik kazanmasına yol açacaktır.

İnsanın ahlâkını düzelterip nefsini terbiye etmesi için çeşitli yollar önerilmiştir. Bunlardan biri de, Sokrates'in önerdiği yol ve yöntemdir. Ona göre insan akıl ve zekâ yoluyla, yani düşünerek kendisini yetiştirmeli, ıslah etmelidir. İnsan her şeyden önce iyilik ve doğruluğun faydalarına ve kötülüğün zararlarına inanmalı, zekâ ve düşünce yoluyla bu hakikati iyice kavradıktan sonra yine akıl ve zekâ yardımıyla kötü sıfat ve özellikleri teker teker bulup kendisini onlardan temizlemelidir.

Tıpkı burnundaki kılları birer birer çeken, tarlasındaki zararlı otları tek tek bulup yolan, varlık harmanındaki taş-toprağı teker teker ayıklayan kimse gibi tam bir dikkat ve özenle, sabır ve itinayla kötü sıfatları yavaş yavaş, birer birer kendisinden uzaklaştırmalı, varlığının altın yapısını bu halis olmayan şeylerden temizlemelidir.

Akıl için, neredeyse imkânsız denecek kadar zordur bu.

Filozoflar ahlâkın ancak böyle temizlenip düzelebileceğini, akıl ve mantık gücüyle bunun mümkün olabileceğini söyler ve mesela şöyle derler:

İffet, dürüstlük ve kanaatkâr olmak, insana onur ve kişilik kazandırır, halkın nazarında değer ve itibar görmesini sağlar. Hırs ve tamahkârlık ise, alçaklık ve zillet getirir.

Veya şöyle der filozoflar:

İlim, insana güç ve kudret verir. (İlim şöyledir, bilim böyledir...) Süleyman mülkünün anahtarıdır ilim. İnsana doğru yolu ilim gösterir ancak.

Yine şöyle derler:

Kıskançlık ve başkalarının kötülüğünü istemek, ruhsal bir hastalıktır, sosyal açıdan olumsuz sonuçlar doğurur.

Bu yolun doğru ve bu aracın da iyi bir araç olduğunda şüphe yoktur; ama önemli olan bu aracın başka bir araçla kıyası durumundaki konumudur.

Tıpkı otomobilin iyi bir araç olması gibi... Ama otomobille uçağı karşılaştırırsak, konum değerlendirmesi daha sağlıklı olur.

Aklî ve mantikî yolun doğruluğundan ve ahlâkî konularda meselelere ışık tutması ve doğru sonuçlara varması gerçeğinden şüphemiz yok; bunu elbette ki kabul etmektedir herkes. Ancak, burada şu kadarını söylemek durumundayız:

Felsefe okullarında ahlâk ve eğitim meselesi konusundaki tartışmalar henüz belli bir sonuca ulaşmamış, o okullarda bu tür bahisler, "kıyısına ulaşamamış deryalar" gibidir. Yani felsefede bu meseleler tartışma safhasından öteye geçebilmiş değildir henüz. İrfan taraftarları ise: "Felsefecilerin ayağı tahtadandır; tahta ise pek zayıftır, güvenilirmez." demektedirler.

Ne var ki biz burada bu konuları tartışmayacağız. Konumuz bu araçların işlerlik gücü ve ne kadar işe yarar olduklarıdır sadece.

İrfan ehli olanlar, akıl ve mantık yolu yerine, sevgi ve saygıyı önerirler:

Mükemmel bir insan bul, onu sev, emrine itaat et.

Bu yol akıl ve mantık yolundan hem daha az tehlikelidir, hem de daha hızlıdır.

Kaba bir kıyasla bu ikisi eskiden elle kullanılan araçlarla şimdiki modern makinelere benzemektedirler. Kalbin ahlâkî çirkinliklerden temizlenmesi konusunda sevgi ve saygının etkinlik derecesi, tıpkı kimyasal maddelerin metaller üzerindeki etkisi gibidir. Mesela bir klişeci, klişedeki harflerin kenarlarını nitrik asitle temizler, tırnağının ucu veya çakı vb. şeylerle değil.

Ahlâkî bozulmalar karşısında aklın etkinliği, tıpkı yere dökülen demir tozlarını teker teker eliyle toplamak isteyen insanın etkinliği kadardır, fevkalade zor ve zahmetli bir iştir bu. Ama bir mıknaş olursa yerdeki bütün demir tozlarını bir anda toplayabilmek kolaylıkla mümkündür! Sevgi ve saygı gücü ahlâkî bozulmaları temizleyip giderme hususunda tıpkı mıknaş gibidir, bütün ahlâkî bozukluk ve çirkinlikleri bir çırpıda silip süpürür.

İrfan ehline göre iyilerle salihlere duyulan sevgi ve bağlılık otomatik bir sistem gibi bütün kötülük ve çirkin hasletleri siler süpürür.

Bu anlamda ilâhî cezbeye kapılıp iyilik potasında erime hadisesi, bireyin ruhunu ve ahlâkını temizleyip arıtan ve insancıl yeteneklerinin işlerlik kazanmasını sağlayan en mükemmel durumdur.

Evet, bu yolu kat etmiş olanlar, ahlâkî ıslahın sevgiyle, saygıyla ve gönülden bağlılık duymayla mümkün olabileceği inancındadırlar. İyilerle oturup kalkmanın insan ruhunda yarattığı olumlu etkilerinin, yüzlerce cilt kitap okumaktan daha fazla ve yapıcı olduğu bilfiil tecrübe edilip, görülmüştür.

Mevlana sevginin verdiği mesajı Mesnevîde "ney" in hüznü inleyişine benzetir:

Ney gibi panzehiri kim gördü?
 Ney gibi cana yakın dost kim gördü?
 Aşkın ateşiyle sinesi yananlar
 Her nevi hırs ve kusurdan kurtuluverdiler.
 Ne mutlu sana ey sevgili aşkımız
 Ey bütün hastalıklarımızın tabibi!

Kimi zaman iyi ve nurlu insanların sevenleri, onların müritleri, onların konuşma üslubuyla yürüyüşünü, hatta giyim tarzlarını bile taklit eder, her sahada onlara benzemeye çalışırlar. Bireyin ihtiyarî ve iradî olarak yaptığı bir taklit de-

ğildir bu, tamamen tabî ve kendiliğinden gerçekleşen bir durumdur.

Sevgi; sevenin bütün benliğini etkileyen, onu her şeyiyle sevdiğine benzetip onunla bütünleştiren bir güçtür. Bu nedendir ki, herkes kendisini ıslah edip yetiştirmek için bir hakikat ehline bağlanıp onu sevmeli, onun müridi olmalı, böylece ahlâkını ve nefsini arıtmaya başlamalıdır. Hafız'ın da dediği gibi:

Eğer visal sevdasıdaysan ey Hafız,
Hüner ehlinin dergâhının tozu kesilmelisin.

Daha önce bir hayırlı iş veya ibadet etmek için niyetlendiği hâlde, sürekli gevşeklik ve iradesizlik gösterip kararını bir türlü uygulayamayan nice kimseler, bu sevgi ve aşk potasına düştüklerinde iradeli olmakta, gevşeklik ve tembellikten sıyrılmamaktadırlar, bunlardan onda bir eser kalmamaktadır.

Allâme Tabatabaî'nin de deyişiyle:

İyilerin sevgisi gönül ve dini herkesten pervasızca
aldı

Güzel yüzün aldığını satrancın yüzü alamadı
Mecnun kendi başına Mecnun olmadı ya!
Bu âlemde yıldızlara götüren Leyla cebzesiydi
Güneş pınarına kendiliğimden ulaşmış değilim ben
Bir zerreydim nihayet; senin sevgin yüceltti beni.
Bu âlemde aklımızı başımızdan alan
Senin cilven oldu, sana vurulduk öylece.

Mükemmel bir insanla karşılaşınca ruhunda ve düşüncelerinde köklü değişimler yaşayan nice büyük insanlar vardır. Ünlü Mevlana da bu büyük insanlardan biridir işte. Bilindiği gibi Mevlana önceleri sevgi ve aşkla dolu birisi değildi. Bilge ve âlim bir zattı. Yaşadığı şehrin medresesinde kendi dünyasına çekilmişti, ders vermekten başka bir şey yaptığı yoktu. Soğuktu, ruhsuzdu, heyecansızdı.

Ancak Şems-i Tebrizî ile tanışınca ve onun sevgisi bütün varlığını sarıp kuşatınca, dünyası değişti, iç dünyasında büyük inkılâplar oldu. Şems'in sevgisi barut dolu fıçıya düşen bir kıvılcım gibiydi. Mevlana tutuşmuştu artık, yıldızlar misali ışık saçmıyordu.

Muhtemelen Eş'arî olduğu hâlde onun Mesnevi'si dünyanın en seçkin eserleri arasındadır bugün. Mevlana'nın bütün şiirleri heyecan, hareket ve aksiyondur. Şems'i çok sevdiği ve onu kutup kabul ederek kendisine bağlandığı için kitabına "Divan-ı Şems" adı vermiştir. Mesnevi'sinde de Şems'ten sık sık söz eder.

Mesnevi'de Mevlana'nın bir konunun peşinde olduğu, bir şeyler söylemek istediği ve Şems'i hatırlar hatırlamaz ruhunda hemen fırtınalar koptuğu görülür:

Bana deĝen o nefes canımı tutuşturdu
 Yusuf'un gmleĝinin kokusunu alıyorum.
 Yıllarca ettiĝimiz sohbetin hürmetine
 O mesutları an, hatırla ki,
 Yerler gökler sevinsin
 Aklın ve basiretin yüzlerce kat güçlensin
 Derim ki: Ey dosttan uzak düşen!
 Ey tabibinden ayrı düşen hasta!
 Ne diyebilirim ki? Bir tek damarım bile ayık deĝil
 O yrsiz yri nasıl anlatayım sana?
 Bu hicranı, bu hasret derdini,
 Başka zaman anlatırım sana.
 Fitne ve anarşı çıkar yoksa, kan dökülür;
 şems-i Tebrizî'yi daha fazla anlatırsam eĝer...

Mesnevi'deki bu gerçeğe Hafız da deĝinmekte ve şöyle demektedir:

Bülbül glden ĝrendi tatlı konuşmasını
 Yoksa gaĝasında ne gezerdi bunca söz, bunca ga-
 zel?

Burada çok ilginç bir nokta vardır: Hareket yoksa, bereket de yoktur. Sevenin gayret ve fedakârlığı olmadıkça, sevilenin cazibesi hiçbir işe yaramayacağı gibi, sevilenin cazibesi olmadıkça, sevenin bütün telaşı da boşuna gidecektir. Sevgiyle kapasite orantılıdır; kapasite arttıkça sevgi artar, sevilenin cazibesi arttıkça sevenin de sevgisi artar.

İSLÂM TARİHİNDEN ÖRNEKLER

İslâm tarihinde ilk Müslümanların Resulullah'a (s.a.a) besledikleri fevkalade sevgi ve bağlılığın pek çok örnekleri vardır. Esasen felsefe okullarıyla peygamberlerin okulu arasındaki en temel farklılıklardan biri, felsefe öğrencilerinin salt öğrenmek için felsefecilere gitmesi ve neticede filozofun yegâne çekiciliğinin "öğretmen"likten ibaret olmasıdır. Peygamberlerin çekicilik ve nüfuzları ise, aşk ve sevginin nüfuzudur; peygamberlere taraftar olanlar bütün varlıklarıyla onları sever, tutkun olurlar.

İslâm tarihinde Resulullah'ı (s.a.a) tutkuyla seven sahabelerin en başında gelenlerinden biri, Ebuzer el-Gıfarî'dir.

Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Medine'nin 100 fersah kuzeyinde bulunan ve Suriye sınırları yakınında yer alan Tebük'e doğru hareket edilmesini emrettiğinde, kimi sahabe, çeşitli bahaneler uydurarak gitmek istemedi. Münafıklar kamuoyu oluşturuyor, işleri bozmaya çalışıyorlardı. Nihayet İslâm ordusu hareket etti. İslâm ordusu hem teçhizat açısından son derece zayıf, hem yiyecek bakımından bir hayli sıkıntıdaydı. Bazen bir hurmayı birkaç kişi bölüşmek zorunda kalıyordu. Ama moral çok yüksekti, herkes coşkulu ve neşeliydi. Resulullah'la (s.a.a) birlikte olma aşkı hepsine güç vermiş, morallerini yükseltmişti. Bu orduda Hz. Peygamber'le (s.a.a) birlikte Tebük'e gidenlerden biri de Ebuzer'di.

Yolda üç sahabe, şu veya bu bahaneyle Peygamber'i bırakıp geri döndü. Geri dönenler Resulullah'a (s.a.a) söylen-

diğinde, Hazret: "Eğer onda bir hayır varsa, Allah Teâlâ onu tekrar bize ulaştırır. Yok, eğer hayırsızsa, gittiği iyi oldu!" buyuruyordu.

Bu arada Ebuzer'in pek zayıf ve ihtiyar devesi ordudan epey geri kalmıştı. Peygamber'e (s.a.a) gelip Ebuzer'in de geri döndüğünü söylediklerinde, Hazret aynı cümleyi tekrarladı, "Ebuzer'de hayır varsa, Rabbim onu tekrar bize ulaştırır." buyurdu.

Ebuzer ordudan geri kalmıştı; ama diğer sahabe gibi geri dönmek istediğinden değildi bu; devesi pek yaşlı ve güçsüz olduğundandı.

Nihayet hayvancağızın son nefesini vermek üzere olduğunu görünce, onu bırakmak zorunda kalır, eşyalarını ve silahlarını yüklenip kızgın çölde yaya olarak ilerlemeye başlar. Ordudan birkaç mil geri kalmıştı. Bu sırada dağlık bir bölgeye varır; susuzdu. Burada bir kayanın dibinde birikmiş bir yağmur suyu dikkatini çeker; pek serin ve tatlı bir suydü. Susuz olduğu hâlde içmez, "Canım feda olası sevgili Resulullah (s.a.a) içmedikçe, bu sudan içmem!" diyerek kırıbasını doldurup yola koyulur.

Akşama doğru ordunun artçıları: "Ya Resulullah (s.a.a) uzaktan bir karaltı geliyor." dediklerinde: "O, Ebuzer'dir." buyurur. Çok geçmeden Ebuzer orduya ulaşır ve susuzluktan hemen oracıkta yere yığılıverir. Resulullah'la (s.a.a) bir grup Müslüman bir su kırbaşıyla yanına koşarlar; ama o su içmez ve pek zayıf bir sesle "Kırbamda su var." der. Peygamber (s.a.a): "Suyun vardı da içmedin öyle mi?!" diye sorunca: "Evet ya Resulullah!" der. "Pek tatlı ve serin bir su buldum. Canımdan daha aziz olan dostum Resulullah (s.a.a) içmedikçe bu suyu içmemeye ahdettim, sizden önce içmeye kıyamadım." der ve bayılır!¹

1- Biharul-Envar, c.21, s.215-216, yeni baskı.

Dünyada hangi okulda, hangi ideoloji ve fikir sisteminde bu tür fedakârlıklar vardır?

Bu sevgi dolu vurgunlardan biri de Bilal Habeşî'dir. Kureyşliler, İslâm'dan dönmesi ve tekrar putlara tapıp Hz. Muhammed'den (s.a.a) yüz çevirmesi için ona kızgın kumlar üzerinde kaya parçalarıyla işkence ettikleri hâlde Bilal tahammül etmekte, Resulullah'tan (s.a.a) vazgeçmemektedir. Mevlana Mesnevi'nin 6. cildinde bu olayı çok çarpıcı bir üslupla anlatarak şöyle der: (Ebu Bekir ona, imanını gizlemesini öğütüyordu; ama Bilal'ın aşkı gizlenecek gibi değildi.)

Bilal işkencelere katlanıyordu
 Sahibi vura vura: "Muhammed'i bırak!" diyordu
 "Benim dinimi nasıl inkâr edersin." diye
 Onu öldüresiye dövüyordu.
 Bilal: "Allah birdir!" diyordu sadece.
 Bu sırada Ebu Bekir geçti oradan
 Dinini gizlemesini öğütledi; ama
 Bilal: "Gizleyemem artık." dedi ona.
 "Muhammed canıma, kanıma işlemiş benim
 Ben onun sevgisinden nasıl vazgeçerim?
 Tövbe eder miyim onu sevmeye?
 Onun sevgisiyle başladım ben dirilmeye!
 Aşkın gücü sarmıştır beni
 Kavrayıp kuşatmıştır seveni.
 Onun sevgisi güneş gibi
 Parladı, ısıttı benim gibisini.
 Ey sevgili! Sen fırtına, ben saman çöpü
 Savurur sevgin dilediğince beni.
 Ben Bilal isem eğer
 Ay gibi güneşin ardınca koşar, ona uyarım.
 Aya, kendi başınalık yakışmaz
 Gerçek ay, güneşten başkasına uymaz!
 Gerçek sevgi besleyenler sele kapılmışlardır

Sevgilinin selinde kaybolmuşlardır.

Değirmen miliyle değirmen taşı gibi tıpkı

Gece gündüz onu kuşatmıştır bu tutku."

Bu tutku ve sevginin bir başka örneği de, İslâm tarihine "Gazvetu'r-Reci" adıyla geçen ve sadr-ı İslâm'da vuku bulunduğu güne "Yevmu'r-Reci" denilen meşhur hadisedir.

Kureyşlilerle aynı soydan gelen ve Mekke yakınlarında yaşayan "Ezel" ve "Gâre" kabileleri, Hicret'in 3. yılında Resulullah'a (s.a.a) gelir ve şöyle derler: "Kabilemizde bazıları İslâm'ı seçmiş durumda. Kur'ân'ı ve İslâm hükümlerini öğretmeleri için bize birkaç kişi gönder."

Resulullah (s.a.a) da onlara altı kişilik bir tebliğciler grubu gönderdi ve bu grubun başına da Mersed b. Ebu Mersed veya Asım b. Sabit adlı birini tayin etti.

Tebliğciler, söz konusu kabilenin gönderdiği adamlarla birlikte yola çıktılar. "Huzeyl" kabilesinin yaşadığı bölgede mola verdiler. Ansızın Huzeyloğulları'nın saldırısına uğradılar. Bu bir tuzaktı. Tebliğci talebinde bulunan insanlar aslında ilk baştan onları buraya çekip tuzağa düşürmek istemişlerdir. Ya da buraya vardıklarında fikir değiştirmiş, bazı arzularını gerçekleştirmek istemişlerdir.

Altı Müslüman hemen silahlarına sarılıp savunmaya geçtiler. Huzeyl saldırganlarının reisi: "Sizi öldürmeye değil, esir almaya geldik. Sizi Kureyşlilere teslim edip onlardan para alacağız." diyerek onlara güvence vermeye kalktıysa da, Müslümanlardan üçü ve bu cümleden olmak üzere Asım b. Sabit: "Biz müşriklere teslim olmayız!" diyerek yiğitçe savaşmış şehit düştüler. Zeyd b. Desinne, Hubeyb b. Adıyy ve Abdullah b. Tarık adlı diğer üç kişi ise onlara teslim oldu.

Huzeylliler onları sıkıca bağlayıp Mekke'ye doğru yola koyuldular. Mekke yakınlarında Abdullah b. Tarık bir yolunu bulup ellerini çözerek silahına koştıysa da, üzerine çullanıp bir taşla onu öldürdüler.

Zeyd'le Hubeyb Mekke'ye götürüldüler ve orada bulunan iki Huzeylli esirle takas edilip Mekkelilere satılmış oldular.

Safvan b. Ümeyye el-Kureşî, Bedir veya Uhud'da öldürülen babasının intikamını alabilmek amacıyla Zeyd'i satın almış ve onu öldürmek için Mekke dışına götürdü. Mekkeliler bu sahneyi izlemek için toplandılar. Zeyd korkmuyor, kimseye yalvarmıyordu. Bu sahneyi izlemeye gelenlerden biri de Ebu Süfyan'dı. Zeyd'in son dakikalarından faydalanmak, Resulullah (s.a.a) ve İslâm'ın aleyhinde propaganda malzemesi yapılabilecek bir pişmanlık veya tavır sergileyebilmeyi sağlamak istedi. Zeyd'e yaklaşıp: "Allah aşkına söyle." dedi, "Şimdi burada senin yerine Muhammed'in olmasını istemez miydin? Senin yerine onun kellesi vurulur, sen de rahatça çoluk-çocuğunun yanına dönerdin o zaman!"

Zeyd'in verdiği cevap bütün Mekkelileri ürkütmüştü:

Allah'a yemin ederim ki, ben Muhammed'in (s.a.a) ayağına bir dikenin batmasına bile tahammül edemem; bu durumda çoluk-çocuğumun yanında rahat rahat oturamam!

Ebu Süfyan neye uğradığını şaşırmişti. Mekkelilere: "Muhammed'in adamları kadar sadık ve vefakâr kimse görmedim!" dedi, "Müslümanların Muhammed'i sevdikleri kadar, hiç kimse taraftarlığını yaptığı birini sevmiş değildir!"

Sıra Hubeyb b. Adiyy'e gelmişti. Onu da öldürmek için Mekke dışına çıkardılar. Hubeyb, öldürülmeden önce iki rekât namaz kılmak için izin istedi. Müsaade edilince fevkâlâde bir huzu ve huşuyla iki rekât namaz kıldı. Namazını bitirdikten sonra kendisini izlemeye gelen Mekkelilere dönüp: "Vallahi, korkusundan uzatıyor diyerek beni karalamayacağınızdan emin olsam, daha fazla namaz kılardım!" dedi.

Hubeyb'i öldürmeye hazırlandılar. Darağacına çıkarıldığında söylediği sözler Mekkelileri pek etkilemiş, çoğu in-

san korkuyla yerlere kapanmıştı. Hubeyb darağacında şöyle dua ediyordu yüksek sesle:

Ya Rabbi! Resulü'nün bize verdiği vazifeyi yerine getirdik. Bizim başımıza getirilenleri hemen bu sabah Peygamber'ine bildir. Ya Rabbi! Bu zalim güruhun yaptıklarını gör, bunları affetme, bir teki bile sağ kalmayacak şekilde hepsini helak et!¹

Bir diğer örnek de Uhud'dur. Bilindiği üzere Uhud'da, Müslümanlar ağır bir yenilgi aldılar. Bu savaşta, aralarında Resulullah'ın (s.a.a) sevgili amcası Hamza'nın da bulunduğu 70 Müslüman şehit oldu. Bu savaşı Müslümanlar kazanmıştı aslında. Ancak, Peygamber'in (s.a.a) bir tepeye yerleştirdiği bir grup okçu askerin disiplinsizliği ve emre itaatsizliği yüzünden bu savaş kaybedildi. Kimi kaçtı, kimi direnip Peygamber'i korudu ve neticede kaçmayıp Resulullah'ı (s.a.a) koruyan bir avuç mümin diğer Müslümanları tekrar toparlamayı başararak facianın daha da büyümesini ve düşmanın daha fazla ilerlemesini önlemeyi başardılar. Bilhassa Peygamber'in (s.a.a) öldürüldüğü söylentisi yayılınca, Müslümanların çoğu geri dönüp kaçmaya başlamış, ama Hazret'in hayatta ve sağ olduğu öğrenilince, İslâm ordusu tekrar moral kazanarak savaş meydanına geri dönmüştü.

Bu sırada birçoğu ağır yaralanmıştı. Bu yaralıların olup bitenlerden haberi yoktu. Bu yaralılardan biri de Sa'd b. Rabi'di; on iki yerinden ağır yara almıştı. Kanlar içinde yerde yatan Sa'd'i gören bir Müslüman ona yaklaşıp: "Peygamber ölmüş diyorlar." dedi. Sa'd'in cevabı pek ilginçtir: "Peygamber ölebilir, ama onu gönderen Allah da mı öldü ki sizler böyle kaçılıyorsunuz? Muhammed'in dini ölmedi ki! Ne bekliyorsun sen? Dinini neden müdafaa etmiyorsun kardeşim?!"

1- İbn Hişam Siyeri, c.2, s.169-173

Resulullah (s.a.a) savaşın sonlarına doğru ölümlerle yaralıları belirlemek için bir yoklama yaptığında Sa'd b. Rabi'nin orada bulunmadığını fark etti ve Sa'd'dan haber getirecek bir gönüllü istedi. Ensardan biri öne çıkıp gönüllü oldu ve Sa'd'i aramaya gitti. Onu bulduğunda can vermek üzereydi. "Resulullah (s.a.a) senden bir haber götürmem için beni görevlendirdi." dedi. Sa'd: "Benim selâmumu ilet ve artık gidici olduğumu söyle." dedi ve ekledi:

Ben, son anlarımı yaşıyorum. Resulullah'a (s.a.a), benim tarafımdan şunu söyle: Allah Teala, bir peygambere layık olan en iyi mükâfatla mükâfatlandırın seni! Bu arada ensarla muhacirlere de bir vasiyetim var. Onlara benim şu sözlerimi ilet: Onlar sağ olduğu hâlde müşrikler Resulullah'ın (s.a.a) bir kılına dokunacak olurlarsa, Allah Teala onların özrünü asla kabul etmeyecektir!¹

Evet, İslâm tarihi bu tür inanılmaz fedakârlık ve sevgi örnekleriyle doludur. Resulullah (s.a.a) kadar ashâbı tarafından seviliş sayılan, uğruna can vermeye hazır yarenleri olan, kadın -erkek, genç-ihtiyar, toplumun bütün kesiminin candan sevip gönülden saydığı ve bu bağlılığın hiç eksilmediği gibi, giderek de çoğaldığı ikinci bir lider bulabilmek mümkün değildir.

İbn Ebi'l Hadid, Nehcü'l-Belâğa Şerhi'nde şöyle der:

Kim Resulullah'ın (s.a.a) mübarek sesini duyacak olsa, o Hazret'e içi ısınır, ona karşı derin bir sevgi duyardı. Bu nedendir ki, Kureyşliler Müslümanlara "subat" yani "vurgunlar, tutkunlar" adını vermişlerdi, "Velid b. Muğiyre de bu gidişle Muhammed'in dinine gönül verecek!.." diyorlardı. Bu, şu demekti: "Kureyş müşriklerinin önde gelenlerinden biri olan Velid, İs-

1- İbn Ebi'l-Hadid, Şerhu Nehci'l-Belâğa, Beyrut basımı, c.3, s.574 ve İbn Hişam Siyeri, c.2, s.94

lâm'ı kabul edecek olursa, bütün Kureyşlilerin Müslüman olması muhtemeldir. Bu nedenledir ki Mekke müşrikleri Peygamber-i Ekrem (s.a.a) için: "Sözleri cadıdır, şaraptan daha sarhoş edicidir." diyorlardı. Resulullah (s.a.a) o kadar cazibeli, etkileyici ve sevdi ki Kureyşliler, bu eşsiz insanın çekim sahasına girer korkusuyla evlatlarını Resulullah'la konuşmaktan bile menetmişlerdi. Resulullah (s.a.a) Kâbe'nin kenarında, Hicr-i İsmail'de oturup Kur'ân tilavet ettiği zaman Mekke müşrikleri Kur'ân'dan etkilenmemek için parmaklarıyla kulaklarını tıkar, Peygamber'in sesini duymamaya çalışırlardı. Hatta Resulullah'ın (s.a.a) fevkalade etkileyici olan bakışları ve mübarek simasının da çekimine yakalanmamak için yüzlerini gözlerini bile örtüyor, ona yaklaştıklarında elbiselerini başlarına çekiyorlardı!¹

İnsanbilim ve toplumbilimle uğraşan her araştırmacıyı büyüleyen gerçeklerden biri de, İslâm dininin, cahiliyet dönemi Araplarında yarattığı inanılmaz değişim ve inkılâptır. Her bilim adamı şunu bilir ki, o dönemin Araplarını eğitip yetiştirebilmek için çok uzun bir süreye ihtiyaç vardı; en azından mevcut neslin tükenmesi ve olmadık ahlâksızlıkları gelenek olarak kabullenmiş mevcut neslin kökü kuruduktan sonra yeni nesil üzerinde çalışılması gerekiyordu. Ama İslâm'ın ve bizzat Resulullah'ın (s.a.a) cazibe ve çekiciliği bu süreci asgariye indirdi.

Evet, daha önce de belirttiğimiz gibi sevgi, her nevi kötülük ve çirkinliğin kökünü yakıp kül eden bir ateş gibidir. Resulullah'ın (s.a.a) sahabesinin büyük bir çoğunluğu o Hazret'e adeta tutkundu, ona gönülden bağlıydı. Bu nedenledir ki, öylesi kısa bir sürede o insanları eğitip yetiştirebildi,

1- Şerhu Nehci'l-Belâğa, İbn Ebi'l-Hadid, c.2, s.220, Beyrut baskısı.

cehaletlerden kurtardı ve cahiliye toplumunda köklü değişimler yarattı. Sevginin gücünden başka bir şey değildi bu.

Bizim kolumuz kanadımız
Dostun kemendidir aslında
O kement dosta çeker, götürür bizi
Dostumun nuru olmasa
Önümü ardımı nasıl görürüm ben?
Onun nuru dört bir yandan kuşatmıştır beni
Başımın tacı, boynumun kolyesidir ıslıl ıslıl...

KUR'ÂN VE SÜNNET'TE İMAM ALİ SEVGİSİ

Buraya kadarki bahsimizde sevginin önem ve etkisini açıkladık, dürüst ve iyi insanları sevmenin dürüstlük ve iyiliğe vesile olduğunu söyledik ve bu sevginin amaç değil, vesile olduğunu vurguladık.

Şimdi Kur'ân'la Sünnet'e eğilelim ve bu iki kıstasın bize tavsiye ettiği bir sevgi ve sevgilinin var olup olmadığına bir bakalım:

Kur'ân-ı Kerim'de bütün peygamberlerin: "Yaptığımıza karşılık insanlardan hiçbir şey beklemiyoruz, bize Allah'ın rızası yeter." buyurduğu söylenmekte, Resulullah'a (s.a.a) ise özel olarak Hak Teala şu direktifi vermektedir:

De ki: Sizden, yakın akrabalarımı sevip saymanızdan başka hiçbir karşılık ve mükâfat istemiyorum.¹

Burada son derece ilginç bir nokta vardır. Diğer peygamberler hiçbir karşılık istemediği hâlde Allah Teala neden Resulullah'ın (s.a.a) insanlardan "Yakın akrabamı sevip sayın." gibi bir talepte bulunmasını emretmiştir?

Bu sorunun cevabını yine Kur'ân veriyor:

De ki: Sizden karşılık olarak istediğim şey de aslında yine sizin içindir, yararı yine sizedir; benim Allah rızasından başka isteğim yoktur.²

1- Şûrâ, 23

2- Sebe, 47

Ayette açıkça "Karşılık olarak istediğim şey aslında bana değil, size yarayacak bir şeydir." buyrulmaktadır. Söylenmek istenen şey şudur: Benim Ehlibeyt'ime besleyeceğiniz sevgi, sizi kemal ve tekâmüle götürecektir bir bağdır aslında. İsmi "karşılık ve mükâfat" koysam da, gerçekte size benden ulaşacak olan nice hayırlardan biridir bu da! Çünkü Peygamber'in Ehlibeyt'i her nevi pislik, kötülük ve olumsuzlukları arınmış, tertemiz kılınmıştır.

Hiç şüphesiz onları sevmek, insanoğluna, Hakk'a itaat ve faziletli olma gibi kazanımlar getirecektir. Böylesine temiz ve günahattan arınmış bir Ehlibeyt'in sevgisi elbette ki tıpkı hayat iksiri gibi etki gösterecek ve bireyin kemal bulmasını sağlayacaktır.

Bu ayetteki "yakınlar"ın en bariz numunesi, hiç şüphesiz İmam Ali'dir. (Allah'ın selâmı üzerine olsun.)

Nitekim tanınmış Ehlisünnet müfessir ve âlimi Fahr-i Râzî şöyle yazar:

Zemahşerî'nin el-Keşşaf'ında şöyle kayıtlıdır: Şûrâ Suresi'nin 23. ayeti nazil olduğunda, orada bulunan sahabeler: "Ya Resulullah! Yakın akrabalarınız içinde kendilerini sevip saymamızın emrolunduğu bu insanlar kimlerdir, onları isimleriyle tanıtabilir misiniz bize?" diye sordular. Resul-i Ekrem (s.a.a) buyurdu: "Ali, Fatıma ve onların evlatlarıdır."

Söz konusu ayetten sonra bizzat hadis-i nebevîyle yapılan bu açıklama, ayette geçen "yakınlar"ın kim olduğunu göstermektedir: Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin... Onları sevmek hem Allah'ın emri, hem Resulü'nün (s.a.a) buyruğudur. Bunu vurgulayan pek çok nokta mevcuttur:

1- Şûrâ 23'te geçen "Yakınlarıma sevgi ve saygıdan başka hiçbir şey" ibaresi gayet açıktır. Burada şunun altını önemle çizmek gerekir: Resulullah'ın (s.a.a) Fatıma'yla Ali'ye (a.s) ve onların evlatlarına olan sevgisi sırf kan bağından do-

ğan şahsî bir sevgiden ibaret değildir elbet.¹ Resulullah'ın (s.a.a) Fatıma'ya duyduğu ve açıkça beyan etmiş olduğu derin sevgi ve ilginin nedeni, Hak Teala'ya olan fevkalade yakınlığı, emsalsiz iman ve takvası idi. Bundan dolayı Peygamberimiz (s.a.a) Fatıma'yı (a.s) pek sevmekte, ona özel bir ilgi ve saygı göstermekteydi. Nitekim: "*Fatıma benim vücudumun bir parçasıdır; onu seven beni sevmiş, onu inciten beni incitmiş olur.*" buyurmaktadır.

İmam Ali, Hasan ve Hüseyin'e (üzerlerine selâm olsun) duyduğu derin sevgi de yine aynı türdendir ki, bu hususta da İslâm kaynaklarında sayısız hadis ve mütevatir rivayetler kayıtlıdır.

Binaenaleyh onları sevmek, bizzat Allah Teala'nın emriyle bütün İslâm ümmetine farz edilmiştir. Nitekim Allah Teala bunu pekiştirmek için: "**Peygamber'e uyun, ona itaat edin; umulur ki böylelikle hidayete kavuşursunuz.**"² buyurmaktadır. Yine Ahzâb Suresi'nin 21. ayet-i kerimesinde şöyle buyrulur:

**Andolsun sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü
umanlar ve Allah'ı çokça zikredenler için Allah'ın
Resulü'nde güzel bir örnek vardır.**

1- Resulullah'ın (s.a.a) onlara duyduğu sevginin nedeni, bizzat Allah'ın onları "örnek insanlar" olarak görüyor ve seviyor olması ve "örnek insanlar" olarak diğer müminlere tavsiye buyurmasıdır. Resulullah'ın (s.a.a) Fatıma'dan (a.s) başka evlatları da vardı; ama Allah Teala İslâm ümmetini, onları sevmekle mükellef etmemiştir. Sevgi ve saygısı farz olan isimler, bizzat Resulullah'ın (s.a.a) da açıklamış olduğu gibi Ali'yle Fatıma ve onların evlatlarıdır.

1- Ehlisünnet'in temel kaynak eserlerinden olan Fahr-i Râzâ'nin Tefsir-i Kebir'i, c.27, s.166, Mısır basımında konuyla ilgili daha birçok belge aktarılmıştır. Ayrıca Katade, Taberî ve Müstedrek-i Sahihayn'de de yüzleri bulan belge kaydedilmiştir.

Binaenaleyh ayet ve hadislerle de sabit olduğu üzere Âli-i Muhammed olarak bilinen İmam Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'in (hepsine selâm olsun) sevgisi, bütün Müslümanlara farz kılınmış bir sevgidir.

2- İmam Ali (a.s) konusunda Resulullah'tan (s.a.a) ulaşılan nice hadisler arasında, Ali'nin (a.s) sevgisini vurgulayan ve müminlerin onu sevmesini hatırlatan çok sayıda sahih hadis vardır ki, bunlardan birkaçını aktarmanın yeterli olacağı kanaatindeyiz:

1- Tanınmış Ehlisünnet hadis ve tarihçisi İbn Esir, Resulullah'ın (s.a.a) İmam Ali'ye (a.s) şöyle buyurduğunu yazar:

Ya Ali! Allah Teala seni öyle şeylerle süsledi ki, Allah kulları nezdinde bunlardan daha güzeli yoktur: Sen dünyadan öylesine uzak duruyorsun ki, ne dünya senden faydalanabiliyor, ne de sen dünyadan. Miskinlerle yoksulların dostluğunu bağışladı sana; onlar seni imam olarak kabul ettiklerinden dolayı pek mutludurlar ve sen de onların bu tutumundan memnun... Ne mutlu seni sevene ve bu sevgide samimi ve sadık olana! Yazıklar olsun sana düşman olup senin aleyhinde yalan söyleyene!¹

2- Suyutî, Resulullah'tan (s.a.a) şu hadisi nakleder:

Ali'yi sevmek iman, ona düşmanlık duymak nifaktır.²

3- Ebu Nuaym, Resulullah'ın (s.a.a) ensara şöyle buyurduğunu yazar:

"Size, benden sonra sapmamamız için kime sarılmanızı söyleyeyim mi?" (Ensar: "Evet." deyince şöyle buyurdu:) "Ali'ye sarılın! Bana gösterdiğiniz sevgi ve

1- Usdu'l-Gabe, c.4, s.23

2- Kenzu'l-Ummal; Suyutî'nin Cemû'l-Cevâmi'si, 6/156

saygıyı ona da gösterin. Rabbim, Cebrail vasıtasıyla bunu sizlere böylece duyurmamı emretti!"¹

3- Ehlisünnet kaynaklarında İmam Ali'nin (a.s) sevgisi hakkında geçen bir diğer rivayette, onun yüzünü seyredip sesini dinlemenin bile ibadet olduğu kayıtlıdır:

1- Taberî, Ümmü'l-Müminin Ayşe'den şöyle nakleder:

Babam, sık sık Ali'nin yüzünü seyreder, hayranlıkla ona bakardı. Bir gün: "Baba, Ali'nin yüzüne neden o kadar bakıyor, onu hayranlıkla seyrediyorsun?" diye sordum. "Kızım, Resulullah'ın (s.a.a) Ali'nin simasını seyretmenin ibadet olduğunu buyurduğunu kendi kulağımla duydum." dedi.²

Aynı konuda diğer Ehlisünnet eserlerinde 20'ye yakın rivayet vardır.

2- İbn Hacer de yine Ayşe'den şöyle rivayet eder:

Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğunu duydum:

Kardeşlerimin en hayırlısı Ali, amcalarımın en hayırlısı Hamza'dır. Ali'yi anıp hatırlamak ve onun hakkında konuşmak bir ibadettir.³

Ayrıca diğer Ehlisünnet kaynaklarında da aynı mevzuda 5 hadis vardır.

4- Hz. Ali, Allah ve Resülü (s.a.a) indinde diğer insanların en sevileni ve en hayırlısıydı.

Enes b. Malik şöyle rivayet eder:

1- Hilyetu'l-Evliya, 1/63. Bu husustaki hadisler pek çoktur. Kısa bir inceleme sonrası sadece Ehlisünnet kaynaklarında Hz. Ali'yi sevmenin faziletleri hakkında 90'dan fazla hadis buldum. Şia kaynaklarından Allâme Meclisî'nin Bihar'ında 123 rivayet vardır ki yeni baskının "Emirü'l-Müminin'i sevmek ve ona buğzetmek" başlığı altında kayıtlıdır.

2- er-Riyazu'n-Nezire, c.2, s.219

3- es-Savaiku'l-Muhrika, İbn Hacer, s.74

Her gün, ensardan birinin büyük çocuğu Resulullah'a (s.a.a) hizmet ederdi. Benim sıramın olduğu bir gün Ümmü Eymen kızarmış bir tavuk getirerek: "Ya Resulullah! Bu tavuğu kendim aldım, kendim pişirdim, sizin için..." dedi. Bunun üzerine Resulullah elini kaldırıp: "Ya Rabbi!" buyurdu, "Bu yemeği benimle birlikte yemesi için kullarının en sevgili olanını bana gönder!"

Duanın hemen ardından kapı çalındı. Allah Resülü (s.a.a): "Enes, git kapıyı aç!" buyurdu. Ben: "Keşke gelen ensardan biri olsa!..." diye geçirdim içimden. Kapıyı açtım, gelen Ali'ydi. "Peygamber'in önemli bir işi var." diyerek onu geri gönderdim. Peygamber'in bu duası ve Ali'nin gelişi üç kez tekrarlandı. Üçüncü defasında Resulullah (s.a.a): "Ey Enes!" buyurdu, "Git ve onu içeri al! Sen, kavmini seven ilk insan değilsin. Onun senin kavminden -ensardan- olmadığını biliyorum!"

Bunun üzerine mahcubiyetle gidip Ali'yi getirdim, oturup birlikte yemek yediler.¹

1- Müstedrek-i Sahiheyne, c.3, s.131. Bu olay Ehlişünnet'in diğer sahih kaynaklarında 18'den fazla yerde ve değişik rivayetlerle rivayet edilmiştir.

İMAM ALİ'NİN ÇEKİCİLİĞİNİN SIRRI

İmam Ali'nin (a.s) gönülleri fethetmesinin sırrı nedir?

Sevgi ve tutkunun sırrını henüz kimse keşfedebilmiş değildir. Yani şöyle olursa böyle olur şeklinde belli bir formülü yoktur sevginin.

Ama sevginin de elbette ki bir sırrı vardır.

Sevilende öyle bir güzellik ve cazibe vardır ki, seveni kendi çekim sahasına almakta, onu çekmektedir. Sevgi ve çekiciliğin doruk noktası, "aşk" kelimesiyle tanımlanmaktadır bugün. Hz. Ali de insanların gönlünde taht kurmuş, yürekleri fethetmiştir. Neden? Hangi yönde? Aşkları böylesine tahrik eden, kalpleri böylesine cezp eden ve sevgisini ölümsüzlüğe kavuşturan fevkaladeliği nedir Ali'nin?

Neden gönüller onu aşına bilmekte, esasen onu ölmüş değil de adeta hep hayattaymış gibi algılamaktadır?

Bu sevgi ve ilginin fizikî bir sevgi olmadığı kesindir. Zira onun vücudu ve bedeni bugün bizim aramızda değildir ve mesela bizler Hz. Ali'yi (a.s) görmüş ve ona dokunmuş da değiliz.

İmam Ali'ye (a.s) duyulan bu sevgi, her millette var olan "Kahraman insana duyulan sevgi" türünden bir sevgi de değildir.

Keza, Ali (a.s) sevgisinin insanî erdem ve faziletlerin sevgisi olduğunu söylemek ve ona sevgi duymanın salt insancıl ve hümanist bir sevgi olduğunu söyleyebilmek de mümkün değildir.

Evet, Ali (a.s) gerçek anlamda bir "kâmil insan"dı ve her insan, böylesine örnek insanları sever. Ama burada çok önemli olan bir nokta vardır:

Eğer bütün bu hasletlere, bütün o insanî haslet ve erdemlere, o ilim ve hikmete, onca fedakârlık ve özveriye, alçakgönüllülüğe, o emsalsiz sevgi ve şefkate, zayıf ve muhtaçlara destek vermeye, adalet ve hürriyet timsali olmaya, insana sevgi beslemeye, cesaret ve mertlikte benzersiz olmaya ve Mevlana'nın da dediği gibi: "Cesaretle Allah'ın aslanı, mertlik ve mürüvvetle akla hayale sığmayacak bir haslete, onca bağışlayıcılık ve onca cömertliğe"... sahip olan Ali (a.s) bütün bu haslet ve bunca insanî erdeme rağmen Allah'a iman etmiş ve inanmış bir mümin olmasaydı, evet, sadece bu sıfatı taşıyor olsaydı, acaba yine bunca sevilecek, bunca ilgi görecekti miydi? Elbette ki hayır!

İşte Hz. Ali'nin (a.s) gönüllere böylesine taht kurmasının sebebi, gerçek anlamda Allah'a inanmış ve O'na itaat ve ibadet etmiş olmasıdır.

İnsanoğlunun gönül ve fıtratının derinliklerinde, fitrî olarak yüce Yaradan'a karşı bir sevgi ve bir tutku vardır. Allah sevgisi hepimizin yaratılışına yerleştirilmiş bir hakikattir. Bu nedendir ki Ali'nin (a.s) Allah'a onca itaatkâr ve O'nun ayet ve sıfatlarının muazzam bir tecellisi olduğunu gören her mümin insan Ali'yi (a.s) de sevmekte ve ona gönülden bir ilgi duymaktadır. Yani Ali'ye duyulan sevginin ardında, Müslümanın Hak Teala'ya beslediği ve fıtratında var olan "Allah sevgisi" vardır. Allah sevgisi her insanın canına, kanına işlemiş bir sevgidir. Fıtratlar ölümsüz olduğu için bu tür sevgiler ölümsüzdür. Bu cümleden olmak üzere (evliyaullah konusunda olduğu gibi) Hz. Ali'ye (a.s) duyulan sevgi de gerçek ve ölümsüz bir sevgidir.

İmam Ali'de (a.s) pek çok nurlu ve dikkat çekici özellikler vardır; ama ona sürekli bir parlaklık ve nur kazandıran

asıl özelliği onun Müslüman, mümin ve ihlâslı bir kul olmasıdır. Ondaki muazzam manevî cazibenin sırrı budur işte.

Hz. Ali'nin (a.s) yoluna baş koyan tanınmış isimlerden biri de, asrısaadet döneminin mümine kadınlarından Sevde-i Hemdanî'dir. Bu yiğit ve imanlı kadın, Muaviye'nin Hz. Ali'ye (a.s) beslediği kin ve nefreti görüp de kendisinden Ali'yi kötülemesini isteyince: "Allah Ali'ye rahmet eylesin!" dedi, "Onunla birlikte adalet ve mertlik de toprağın bağına gömüldü. Haktan başka hiçbir şeye değer vermemeye ahdetmişti; ahidini tuttu. Hak ve imanla yoğrulmuş bir kişiliği vardı Ali'nin!"

İmam Ali'nin (a.s) seçkin karakterine vurulanlardan biri de Sa'saa b. Suhan-ı Abdî'dir. İmam Ali'nin (a.s) toprağa verildiği gece, orada bulunan çok az sayıdaki seçkin mümin-den biridir Sa'saa. İmam'ın mübarek naşı toprağa verildikten sonra Sa'saa bir elini yüreğine bastırıp diğer eliyle İma-m'ın mezarından aldığı toprağı başına dökmekte ve şöyle demekteydi:

Ölüm afiyet olsun sana! Yaradılışın tertemiz, sabrın pek güçlü, cihadın pek büyüktü senin! Düşündüğün şeye ulaştın, ticaretin pek kârlı oldu!

Yüce yaratıcına ulaştın, seni memnuniyetle karşıladı O. Melekleri senin etrafına toplandılar. Peygamberimize komşu olma saadetine ulaştın. Allah Teala seni en yakın kullarından kıldı. Kardeşin Mustafa'nın huzuruna ulaştın işte, onun dolu dolu kâsesinden içtin doyasıya.

Rabbimden dileğim, Resulullah'tan (s.a.a) sonra sana uyup seni izleyen, senin yolunla-yordamınla yaşayanlardan olmamızdır. Umarım senin dostlarını seven, düşmanlarına düşman kesilen ve seni sevenlerle haşrolunanlardan oluruz biz de!

Başkalarının ulaşamadığı şeye ulaştın, başkalarının algılayamadıklarını algıladın. Kardeşin Peygamber'le

omuz omuza cihat ettin. Allah'ın dini için gerektiği şekilde kıyam ettin. Sünnetleri koruyup ihya ettin. Anarşi ve kargaşayı düzeltip ıslah ettin. Böylece İslâm ve imana bir düzen verdin. Selâm sana, selâmların en güzeliyle selâm olsun sana!

Senin sayende müminlerin arkası kuvvetli oldu. Senin sayende -Hz. Peygamber'den sonra- yollar aydınlandı, sünnetler ayakta kalabildi. Senin fazilet, erdem ve hasletlerine kimse ulaşamadı. Sen, Resulullah'ın (s.a.a) çağrısına lebbeyk dedin ve bu hususta herkesten öne geçtin. Bir an bile yardımını esirgemedin, canın pahasına bile onu korumaktan vazgeçmedin. Korku ve dehşet zamanları gelip çatınca, Zülfikar'ınla yiğitçe saldırap zalimlerle zorbaları hakladın. Şirkin ve kötülüğün kökünü kazıdın, azgın sapmışların kellesini uçurdun... Bu nedenledir ki, ölüm sana kutlu olsun, -bu tatlı şerbet- afiyet olsun derim, ey Müminlerin Emiri!

Peygamber'e (s.a.a) en yakın insandın sen. İslâm'a ilk inanan da sen oldun! Yüreğin yakınle dolu, inançlı ve kararlıydı. Herkesten daha fedakârdın sen. Hayır konusunda herkesten fazlaydı senin nasibin! Rabbim sana matem tutma sevabından mahrum etmesin bizi, senden sonra hor-hakir kılmasın hiçbirimizi!

Vallahi, senin hayatın hayrın anahtarı, şerrin kilidiydi (hayrı açar, şerri kilitleyip yok ederdin); ölümlümlle hayırlar kilitlenip şerler açılacaktır... Eğer insanlar seni kabullenebilseylerdi, yerden ve gökten nimetlere boğulurlardı; ama ne yazık ki dünyayı ahirete tercih ettiler!¹

Sa'saa'nın da söylediği gibi insanlar dünyayı tercih ettiler. İmam Ali'nin (a.s) kimseye ayrıcalık tanımayan, haktan zerrece taviz vermeyen adaletine tahammül edemediler.

1- Biharu'l-Envar, c.42, s.295-296, yeni baskı.

Derken, yozlaşmışlar ve donuklaşmışlar, İmam Ali'yi (a.s) şehit ettiler.

Uğruna can vermeye hazır olan, uğruna darağaçlarına koşup gözünü kırpmadan ölümün kucığına atılan, sevgi ve imametini gönül veren yarenlere sahip olma açısından Hz. Ali (a.s) gerçekten İslâm tarihinin ender, hatta emsalsiz simasıdır. İslâm tarihi, onun sevgisi, adaleti ve imameti uğruna canlar veren, hamasiler yaratan fevkalade örneklerle doludur ki her birinin hayatı ve ölümü, İslâm dini için birer iftihar vesilesi, gurur kaynağıdır.

Ziyad b. Ebih'le oğlu Übeydullah, Haccac b. Yusuf, Mütevekkil ve hepsinin başını çeken Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin kanlı eli, insanlık ve İslâm tarihinin bu nadide şahsiyetlerinin kanuna bulanmıştır.

İkinci Bölüm

İMAM ALİ'NİN (A.S) İTİCİLİĞİ

- Ali'nin Düşman Kazandıran Tutumları
 - Nakisin, Kasitin ve Marikin
 - Haricîlerin Ortaya Çıkışı
 - Haricîlerin Akidevî Usulleri
 - Halifelik Konusunda Haricîlerin Görüşü
 - Halifeler Konusunda Haricîlerin Görüşü
 - Haricîlerin Çöküşü
 - Slogan Mı, Ruh ve Öz Mü?
 - İmam Ali ve Demokrasi
 - Haricîlerin İsyanı
 - Haricîlerin Belirgin Özellikleri
 - Kur'ân'ı Mızraklara Takma Politikası
 - Nifakla Savaşmanın Gerekliliği
 - Ali (a.s) Gerçek İmam ve Önder
-

ALİ'NİN DÜŞMAN KAZANDIRAN TUTUMLARI

Bahsimizin bu bölümünde, İmam Ali'nin (a.s) dört yıldan biraz fazla süren hilafet döneminden söz edeceğiz. Daha önce de belirttiğimiz gibi İmam Ali (a.s) daima iki güce sahip bir kişilik taşımıştır. O her zaman hem çekim gücüne, hem iticilik gücüne sahip olmuştur.

İslâm'ın ilk yıllarından itibaren bu yalın gerçeği çok net bir şekilde görebilmek mümkündür İslâm toplumunda. Daha ilk günlerden itibaren kimileri onun etrafında pervane misali dönmeye başlamış, kimi de ona kin duymuş, onun varlığından hep rahatsız olmuştur.

Ne var ki, İmam Ali'nin (a.s) bu mümtaz kişiliği daha çok onun pek kısa süren hilafet dönemiyle kişiliğinin tarihî zuhur dönemi diyebileceğimiz şahadetinden sonraki dönemlerde gözler önüne serilmiş, herkesçe müşahede edilmiştir. Hilafetinden önceki dönem insanlarla yakın irtibatlarının azaldığı bir dönem olduğundan, söz konusu dönemde İmam Ali'nin (a.s) çekicilik ve iticilik hassalarının tecellisi de daha azdır.

İmam Ali (a.s) insanları cezp edip çektiği kadar, bazı tipleri de fevkalade dışlayıp itmiştir. Yani öyle bir karaktere sahipti ki onları "düşman ediniyordu!" (Bazı adilane tutumlarıyla kendisine düşman kazanıyordu.) Hz. Ali'nin (a.s) en ilginç ve aynı zamanda en iftihar edilir özelliklerinden biriydi bu. Belli bir fikir, görüş ve inanca sahip bulunan ve hele "inkılâbî" bir yapıya sahip olan herkes, yüce amaçlar ve ulvi

hedefler taşır ve Kur'ân'ın da deyimiyle: "Allah yolunda cihat eden ve kınayıcıların kınamasından da korkmayan."¹ biri elbette ki kendisine epey düşman da edinir. Bu nedenledir ki, bilhassa hayatı döneminde onun düşmanları, dostlarından daha az denilemeyecek kadar çok olmuştur.

Bugün de durum aynıdır. Eğer İmam Ali'nin (a.s) kişilik, karakter ve tavırları saptırılmadan, tahrif edilmeden gerçek yüzüyle tanıtılacak olursa, bugün onu sevdiğini iddia edenlerin pek çoğu onun karşısında yer alacaklardır!

Aslında hiç de şaşılacak bir şey değildir bu.

Yemen fethi sırasında bununla ilgili ilginç bir örnek yaşanmıştır:

Resulullah (s.a.a) Ali (a.s) komutasındaki bir orduyu Yemen'e göndermişti. Ali (a.s) Yemen dönüşünde, Mekke yakınlarında ordunun komutasını bir başkasına devrederek Resulullah'a (s.a.a) rapor sunmak ve şehre nasıl gelmeleri gerektiğini belirlemek için hac için Mekke'de bulunan Peygamber'in (s.a.a) yanına gitti. Bu sırada vekil komutan, şehre yeni elbiselerle girmiş olmak için, Yemen'den getirilen ganimet ve hediye elbiseleri askerlerin giymesine izin verdi. Ancak İmam Ali (a.s) geriye döndüğünde, bunu büyük bir disiplinsizlik sayarak komutanı azarladı. Çünkü bu hususta karar vermesi gereken bizzat Hz. Peygamber (s.a.a) idi ve beytülmal konusunda fikir yürütme, emir verme hak ve yetkisi Resulullah'a (s.a.a) aitti. Bu nedenle yeni elbiselerin derhal çıkarılmasını ve bizzat Resulullah'ın (s.a.a) emri ilan edilinceye kadar kimsenin bu elbiselere dokunmamasını emretti. Ordudaki komutan ve askerler bundan pek rahatsız olmuşlardı. Resulullah'ın (s.a.a) huzuruna varır varmaz ilk işleri Ali'yi şikâyet etmek oldu. Resulullah

(s.a.a): *"Ey insanlar!"* buyurdu. *"Ali'den nasıl şikâyetçi olursunuz? Vallahi o, kimsenin şikâyetine gerek bırakmayacak kadar Allah yolunda azimli ve tavizsizdir!"*¹

Evet, Ali'nin (a.s) en belirgin vasıflarından biri, Allah yolunda kimseye ayrıcalık göstermemesiydi; onun şu veya bu şahsa karşı farklı tavırlarının nedeni, daima adaletin gereği ve Allah'ın rızası olmuştur. Bu tür bir tavrın insana düşman kazandırıcı bir tavır olduğu, tamahkâr ve nefesine düşkün tiplerin bu tavırlardan asla hoşlanmayacağı apaçık ortadadır.

Hız. Resulullah'ın (s.a.a) onca sahabesi arasında, hiç kimsenin Hız. Ali'ninki gibi fedakâr ve serdengeçti dostları olmadığı gibi, hiç kimsenin düşmanları da onun düşmanları kadar münafık ve tehlikeli değildir.

Ali (a.s) öyle bir yığitti ki, ölümünde cenazesi bile düşmanlarının saldırısından kurtulamadı. Bu, daha önceden Resulullah (s.a.a) tarafından kendisine bildirilmiş olduğundan, cenazesinin gizlice toprağa verilmesini ve mezarının yerinin gizli tutulmasını vasiyet etti.

Nitekim İmam Ali'nin (a.s) mezarı bir asır boyunca gizli tutulmuş, bu süre zarfında evlatlarından başka mezarının yerini kimse bilememiş ve nihayet Emevî devleti yıkıldıktan ve Haricîler de tam anlamıyla varlıklarını yitirip tükenmeye yüz tuttukten sonra, yani ona duyulan nefretler ve beslenen amansız düşmanlıklar bir nebze olsun azaldıktan sonra İmam Cafer Sadık (a.s) tarafından mezarının yeri açıklanmıştır.

1- bk. İbn Hişam Siyeri, c.4, s.250.

NAKİSİN, KASİTİN VE MARİKİN

İmam Ali (a.s), hilafeti döneminde üç grubu kendisinden uzaklaştırıp dışlamış ve onlarla savaşmıştır. Bunlardan biri, bizzat İmam Ali (a.s) tarafından "Nakisın" adıyla adlandırılan Cemel ashabıdır. Diğer ikisi de yine kendi tabiriyle "Kasitin" olan Sıffin ashabıyla, "Marikin" adını verdiği Haricîler, yani Nehrevan ashabıdır.¹

İmam, bunu şöyle anlatır:

Halife olduğum zaman şu ümmet arasından bir taife çıkıp biatini bozdu (Nakisın), bir güruhu dinden çıkıttı (Marikin) ve bir güruh ise işin başından beri hep isyan edip tuğyanda bulundu (Kasitin).²

"Nakisın" güruhu, para düşkünüydü; paraya pula önem veren, insanlar arasında ayırım gözeten, ayrıcalıklara inanan kesimdi. İmam'ın (a.s) adalet ve eşitlik konusundaki konuş-

1- Bu grupları bizzat Resulullah'ın (s.a.a) kendisi İmam Ali'ye (a.s) haber vermiş ve "Ya Ali, benden sonra üç grup seninle savaşa tutuşacaktır, bunlar Nakisın, Kasitin ve Marikin'dirler." buyurmuştur. Bu ünlü rivayet, tanınmış Ehlisünnet tarihçilerinden İbn Ebi'l-Hadid'in Nehcü'l-Belâğa Şerhi'nde de geçer. (bk. c.1, s.201) İbn Ebi'l-Hadid: "Resulullah'ın (s.a.a) peygamberliğini ispatlayan hadislerden biridir bu." der ve şöyle ekler: "Zira gaybdan verdiği bu haber hiçbir yorum ve teville yer bırakmayacak bir netlikle ve tıpkı o hazretin buyurmuş olduğu gibi vuku bulmuş ve bütün gelişmeler onun önceden haber verdiği seyirde cereyan etmiştir." (age.)

2- Nehcü'l-Belâğa, Şıksikiye Hutbesi.

malarının çoğunda muhatap alınan kesim bunlardır. "Kasitin" adını verdiği güruhsa, her şeyi politikaya alet eden hilekâr, düzenbaz ve sahtekâr ikiyüzlülerdi. İktidarı ele geçirmek ve Ali'nin (a.s) yönetimini akamet ve başarısızlığa uğratmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bunlardan bir kısmı İmam'a gidip bu isteklerinin kısmen de olsa giderilmesi ve çıkarlarının gözetilmesi hâlinde onu destekleyeceklerini söylemiş, ama İmam Ali bu teklifi reddetmiştir.

Hız. Ali'den (a.s) bundan daha farklı bir yaklaşım beklemek de mümkün değildir aslında. Zira o, zulmün altına imza atmaya değil, zulmün kökünü kazımağa niyetliydi. Diğer yandan Muaviye'yle ona benzer tipler, İmam Ali'nin kendisine de, onun iktidarına da öteden beri karşı olan tiplerdi zaten. İktidarı ele geçirmek ve beytülmalî kendi aralarında yağmalamak isteyen bu tiplerin Ali'yle (a.s) uzlaşması düşünülemezdi. Muaviye ve çevresindekiler, İslâm âleminin halifesi olmaya niyetlenmişlerdi.

İmam'ın "Marikin" adıyla tanımladığı diğer güruh da, dinin özünü ve ruhunu kavrayamamış olan kıt görüşlü, dar ufuklar, yersiz asabiyet ve reva olmayan taassuplara sahip cahil insanlardı. Mukaddes görünümünün ardında karanlık ve tehlikeli bir cehalet besliyorlardı.

İmam Ali (a.s) bu üç grubun hepsine karşı durmuş, onları reddetmiş, onlarla uzlaşma kabul etmez bir mücadeleye tutuşmuştur.

Evet, İmam Ali'nin (a.s) çok boyutlu mükemmel kişiliği ve "insan-ı kâmil" olarak tarihe geçen fevkalade şahsiyetinin en bariz özelliklerinden biridir bu. Farklı grupları karşısına almış, türlü sapma ve bozulmalarla karşılaşmış ve bunların hiçbirine taviz vermeyip hepsinin karşısına dikilmiştir!

Kimi zaman dünya düşkünü zengin ve müreffeh kesimin, kimi zaman her şeyi politikaya alet eden bin bir suratlı hilekâr kesimin, kimi zaman da dindar görümlü cahil ve

yobaz kesimin karşısında ve onlara karşı mücadele hâlinde görülür Ali (a.s).

Burada bilhassa Haricîler üzerinde durmak istiyoruz. Bugün artık Haricî bir cemaat yoksa da ve her ne kadar bunların nesli artık tükenmişse de, son derece ibret verici bir tarihi vardır Haricîlerin. Birey olarak ölüp gittikleri ve nesilleri tamamen tükendiği hâlde o sapık fikirleri yok olmamış, kendileri gibi cahil ve dogmatik karakterli insanların zihnini zehirleyerek günümüze kadar kök salmayı başarmış olan "Haricîlere has düşünce tarzı", öteden beri İslâm'ın ve Müslümanların ilerlemesini engelleyen en önemli mâniyalardan biri olagelmıştır.

HARİCÎLERİN ORTAYA ÇIKIŞI

"Haricî" kelimesi, "isyançı" anlamına gelir.¹ Bu grup, Sıffin'de hakemiyet/hakemlik olayında ortaya çıktı.

Sıffin Savaşı'nda İmam Ali'nin (a.s) savaşı kazanmak üzere olduğunu gören Muaviye, Amr b. Âs'ın yardımıyla şeytanca bir oyuna başvurdu. Kendisini Müslümanmış gibi gösterip: "Aramızda Kur'ân hakem olsun." demeye getirerek mutlak bir yenilgi ve hezimetten kurtulabilmek için askerlerinin mızrakları ucuna Kur'ân Mushafları taktırıp öne sürdü. Hâlbuki daha önce Ali (a.s): *"Gelin aramızda Kur'ân'ı hakem edinelim, onun emrine göre haksız taraf kimse, onu tespit edip cezalandıralım, boşuna kan dökülmesin."* demiş; ama Muaviye, savaşı kazanacağından emin olduğu için İmam'ın

1- bk. el-Müncid. Haricîler, Hz. Ali'ye (a.s) karşı huruç -isyan ettikleri ve kendilerinden bir mezhep uydurdukları için bu adla anılmışlardır. Belli bir mezhep ve akide taşıdıklarından, her isyançıya bu ad verilmemiş, İslâm literatüründe sırf söz konusu sapık grup için kullanılmıştır. Bu sapık görüşler sonraları başkalarına da geçmiş, hiçbir zaman iktidar olamasalar da sapık bir mezhep olarak varlıklarını korumuşlardır. (bk. Zuha'l-İslâm, c.3, s.240-247, 6. basım) Amr b. Ubeyd vb. gibi, Haricî olup da hiç huruç etmeyenler de vardır. (Bazı Mutezile mensupları gibi.) Emr-i bi'l-maruf (iyiliği emretmek) veya büyük günah işleyenin ebediyen kâfir olacağı gibi fikirleri olanlara, "Haricîler gibi düşünüyor." denilmiştir. Tarihte Haricî kadınlara da rastlanır. (bk. Müberred, el-Kâmil, c.2, s.154.) Binaenaleyh Haricîler denildiğinde, İslâm literatüründe sadece bu grup kastedilir.

bu teklifini kabul etmemiştir. Şimdiyse birilerinin cahilliğinden faydalanarak mutlak yenilgi ve ölümden kurtulabilmek için bu hileye başvurmuştu!

Bunun şeytanca bir oyun olduğunu bilen Ali (a.s): *"Vurun, onlara aldanmayın! Kur'ân'ı kalkan gibi kullanıp kendi canlarını kurtarmak istiyorlar aslında. Bunlar İslâm düşmanlarıdır; oyuna gelmeyin, vurun!"* diye bağırıyor ve ekliyordu:

Bunların yaptığı şey, Kur'ân'ı Kur'ân'la vurmaktır. Kur'ân'ın kendisi karşısında Kur'ân sayfalarının yazılı olduğu şu kâğıt parçalarının ne değeri kalır ki? Bunlar, mana ve hakikati ortadan kaldırmak için o kâğıtlardan medet umuyorlar aslında!

Teşhis gücü zayıf olan ve dinin sadece dış görünümünü kavrayabilmiş bulunan kıt görüşlü bir grup, birbirine kaş göz işareti ederek: "Ali ne diyor? Ne demek istiyor?" diyorlardı. Meseleyi kavrayamadıklarından: "Biz Kur'ân'a karşı kılıç çekmeyiz! Biz Kur'ân için savaşıyoruz, bunlar da Kur'ân'a teslim oldular işte. O hâlde ne diye savaştım?" diyerek Muaviye'nin tuzağına düştüler. Resulullah'ın (s.a.a) "ilim şehrinin kapısı" olarak tanımladığı bilgiler bilgesi İmam Ali (a.s) şöyle buyurdu:

Ben de Kur'ân için savaştım demekteyim; ama bunlar sizi oyuna getiriyor, anlamıyor musunuz? Bunların Kur'ân'la ne işleri var? Kur'ân'ı kalkan gibi kullanıp canlarını kurtarmak niyetindeler, hepsi bu!

İslâm fıkhnının "cihad" babında "Kâfirlerin Müslüman esirleri kalkan olarak kullanması" diye bir bölüm vardır. Yani düşman, bir grup Müslümanı esir alıp ön cephede siper olarak kullanır ve İslâm ordusunun her türlü müdafaa veya saldırı girişimi bu esir Müslümanların ölümüyle sonuçlanacak bir hâl alırsa, İslâm'ın hükmü "Parçayı bütüne feda et" esasına dayalıdır ve bu durumda o Müslüman esirlerin öldürülmesiyle sonuçlanabilecek bir saldırı veya müdafaa giri-

t.me/caferilikcom

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

şimi caizdir. Evet, diğer Müslümanların canını korumak ve ümmetin maslahatını savunabilmek için bu girişime izin vermiştir İslâm. Bu durumda söz konusu Müslüman esirler şehit düşmüş olurlar; ayrıca, kan paraları (diyetleri) da, beytülmalden onların vârislerine ödenir.¹ Kaldı ki bu sadece İslâm fıkına ait bir kural da değildir; düşmana karşı koyabilmek için başka çıkar yol kalmıyorsa, kendi güçlerinin ölümünü göze almak esası, bütün dünyada bilinen ve geçerli bir askerî zarurettir.

İslâm'ın zaferi ve ümmetin bekası için gerekirse "Müslümanı ve canlı varlığı vur." diyen İslâm dininde, sırf kâğıt parçalarının² nasıl bir konumda olacağı apaçık ortadadır. Kâğıt ve yazıyı değerli kılan, anlam ve muhtevadır. Söz konusu anlam ve muhtevanın öldürülmeye çalışıldığı bir durumda onları bırakıp, üzeri yazılı kâğıtlara sarılmanın nasıl bir açıklaması olabilir?

Ne var ki cehalet ve tutuculuk, o Müslümanların hakikati görebilmelerine engel olmuştu. "Biz bu Kur'ân'lı mızraklara kılıç çekmeyeceğimiz gibi, bu işe kalkışacak olanla da savaşıyoruz!" diyerek İmam'ın karşısına dikildiler.

Bu tartışmanın başladığı sıralarda İslâm ordusunun zafer kazanmasına ramak kalmıştı. İmam'ın güçlü ve azimli komutanlarından Malik Eşter, Muaviye ordularını çil yavrusu gibi dağıtmış, Muaviye'nin çadırına yaklaşmıştı. Muaviye'nin tam bir bozguna uğramasına ve bu kanser tümörünün ortadan kaldırılmasına ramak kalmıştı. İşte böyle bir anda, söz konusu cahiller güruhu İmam Ali'yi zorlayarak: "Malik'e, derhal savaşı bırakmasını emret, yoksa onu arkadan vururuz!" dediler. İmam Ali (a.s) her ne kadar onları ikna etmeye, aydınlatmaya çalıştıysa da fayda etmedi.

1- Lüm'a, c.1, Kitabu'l-Cihad, 1. fasıl ve Şerayi, Kitabu'l-Cihad.

2- Normal durumlarda ayet yazılı Mushaflara saygısızlıkta bulunabileceği anlamı çıkarılmamalıdır bundan. (Müt.)

İmam Ali (a.s) başka çare kalmadığını görünce, Malik'e bir adamını gönderip geri çekilmesini emretti.

Malik buna şaşırmişti. Emri getiren askere: "İmam'a söyle, çok kısa bir fırsat tanırca, düşmanın işini bitiririz!" dedi. Bu haber ulaştığında, Haricîler kılıçlarını çekip İmam'ın etrafını sardılar ve "Ya hemen şimdi Malik'i geri çağırırsın, ya da vallahi, seni şuracıkta öldürürüz!" dediler!

Malik'e ulaşan haberci: "İmam'ı sağ görmek istiyorsan, derhal geri çekil!" demiş, Malik geri dönmek zorunda kalmıştı. Mutlak bir ölümden kurtulan Muaviye, Ali'nin (a.s) ordusundaki bu cahil mukaddes (dindar) görünömlüleri oyuna getirmenin coşku ve sevinci içindeydi şimdi!

Böylece Kur'ân'ın emirlerini ortadan kaldırmaya azmederek saltanat peşinde koşan Muaviye, İmam Ali (a.s) ile aynı kefeye koyuldu. Böylece "Aranızda Kur'ân hükmetsin." denilerek hakemiyet önerildi ve taraflar arasında Kur'ân'la Sünnet'in hakem olması kararlaştırıldı.

Taraflar hakem seçimine gittiler. Muaviye tarafı hiç te reddüt etmeden hilekâr Amr b. Âs'ı hakem seçti. Ali (a.s) de iyi bir politikacı olan Abdullah b. Abbas'ın veya yiğit, fedakâr ve basiretli bir mümin olan Malik Eşter'in hakem seçilmesini istedi. Ancak ahmaklar güruhu (Haricîler) kendilerine benzer birinde ısrar ettiklerinden, hem basiretsiz, hem de Ali'yle arası pek iyi olmayan Ebu Musa Eş'arî'yi hakem olarak öne sürdüler. İmam Ali (a.s) ve dostları her ne kadar Ebu Musa'nın bu işi beceremeyeceğini söylediyse de, Haricîler kendi bildiklerini yapmaktan vazgeçmediler. Böylece İmam'ın (a.s) emrini bir kez daha çiğneyerek Ebu Musa'yı hakem seçtiler.

Aylar süren meşveret, toplantı ve görüşmelerden sonra Amr, Ebu Musa'ya: "İyisi mi ne Ali olsun, ne Muaviye; gel senin damadın Abdullah b. Ömer'i seçelim." dedi. Ebu Musa damadının adını duyunca hemen gevşeyip: "Olur." dedi ve

bu işin nasıl gerçekleşeceğini sordu. Amr: "Kolayı var." dedi, "Sen Ali'yi azledersin, ben de Muaviye'yi. Halk bu durumda mutlaka senin damadını seçer; böylece fitne biter, ihtilaf ve anlaşmazlıklar da son bulur!"

Bu tevafuktan sonra hakemlerin görüşlerini açıklayacağı duyuruldu. Herkes kararı dinlemek üzere camiye toplandı. Ebu Musa, Amr'ın minbere çıkmasını istediye de Amr onun zaafını bildiğinden, hemen nefsini okşayarak: "Sen Peygamber'in büyük ashabındansın; sen dururken benim öne geçmem yakışır mı hiç?!" dedi ve onu öne sürdü.

Böylece, nefsanî zaafı nedeniyle bir kez daha oyuna gelen Ebu Musa hemen öne geçip minbere çıktı. Neticeyi heyecanla bekleyen cemaate dönüp: "Ümmetin maslahatını düşünerek Ali'yi de, Muaviye'yi de iktidardan uzaklaştırmaya karar verdik. Halife bir başkası olsun. Siz seçersiniz nasıl olsa!" dedi ve parmağındaki yüzüğü çıkarıp: "Ben tıpkı şu yüzüğü çıkardığım gibi, Ali'yi halifelikten azlediyorum!" dedi ve minberden indi.

Onun ardından minbere çıkan Amr: "Ben de Ali'yi azlediyorum." diyerek parmağındaki yüzüğü çıkardı ve sol elinin parmağına takıp: "Onun yerine, tıpkı şu yüzük gibi Muaviye'yi tayin ediyorum!" diyerek Ebu Musa'nın bön bakışları altında minberden indi.

Bir anda ortalık karıştı, orada bulunan halk öfkeyle Ebu Musa'ya saldırıp tartakladı. Ebu Musa linç edilmekten kurtularak Mekke'ye kaçtı, Amr da Şam'ın yolunu tuttu.

Bu duruma sebebiyet veren Haricîler, yaptıkları hatayı pek geç anlamış, ne yapacaklarına karar veremeyerek orta yerde kalakalmışlardı. Sonucun acı ve hata olduğunu anlamış, ama nerede hata ettiklerini henüz kavrayamamışlardı. Muaviye'nin oyununa gelip de savaşı durdurmuş olmalarının bu faciaya yol açtığını bir türlü kabullenemiyor, hele hakemlik olayında yine Ali'yi (a.s) dinlemeyip Ebu Musa'yı

öne sürmekle ne büyük bir hata işlemiş olduklarını itiraf edemiyorlardı. Bu nefsanîyet fırtınasında hatalarını sürdürerek: "O iki kişiyi hakem seçmekle hata ettik. İnsan hakemlik edemez. Hüküm ancak Allah'ındır!" dediler ve Ali'ye gidip şöyle konuştular:

Biz hakemiyet olayında büyük bir hata işleyerek günaha girdik; hem biz hem sen, kâfir olmuş olduk. Biz şimdi tövbe etmiş bulunuyoruz; sen de tövbe edersen, işe kaldığımız yerden başlarız!

Böylece mesele hallolmadığı gibi daha da büyümüş, kambur üstüne kambur oluşmuş oldu...

İmam Ali (a.s): *"Tövbe her hâlükârda iyidir. Günah işleyen biri elbette tövbe eder."* dedi. Hâricîler: "Bu yetmez" dediler, "Hakemlik olayının günah olduğunu ve bu işe senin de karıştığını, dolayısıyla senin de günah işlediğini kabul edip tövbe etmen gerekir." İmam ise cevaplarında dedi ki:

Hakemlik olayının müsebbibi ben değilim ki. Bunu ortaya atan siz oldunuz, yaptığınızın neticesini de gördünüz! Kaldı ki, hakem edinme olayı bizatihi haram değildir ki, bunu yapan veya yaptıran günah işlemiş olsun! İslâm'ın meşru saydığı bir şeyi ben nasıl gayrimeşru sayarım? Dahası, işlemediğim bir günah için ne diye, tövbe ettim diyeyim?!

Bu tartışmalardan sonradır ki, Hâricîler sırf siyasî bir akım olarak değil, mezhebî bir grup olarak da gündeme geldiler. Önceleri isyankâr bir grup olduklarından "Hâricîler" adını aldılar; ancak, giderek birtakım özel ilkeler de öne sürüp dinî bir renge büründüler ve batıl bir mezhep olarak İslâm tarihine geçtiler. Bu arada kendilerini tanıtmak için yoğun propagandalar başlattılar. Derken, İslâm dünyasında güya fesadın kökünü bulmak istediler ve şu sonuca ulaştılar: "Osman, Ali ve Muaviye'nin her üçü de hatalıydı ve günah işlemiş kimselerdi. Biz fesatla mücadele etmeli, iyiliği emre-

dip kötülükten alıkoymalıyız." Böylece Haricîlerin mezhebi "iyiliği emredip kötülükten alıkoyma" amacına yönelik bir mezhep olarak tanıtıldı.

Oysa bilindiği gibi iyiliğin emredilmesinin ve kötülüğün engellenmesinin her şeyden önce çok önemli iki ön şartı vardır: 1- Dinde basiret. 2- Amelde basiret.

Dinde basiretli olma şartı bulunmazsa, rivayette de belirtilmiş olduğu üzere, iyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma işinin zararı faydasından çok daha fazla olacaktır.

Amelde basiretli olmanınsa, iki önemli gereği ve vazgeçilmez şartı vardır. Fıkıhta bunlara "Etkili olma ihtimalinin bulunması" ve "Daha beter bir kötülük ve fesada yol açmaması" denilir ki, bu ikisinin gerçekleşmesi için akıl ve mantıktan faydalanmak şarttır.¹

1- Bu noktayı biraz açmakta yarar var:

İslâm'ın önemli emirlerinden biri olan iyiliği emredip kötülükten sakındırma esasının amacı, "iyiliği yaymak ve kötülüğün kökünü kazımak"tır. O hâlde ancak bu gayeye hizmet edilebileceği şartlarda bu işi yapmak, yani iyiliği emredip kötülüğü nehyetmek gerekir. Aksi takdirde, hiçbir etkisi olmayacak bir girişimi farz kabul etmek mümkün müdür?

Diğer bir asıl da, bir maslahatın tahakkuk bulabilmesidir. Bu durumda; daha beter bir kötülüğe yol açacaksa, yapılacak eylemin adı elbette ki "iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma" olmayacaktır tabii...

Bu iki aslın şartı ise, amelde basiretli olabilmektir. Amel ve davranışında basiret gösteremeyen ve bu melekedен mahrum bulunan birinin, yapacağı bir işin etki ve sonuçlarını da bilemeyeceği ve doğru hesaplar yapamayacağı ortadadır. Basiretten yoksun birinin, girişeceği bir davranışın daha kötü sonuçlar doğurup doğuramayacağını da hesaplayamayacağı bellidir. Bu nedenledir ki hadislerde de geçtiği üzere, cahilce yapılacak emr-i bi'l-maruf ve neyh-i ani'l-münker girişimlerinin doğuracağı olumsuzlukların, olumlu etkilerinden çok daha fazla olacağında şüphe yoktur.

İslâm'ın vazife olarak belirlediği diğer amellerde: "Faydalı olma ihtimali varsa yap, faydası olmayacaksa yapma." şeklinde bir ön şart yoktur. İslâm'ın emrettiği her şeyde bir hayır ve maslahat vardır. Ama bu emirlerin muhatabı olan Müslüman kullar, söz konusu emirlerin hikmet ve maslahatlarının ne olduğunu teşhis etmekle mükellef tutulmamışlardır. Mesela namaz konusunda: "Eğer kendin için faydalı buluyorsan kıl, faydalı olacağına inanmadığın vakitlerde kılma!" diye bir hüküm yoktur. Keza, oruç için de: "Faydalı olacağına ihtimal verirsen oruç tut, aksi takdirde oruç tutma!" şeklinde bir emir verilmiş değildir; sadece "Sana zarar veriyorsa tutma." denilmiştir. Hac, zekât ve cihat konusunda da durum aynıdır; "Faydalı görüyorsan yap, faydalı görmüyorsan yapma." denilmemiştir.

"İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak" konusunda ise, durum tamamen farklıdır; "Bu farzı işlemeyen önce ölç-biç, düşün ve etkisinin ne olacağını hesapla!" denilmiş ve bu girişime, ancak İslâm'ın ve Müslümanların yararına olacaksa izin verilmiştir. Yani burada maslahatın ne olduğu konusundaki teşhis yetkisi tamamen bireyin kendi uhdesine ve onun sorumluluğuna bırakılmıştır.

"Emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker"de bulunacak şahıs, yapacağı işin İslâmî gayelere faydalı olup olmayacağını düşünüp hesaplamak ve bu konuda akletmek zorundadır; akledip düşünmekle yükümlüdür. Bu amel, diğerlerinden farklıdır ve taabbüdî değildir. Yani, "Sebebi ve illeti sadece emir olan, aklın muhakemesine ve ferdin teşhisine bağlı bulunmayan, sırf emrolunduğu için yapılan ve neticesinden kulun sorumlu tutulmayacağı bir amel." değildir asla.

Bütün İslâm mezhepleri, iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma konusunda basiret, düşünce ve akletmenin zaruri ve farz olduğunu söylemiş ve bu hususta ittifak etmişlerdir. Buna aykırı düşün tek mezhep ise, "Harcılık" mezhebi olmuştur. Haricîler tamamen dogmacı ve yobaz olduklarından, "Her emir gibi, emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker de sırf emrolunduğu için yapılması gerekli bir ibadettir, üzerinde düşünüp taşınmaya gerek yoktur." demiş, bu amelin etki ve sonuçlarının iyice düşünülüp hesaplanması gerektiğini kabullenmemişlerdir.

Haricîler, fevkalade cahil ve basiretten yoksun oldukları gibi, amelde basiretin gerekliliği şartını da reddetmekteydiler. Onlara göre marufa davet etme ve münkerden sakındırma; neden, niçin ve nasıl sorularına gerek duyulmadan yerine getirilmesi gereken bir ibadetti.

Gerçekte bu sakat görüş, onların bütün davranışlarına egemendi. Nitekim hiçbir faydası olmayacağını ve hiçbir olumlu neticeye yol açmayacağını bile bile kıyam veya terör eylemlerine girişmiş olmalarının ardında yatan sebep; bu cehalet, basiretsizlik ve düşünce tembelliğinden başkası olmamıştır.

HARİCÎLERİN AKİDEVÎ USULLERİ

Harıcîliğin temel dayanağını şunlar oluşturmadaydı:

1- Ali, Osman, Muaviye, Cemel ashabı ve hakemiyet ashabı (hakemlik olayına katılanlar veya bu olaya rıza gösterenler) tamamen kâfirdirler; sadece hakemlik olayına rıza gösterip de sonradan tövbe edenler bunun dışında tutulur.

2- Yukarıdakilerin tekfir edilmesini kabul etmeyenler de kâfirdirler.

3- İman sadece kalbî bir akide değildir; İslâm'ın emirlerini uygulayıp nehyedilen şeyleri terk etmek de imanın esaslarındandır. Bu anlamda iman, inanma ve amel etmenin bir bileşimi ve terkibidir.

4- Zalim yönetici ve imama karşı isyan ve kıyam etmek, kayıtsız şartsız farzdır. İyiliği emredip münkerden nehyetmenin hiçbir ön şartı ve gereği yoktur; her zaman ve her hâlükârda bu ilâhî emri derhal uygulamak gerekir.¹

Evet, Haricîler bu düşüncelerle sabahladılar; kendileri dışındaki herkesi kâfir, kanı helal ve ebedî cehennem ehli bilerek...

1- Zuha'l-İslâm, c.3, s.330, Kitabu'l-Fark Beyn'el Firak'tan iktibasla.

HALİFELİK KONUSUNDA HARİCİLERİN GÖRÜŞÜ

Haricîlerin, günümüz dünyasının yenilikçilerine ilginç gelen tek görüş ve fikirleri, onların halifelik konusundaki teorileridir. Bu konuda demokratik düşünceye sahiplerdi. Halifeliğin serbest seçimle gerçekleşmesi gerektiğine inanıyorlardı. Kureyş'ten olsun olmasın, tanınmış kabilelerden veya Arap ırkından olsun olmasın; gerekli iman, takva ve liyakate sahip her insan halife olarak seçilebilirdi. Birisi halife olarak seçilip de kendisine biat edildikten sonra İslâm ümmetinin maslahatlarını gözetmez ve aykırı davranacak olursa, hemen azledilmesi ve halifelikten uzaklaştırılması gerekir; buna direnmesi hâlinde ise, öldürülünceye kadar ona karşı kıyam edilir.¹

Haricîler, halifeliğin Allah Teala tarafından belirlenmesi gerektiğine inanan Şia'ya karşı oldukları kadar, halifenin mutlaka Kureyş'ten olması gerektiğine inanan Ehlisünnet'e de karşıdılar.

Tarihî belgelerden anlaşıldığı kadarıyla Haricîlerin halifelik konusundaki görüşleri, bu mezhep veya akımın ortaya çıktığı ilk günlerde şekillenmiş bir görüş değildi. Nitekim ilk çıkışlarında öne sürdükleri "Hüküm ancak Allah'ındır." sloganından ve Nehcü'l-Belâğa'dan da anlaşıldığı kadarıyla ilk dönemlerde Haricîler İslâm toplumunun esasen devlete, hiç-

1- Zuha'l-İslâm, c.3, s.330, Kitabu'l-Fark Beyn'el Firak'tan iktibasla.

bir yönetici, imam ve halifeye ihtiyacı olmadığı ve herkesin kendi başına Allah'ın hükümlerine uymasının yeterli olduğuna inanıyorlardı.¹ Ancak, daha sonra bu inançlarından dönüp Abdullah b. Vehb er-Râsibî'ye biat ettiler.²

1- Nehcü'l-Belâğ, 40. hutbe; İbn Ebi'l-Hadid Şerhi, c.2, s.308.

2- İbn Esir, el-Kâmil, c.3, s.336.

HALİFELER KONUSUNDA HARİCÎLERİN GÖRÜŞÜ

Ebu Bekir'le Ömer'in halifeliğini doğru buluyor, bu ikisinin doğru seçimlerle işbaşına geldiğini kabul ediyorlardı. Haricîlere göre bu iki halife sonradan sapmamış, yoldan çıkmamıştı. Ali'yle (a.s) Osman'ın seçimini de doğru buluyor, ama Osman'ın hilafetinin 6. yılının sonlarından itibaren sapmaya başladığına ve Müslümanların maslahatına aykırı davrandığına, bu nedenle halifelik hakkını kaybedip aslında azledilmiş bulunduğu, hatta halifelik makamını bırakmadığı için Osman'ın kâfir olup kanının helal olduğuna ve neticede öldürülmeyi hak ettiğine inanıyorlardı.

Ali (a.s) de onlara göre hakemlik olayını kabul ettiği, ama daha sonra Haricîlerle birlikte tövbe etmediği için kâfir olmuş ve öldürülmeyi hak etmişti!

Bu nedenledir ki Haricîler, hilafetinin 7. yılından sonra Osman'dan ve hakemlik vakiasından itibaren de Ali'den teberride bulunmuşlardır.¹

Haricîler, diğer halifeleri de reddetmiş ve onlarla daima savaş hâlinde olmuşlardır.

1- Şehristanî, el-Milel ve'n-Nihel.

HARİCÎLERİN ÇÖKÜŞÜ

Bu güruh, Hicret'in 1. yüzyılıının ilk yarılarının sonlarında, çok tehlikeli bir hata ve sapma neticesinde teşekkül etmiş, ancak bir buçuk asırdan fazla varlıklarını sürdürmemiştir. Çok aşırılığa varan öfkeli çıkışları ve yerli yersiz isyana kalkışmaları neticesinde halifeler tarafından daima takibe alınmış, kendilerini ve mezheplerini mahva ve tam bir yok oluşa sürüklemişlerdir. Abbasî devleti kurulur kurulmaz Haricîlerin kökü kazınmış, soyları tükenmiştir. Hiçbir mantık ve aklî delili kabul etmeyen aşırı dogmatik tutuculukları, sınırlı ve mantıksız çıkışları, hayatın gerek ve gerçekleriyle hiç bağdaşmayan yöntemleri ve nihayet normal bir çerçevede olması gereken takiiyyeyi büsbütün bir kenara bırakan son derece fevri ve salt sabırsızlıktan kaynaklanan çıkışları Haricîlerin sonunu hazırlayıp tarihten silinmelerine neden olan başlıca sebeplerdir.

Haricîlik, kalıcı bir mezhep ve ekol değildi zaten. Ama bu batıl mezhebin etki ve izleri tamamen silinmedi, batıl düşünceleri birçok İslâm mezhebini de etkiledi. Bugün tamamen Haricî denilebilecek çok sayıda sapık vardır ve tıpkı Ali (a.s) döneminde olduğu gibi, İslâm ümmetini kendi içinden tehdit eden en büyük tehlikeyi bunlar oluşturmaktadır. İslâm tarihinde Muaviye ve Amr b. Âs gibileri daima vardır. Bu ikili, her zaman olduğu gibi, çağımızda da Haricîleri avuçlarına almakta ve şom emelleri için onları oyuncak gibi kullanmaktadırlar.

SLOGAN MI, RUH VE ÖZ MÜ?

Hariçiler meselesini bir mezhep olarak tartışmanın hiçbir anlamı ve etkisi yoktur. Çünkü bugün böyle bir mezhep yoktur artık dünyada. Ama toplumumuzu ve bütün İslâm ümmetini, "ibret verici" olması açısından pek yakından ilgilendiren bir mesele olarak Hariçîlerin görüş ve tavırlarını ele alıp incelemenin zaruri olduğunda da kuşku yoktur. Zira Hariçî mezhebi bir mezhep olarak ortadan kalkmışsa da, Hariçîlik ruhu ve fikirleri bugün pek çok Müslümanın zihninde yuvalanmış durumdadır.

Bu meseleyi iyice açmadan önce kısa bir açıklamanın faydalı olacağı inancındayız:

Bazı mezhep veya ekoller slogan açısından ölü, ama ruh ve öz açısından diri olabilecekleri gibi, slogan açısından pek canlı ve harareтли olduğu hâlde ruh ve öz itibariyle ölmüş, bitip tükenmiş de olabilirler. Binaenaleyh, bazı birey veya grupların slogan açısından falan mezhebin izleyicisi sayılması, ama özü itibariyle onların söz konusu mezheple hiçbir gerçek bağlarının bulunmaması mümkündür. Bunun tam tersi de olabilir. Bir mezhebe veya fikre gerçek anlamda bağlanmış olduğu hâlde, onun slogan ve şiarlarını kabullenmiş kimseler de olabilir.

Bilindiği üzere, Resulullah'ın (s.a.a) irtihalinden hemen sonra Müslümanlar Ehlisünnet ve Şia olmak üzere iki grup teşkil ettiler ki, her birinin kendisine has akide ve sloganları vardır.

Şia: "Resulullah'ın (s.a.a) kendisinden sonraki ilk halifesi Ali'dir. Çünkü Resulullah (s.a.a) Allah'ın emriyle onu kendisinden sonra halife ve imam olarak seçip Müslümanlara da iblağ etmiştir bunu. Dolayısıyla da Peygamberimizden (s.a.a) sonra halifelik Ali'nin (a.s) hakkıydı." der.

Ehlisünnet ise: "İslâm, hükümleri belirlerken halifelik ve imamlık konusunu belirlememiş, kimin yönetici olacağı hususunu halka bırakmıştır, halk seçsin demiştir." der ve halifelerin Kureyş'ten olması gerektiğini de şart koşar.

Yine Şia: "Resulullah'ın (s.a.a) sahabesi olarak ün yapmış birçoklarını ciddi eleştirilere tâbi tutar ve sahabe arasında iyiler olduğu gibi, kötüler ve münafıklar da vardı." der.

Ehlisünnet ise bu konuda tam karşı noktada yer alıp, "sahabe" olarak bilinen herkese aşırı derecede iyimserlikle bakar ve "Hz. Peygamber'in (s.a.a) istisnasız bütün sahabele-ri iyi ve dürüsttü, hepsi de tam anlamıyla adil birer müçtehit idi." der.

Şia'nın bu konulardaki yaklaşımı eleştiri, itiraz ve araştırma temeline, Ehlisünnet'in yaklaşımı ise: "İnşallah hepsi de iyi ve dürüsttü." esasına dayalı bir inşallahçı ve temennici yaklaşımdır.

Hâl böyleyken, mesela "Hz. Ali (a.s) Peygamberimizin (s.a.a) kendinden sonraki ilk halifesiydi." diyen herkesi Şia olarak tanımlamak ve "Bu kadarı yeterli." deyip başkaca hiçbir esasa uymasını gerekli görmemek; hangi zihniyeti taşırsa taşırsın, ne yaparsa yapsın, onu sırf bu sözü yüzünden "Ali Şia'sı" olarak tanımlamak mümkün müdür?

Sadr-ı İslâm döneminde durum hiç de böyle değildir... Şia denildiğinde, güçlü bir anlam anlaşılmaktaydı. O dönemde Şia olarak bilinen Müslümanlar, Resulullah'ın (s.a.a) Ali (a.s) hakkındaki tavsiye ve vasiyetlerini hakkıyla dinleyip yerine getirenlerdi. Bunun tam karşısında yer alan diğer Müslümanlar ise, Resulullah'ı (s.a.a) can-u gönülden sevme-

lerine ve o Hazret'e karşı tam bir sevgi ve iman taşıyor olmalarına rağmen, birtakım sudan bahaneler ve geçersiz gerekçeler öne sürerek vasiyetlerini yerine getirme hassasiyetini göstermeyen ve birtakım tevil ve yorumlarla işin içinden sıyrılmaya çalışınlardı.

Bu bölünme ve çatlağı oluşturan ana neden, bir grubun Müslümanlar arasında (ki bunlar çoğunluğu da oluşturmadaydı) meselelere sathi bir yaklaşımla bakması ve gözleri önünde cereyan eden olayların neden ve sonuçlarını tahlil edebilecek basirete sahip bulunamamasıydı. Meselelerin sadece dış görünüşünü gören bu insanlar, her zaman her şeyin "doğru ve yolunda" olduğu zannında bulunuyorlar, aşırı bir iyi niyet ve safdillikle değerlendiriyorlardı etraflarında vuku bulan her şeyi. "Peygamber efendimizin sahabesi, İslâm'ın ilk dönemlerindeki o yaşlı insanlar belli bir yol tutturmuş, bazı şeyler yapmış, öyle yaşayıvermişler işte. İyisi mi, onlara hiç dokunmayalım, o mübarek zatların hiç hataları olmamıştır inşallah diyelim." şeklinde meselelere yaklaşanlara karşın azınlıkta da olsa belli bir grup vardı ki, "Hayır efendim." diyorlardı, "İnsanlar hak ve hakikate saygılı oldukları sürece saygındırlar. Söz konusu mübarek zatlar da İslâm'a ve Peygamber'in (s.a.a) emirlerine uygun davrandıkları sürece mübarektirler. İslâm usul ve prensiplerini çiğnemeye ve açıkça bu prensipleri ayaklar altına almaya başladıkları andan itibaren bu yaşlı ve mübarek zatların saygınlığı da sona erer ve yaptıkları her şeyin hesabını vermeleri gerekir. Önemli olan şahıslar değil, Allah'ın hükmüdür, ilâhî prensipler ve bu prensiplerin doğru bir şekilde uygulanmasıdır." Şia'nın oluşumunda etkili olan ruh da budur aslında.

İslâm tarihinde Ebuzer-i Gıfârî, Selman-ı Farisî, Mikdâd-ı Kindî, Ammar-ı Yasir gibi sahabelere şöyle bir bakınız: Onları Ali'nin etrafında toplanıp onun fedaisi hâline getiren, ekseriyetin yerine Ali'yi tercih etmelerine sebep olan hakikat

nedir? Bu konu dikkatle incelendiğinde, söz konusu nadir sahabenin usul ve prensip sahibi olduğu görülür; hem dindar, hem dinşinastır bunlar. "Aklımızı ve düşüncemizi başkalarına teslim etmemeliyiz." diyorlardı, "Yoksa başkalarının hatasına biz de ortak olmuş oluruz!" Bu insanların ruhu, hak ve hakikatin egemen olduğu bir ruhtu, şahsın veya şahsiyetlerin değil!

İmam Ali'nin (a.s) yakın yarenlerinden biri Cemel vakıası sırasında büyük bir ikileme kapılmış, çetin bir şüpheye düşmüştü. Bir tarafta Ali'yle onun safında yer alan seçkin sahabeleri görüyor, diğer tarafta onların karşısına dikilen ve Kur'ân'ın "anneniz"¹ diye tanımladığı Ayşe'yi müşahede ediyordu. Onun yanında da Talha gibi iyi isim yapmış şöhret sahabeler... Savaş meydanlarının mahir okçusu, İslâm'a hizmetler etmiş bir isimdi Talha. Zübeyr ise Talha'dan da ünlü, ondan daha fazla hizmetleri olmuş biriydi. Sakife günü Ali'nin evinde toplanan boykotçulardan biri de Zübeyr'di!

Adamcağız bu sahneyi görüyor, bu olayları bir türlü kavrayamıyordu. Ne yapacağını bilememenin şaşkınlığıyla kalakalmıştı öylece. Ali, Talha ve Zübeyr, İslâm'ın ünlü isimleri, savaş meydanlarının erleriydiler; ama şimdi bu isimler birbirinin karşısında yer almış, birbirlerine kılıç çekmişlerdi! Hangisi haklıydı acaba? Hak kimden yanaydı şimdi? Bu çetin anda tercih ne de zordu sahi!

Bugünün Müslümanları için son derece ibret verici ve düşündürücü bir gelişmedir bu. Büyük bir dikkatle incelenmesi gereken bir olay vardır burada. Hz. Ali'nin (a.s) safındaki o adamcağız, kapıldığı bu şiddetli ikilem ve şüpheden dolayı hemen kınamaya kalkışmak asla doğru değildir. Onun yerine biz olsaydık, Talha ile Zübeyr'in parlak geçmişine bakarak biz de bu şüphe ve tereddüde kapılabilirdik pekâlâ!

1- Ahzâb, 6

Ali, Ammar ve Üveys-i Karanî gibi insanların karşısında Ayşe, Talha, Zübeyr gibilerini gördüğümüz zaman bizler bugün o şüphe ve tereddüde artık kapılmıyor olabiliriz. Çünkü kimimize göre ikinci grupta yer alanlar, canilikleri yüzlerinden belli olan katil sıfatlı kimseler gibidir. Adeta çehrelerinden bellidir ne kadar kötü oldukları, ateş ehli oldukları. Ama eğer o dönemde yaşamış olsaydık, belki bunca emin olmayacak ve bizler de aynı şüpheye kapılıverecektik kolayca.

Bugün ilk grubun haklı, ikinci grubun haksız olduğunu kolayca teşhis edebiliyor olmamızın nedeni, aradan geçen bunca zaman sürecinde tarihî hakikatlerin birer birer su yüzüne çıkmış olması ve Ali'yle Ammar'ın olduğu gibi, Ayşe'yle Talha'nın da kişilik, karakter ve gayelerinin olanca netliğiyle anlaşılmuş bulunmasıdır. Bu durumda yargıda bulunup belli bir sonuca varabilmek, doğruyla yanlış teşhis edebilmek elbette ki zor değildir. Dahası, gerekli inceleme ve araştırmaları yapabilecek bilgisi olmayanlar da, en azından öteden beri bu hakikatleri duyarak büyümüş ve neticede karar verebilmesi kolaylaşmıştır.

Ama o günlerde bu faktörlerin hiçbiri yoktu, bu kolaylıkların hiçbiri vuku bulmuş değildi henüz.

İşte bu nedendir ki, adamcağız dayanamayıp İmam Ali'nin (a.s) yanına gitti, açıkça ve samimiyetle içindeki soruyu sordu. Şöyle dedi: "Ayşe ile Talha ve Zübeyr'in batilda elbirliği edip yanlış bir ortak karara varmaları mümkün müdür?"

Bunlar büyük sahabelerdi, böylesine ulu insanların bu şekilde batıl üzere birleşmesi nasıl mümkün olabilirdi?!

Çağdaş Ehlisünnet araştırmacılarından ünlü yazar Mısırlı Dr. Taha Hüseyin: "Ali'nin bu adama verdiği cevap, bugün de aynı şüpheleri taşıyan bazılarımız için fevkalade doyurucu ve yeterlidir." demekte ve şöyle eklemektedir:

Vahiy kesildikten ve semavî mesajı ileten Resulullah (s.a.a) vefat ettikten bu yana kimse böylesine güçlü bir söz söyleyebilmiş değildir. Hz. Ali (a.s) bu adama diyor ki:

"Belli ki aldanmış, hakikati anlayamamışsın. Hakla batıl; kişilerin mevki, makam ve ünü esas alınarak tanınmaz. Önce belli bazı şahısları ölçü edinin, sonra da o ölçüyle hakkı veya batılı teşhis edebilmem mümkün değildir. "Falan şey haktır, çünkü falancalar buna muvafıktırlar. Filan şey batıldır, çünkü filancalar ona karşıdırlar." denilemez. Şahıslar asla hak ve batılın ölçüsü olamazlar. Bilakis şahısların durumu hakla ölçülür; hak ve batıldır ölçü olan!"¹

Hz. Ali'nin (a.s) öğrettiği ölçü çok dakiktir: Şahıslar ölçü değildir, hak ve batıl ölçüdür diyor İmam. Yani hakla batılı tanımak, neyin hak ve neyin batıl olduğunu öğrenmek lazımdır. O zaman hangi konumda bulunsa bulunsun, herkesi bu hak ve batıl ölçütüyle ölçüp tartabilirsiniz. Böylece hakka uygun olanı kabul eder, olmayanı bırakırsınız. Binaenaleyh sırf ünlü oldukları için "Talha, Zübeyr ve Ayşe hiç batıl üzere olabilir mi?" diye sormanın hiçbir tutarlılığı yoktur.

Görüldüğü gibi Ali (a.s) için haklılığın ölçüsü bizzat hakkın kendisidir. Şiîliğin ruhu da budur aslında. Bugün Şiîlik Okulu da şu veya bu şahıstan türemiş bir düşünce değil; özel bir dünya görüşü ve İslâm'ın naslarıyla esaslarından taviz verilmemesi gerektiğine inanan bir okuldur. Bu nedendir ki İslâm tarihinin ilk Şiîleri, taviz vermeyen ve eleştirel yaklaşımli insanlar olarak yetişmişlerdir.

Hz. Resulullah'ın (s.a.a) irtihalinden sonra Ali (a.s) otuz üç yaşında bir gençtir. Olaylar fırtınasında her şeyi göze alıp da onun safında haktan ve haklıdan yana yer alanların sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir. Onun karşısında yer

1- Ali ve Evlatları, s.40

alanlarsa, hep ellisini altmışını geçkin yaşlılar, aksakallılardır. Toplumun tamamına yakın ekseriyetini de kendi saflarına çekmişlerdir.

Ekseriyetin görüşü ve mantığı şudur o sırada: "Yaşlılar ve saçı-sakalı ağarmış olanlar bu işi daha iyi bilir. Hem, gelenek de böyle gelmiş olduğundan, geleneği bozmayalım. (Hâlbuki İslâm kuralları gelenekleri de ıslah etmek için inmiştir.) Yaşlılarla büyükler ne yapsalar doğrudur, onlar hata etmezler. Bu nedenle biz bu yaşlılara ve toplumun saçı-sakalı ağarmış büyüklerine uymaktayız!"

Evet, çoğunluğun öne sürdüğü görüş ve mantık özetle böyleydi. Azınlık ise: "Hata etmeyen yaşlılar değil, sadece hakikatin kendisidir. Hakikat yaşlılara değil, yaşlılar (ve gençler) hakikate uymalıdır!" diyordu.

İslâm tarihinin geçmişinde vuku bulan bu yalın hakikate bakarak Şia sloganı verenin pek çok, ama gerçek Şia ruhuna sahip olanınsa pek az olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Şiilik de, tıpkı Şiiliğin ruhu gibi hakikati doğru teşhis etme ve teşhis ettiği hakikate sadakatle bağlanmadır ki bunun en bariz izlerinden biri, kişinin çekicilik ve iticiliğidir. Ancak her nevi çekicilikle iticiliğin bu sahaya girmediğini de defalarca belirttik. Batılı cezp edip hakkı itmek elbette ki olumlu bir çekicilik ve iticilik değildir. Burada kastedilen ve olumlu olan şey, İmam Ali (a.s) türü bir çekicilik ve iticiliktir: "Hakkı çekmek, batılı itmek!" Şia, İmam Ali'nin (a.s) kopyası ve benzeyeni demek olduğuna göre, Şia olan herkesin bu iki insanî ve İslâmî hasleti birlikte taşıması ve hem haktan yana, hem batılın karşısında yer alması ve böyle bir haslet ve tavır içinde olması gerekmektedir.

Daha önceki bahsimizde bir okul veya bir mezhebin ölebileceğini, ama onun ruh ve fikrinin bir başka okula, hatta muhalif bir okul ve mezhebe sıçramasının pekâlâ mümkün olabileceğini söylemiştik. Bugün Haricîlik mezhebi de öl-

müştür. Yani dün olduğu gibi, bugün de İslâm ümmeti arasında Haricîlik diye bir mezhep mevcut değildir artık; Haricîler diye belli bir grup da yoktur bugün.

Ama "Haricîlik" fikri ve ruhu da ölmüş müdür Haricîlerle birlikte? Bugün şu veya bu Müslümanın kafasında aynı türden batıl fikirler yok mudur gerçekten? Bugün biz Müslümanlar arasında, bilhassa dindar kesimle mukaddes (dindar) görünümlü bazıları arasında aynı fikirlerin her an türeyebilme ihtimal ve tehlikesi yok mudur gerçekten?

Bunlar, ayrı bir başlık altında cevaplanması gereken sorulardır. Ama Haricîlik ruh ve düşüncesinin alt yapısı, gereğince tanınıp bilinecek olursa, bu sorulara cevap verebilmek mümkün olacaktır. Haricîler konusunu ele alıp incelemenin bütün önemi de buradan kaynaklanmaktadır işte. Bugün bütün Müslümanlar şunu bilmeli, öğrenmelidir artık: Hz. Ali (a.s) Haricîleri neden itti, onları neden dışladı? Ali'nin (a.s) cazibe ve çekiciliği onları neden etkilemedi de, o Hazret'in iticiliğine muhatap oldular?

Bahsimizin daha sonraki bölümlerinde de inceleyeceğimiz üzere, Haricîlerin psikolojik yapısını oluşturan özelliklerin tamamı, Ali'nin (a.s) iticilik gücüne muhatap olmuş değildir. Onların da varlık ve psikolojik yapılarında pek çok aydınlık nokta vardı. Ama ne yazık ki, karanlık ve batılları çok daha fazlaydı. Eğer bu karanlıkları, söz konusu aydınlıklarını boğup yutacak kadar fazla olmasaydı, elbette ki onlar da Ali'nin (a.s) çekicilik gücüne muhatap olacaktardı. Ne var ki dogma ve karanlıklarının pek fazla oluşu, Ali'nin (a.s) düşmanlarının safında yer almalarına neden olmuştur.

İMAM ALİ VE DEMOKRASİ

Emirü'l-Müminin Ali'nin (a.s) Haricîlere karşı tavrı gerçek anlamda bir demokrasi örneğidir. O halifeydi ve Haricîler de herkes gibi onun tebaası durumundaydı. Ama buna rağmen Ali (a.s) onlara karşı hiçbir siyâsî dayatmada bulunmadı, hapse attırmadı, kırbaçlatmadı, hatta beytülmalden herkese verildiği gibi onlara da verilen aylıklarını kesmedi, herkese nasıl davrandıysa onlara da öyle davrandı.

Hız. Ali (a.s) gibi birinin bu tür bir davranış örneği sergilemiş olması, bizler için elbette ki beklenmedik ve fevkalade bir davranış değildir. O büyük insandan bundan başkasını beklemek mümkün değildir zaten. Ama burada dikkati çekmek istediğimiz nokta, bugün demokrasi havarisi kesilenler tarafından bile böyle bir davranışın gösterilmiyor olmasıdır.

Gerçekten, modern geçinen günümüz dünyasında bile pek nadir rastlanan bir uygulama ve karakter örneğidir bu. Haricîler ülkenin dört bir yanında tam anlamıyla hür ve serbesttiler, fikirlerini açıkça söylüyorlardı ve kimse onlara karışmıyordu. Ali (a.s) ve ashâbı onlarla özgür bir ortamda oturup tartışıyorlardı, taraflar kendi inanç ve fikirlerini tam bir serbesti içinde öne sürer, delillerini beyan eder, diğeri de ona cevap verirdi.

Günümüz dünyasında bile, en azılı muhaliflerine bunca serbesti tanıyan ve bunca demokratik davranabilen bir devlet ve hükümete rastlayabilmek mümkün değildir. Hatta

Haricîler kimi zaman camide İmam Ali'nin (a.s) konuşma ve hutbelerini kasıtlı olarak keser, ortalığı bulandırabilmek için, kelimenin tam anlamıyla parazit yaratmaya çalışırlardı.

Bugün bizlere tuhaf görünse de, Ali'nin (a.s) hükümet sisteminde bu tür örnekler sıkça yaşanıyordu. İmam Ali (a.s) bir gün camide hutbe okurken adamın biri ayağa kalkıp bir soru sorar. İmam hemen orada o soruya mükemmel bir cevap verince, camide bulunan Haricîlerden biri yüksek sesle: "Hay Allah öldüresice! Ne kadar bilge şu adam yahu!" diye bağırır. Camidekiler öfkeyle adamın üzerine yürümek isteyince, İmam müdahale eder ve "*Bırakın onu.*" der, "*Sadece banaydı onun hakareti.*"

İslâm devletinin başkanı olan Ali (a.s), kendi şahsına yönelik olduğu için -ve İslâm prensiplerine yönelik bulunmadığı için- bu ağır hakareti ve bu açık zulüm ve densizliği kolaylıkla affeder!

Haricîlerin densizlik ve hakaretleri bundan ibaret değildi sadece. Camiye geliyor, cemaat namazında Ali'ye (a.s) uymuyor, "Ali kâfirdir." diyorlardı. Camide namaz kılmakla da yetinmiyor, sürekli Ali'yi (a.s) rahatsız etmeye, onu öfkelendirmeye çalışıyorlardı.

Bir gün İmam Ali (a.s) camide cemaat namazı kıldırırken, saflarda duran "İbn Kevvâ" adlı bir Haricî, Ali'yi iğnelemek ve incitmek amacıyla yüksek sesle şu ayeti okudu:

Eğer şirk koşacak olursan, şüphesiz senin amel-lerin boşa çıkacak ve sen elbette hüsrana uğrayanlardan olacaksın!¹

Bu ayet Resulullah'a (s.a.a) hitaben inen ayetlerdendi ve "Sana ve senden önceki bütün peygamberlere böyle vahyettik ve şirk koşacak olursanız amellerinizin boşa çıkacağını ve

ziyana uğrayanlardan olacağınızı hatırlattık." buyurmaktaydı.

İbn Kevvâ, bu ayeti yüksek sesle söylerken Ali'yi (a.s) kastediyor ve şöyle demek istiyordu: Senin parlak bir geçmişinin olduğunu biliyoruz. Evet, sen ilk Müslüman olan insansın. Uhuvvet (kardeşlik) günü bizzat Hz. Peygamber'in (s.a.a), kendisine "kardeş" olarak seçtiği müminsin. "Ölüm ve suikast gecesi" Resulullah'ın (s.a.a) yatağına yatarak canın pahasına o Hazret'i kurtarmayı göze alabilmiş insansın. İslâm uğrunda emsalsiz hizmetlerin inkâr edilemeyecek kadar çoktur. Ama Allah Teala Peygamber'ine bile: "Bak, müşrik olursan bütün amellerin boşa gider." diyor. "Sen de bize uyup hakemiyeti kabullendiğin, ama daha sonra bizim gibi tövbe etmediğin için kâfir oldun ve geçmişteki amellerinin tamamının boşa gitmesine neden oldun!

Hz. Ali'nin (a.s) namaz sırasında bu hakarete karşı tavrı pek ilginçtir. Hem namazını bozmadan ona gereken cevabı vermekte, hem de onun batıl niyetle okuduğu ayet-i kerimeye yine bir ayetle karşılıkta bulunmaktadır. O konuşurken İmam susuyordu. Çünkü adam ayet okumadaydı ve A'râf Suresi'nin 204. ayet-i kerimesi gereğince, "Kur'ân okunduğu zaman hemen dinlenmesi ve susulması" gerekiyordu.

Cemaat namazında imamın Kur'ân ayetleri okurken cemaatin susması gerektiği de bu yüzdendir.

Haricî, cemaat namazını bozabilmek için söz konusu ayeti birkaç kez yüksek sesle okuduktan sonra umduğunu bulamayınca sustu. O susar susmaz, Ali (a.s) namazda: "**Sen sabret; hiç şüphesiz, Allah'ın vaadi haktır. Kesin bilgiyle inanmayanlar da sakın seni telaşlandırıp hafifliğe kapılmana neden olmasınlar.**"¹ ayetini okur.

1- Rûm, 60; İbn Ebi'l Hadid, c.2, s.311.

HARİCÎLERİN İSYANI

Haricîler önceleri sakin bir güruhtu; sadece tartışıyor, eleştiriyor, bununla yetiniyorlardı. İmam Ali (a.s) de onlara karşı yapıcı davranmaya çalışıyor, amelî müdahalede bulunmuyordu.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, beytûlmalden paylarına düşen aidatı bile kestirmemişti. Ama onlar, Ali'nin (a.s) umdukları gibi küfrünü kabul edip tövbede bulunmayacağından emin olunca, ayaklanmaya karar verdiler. Yandaşlarından birinin evinde toplanıp görüştüler. Ev sahibi, heyecanlı ve etkileyici bir konuşma yaparak evde bulunanları iyiliği emretmeye, kötülükten sakındırmaya ve Ali'ye (a.s) karşı ayaklanmaya davet etti ve şöyle dedi:

Allah'a hamdüsenadan sonra... Allah'a iman edip de Kur'ân'a uyduğu hâlde dünyayı, "iyiliği emredip kötülükten menetme" ilkesine tercih etmek ve dünyayı Hakk'ın emrinden daha tatlı bulmak yakışmaz. Tehlikeli ve ziyan verici de olsa bu ilkedен vazgeçilemez. Bu yolda tehlike ve ziyanla karşılaşanları Allah Teâlâ ebediyen cennetle ödüllendirecektir. Kardeşler! Bu zulüm şehriden çıkıp dağlara, ovalara, çevre şehir ve kasabalara dağılın. Bu saptırıcı bidatlere karşı kıyam edelim, onları engelleyelim!¹

Tahrike zaten müsait olan Haricîler, bu heyecanlı konuşmayla kendilerinden geçip ayaklandılar, yolların güven-

1- el-İmame ve's-Siyase, s.141-143 ve Kâmil-i Müberred, c.2

liğini bozdular, terör ve gasp eylemleri başlattılar.¹ Böylece anarşi yaratarak Ali'nin (a.s) iktidarını zaafa uğratmak ve hükümeti devirmek istediler.

İşi bu safhaya vardırırlara serbesti tanımak mümkün değildi artık. Çünkü fikir değil, silaha sarılmışlardı bu sefer. Ülke çapında güvenliği bozmaya, anarşi yaratmaya başlamışlardı. Bu nedenle Ali (a.s) Nehrevan'da bu güruhu kuşattı. Önce etraflı bir konuşmayla nasihatte bulundu, silahlarını bırakıp tövbe etmelerini tavsiye etti, sonra da seçkin sahabelerden Ebu Eyyub el-Ensari'yi bir sancakla ileri çıkararak bu sancağın altında toplananların amanda olacağını duyurdu.

On iki bin kişilik Haricî ordusundan ayrılan sekiz bin kişi bu sancağın altında toplanarak tövbe etti; geri kalanlar İmam Ali (a.s) karşısında hezimete uğradılar. Sağ kurtulanların sayısı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdı.

1- age.

HARİCÎLERİN BELİRGİN ÖZELLİKLERİ

Harıcîlerin kendilerine has, tuhaf bir psikoloji ve yapıları vardı. İyilikle kötülüğün ve güzellikle çirkinliğin bir karışımı olan bu güruh, giderek Ali'nin (a.s) düşmanlarının safinda yer alıp ona karşı savaş açacak noktaya geldiler ve onun çekiciliğinin değil, iticiliğinin muhatabı oldular.

Burada, onları çok tehlikeli ve dehşetengiz bir güruh hâline getiren bu "karma" yapılarını inceleyecek ve iyi özelliklerine ilaveten kötü ve çirkin özelliklerine de değineceğiz:

1- Haricîler kavgacı ve fedakâr bir yapıya sahipti, inançları uğruna kolayca ölüme koşabilen insanlardı. Haricîlerin geçmişine bakıldığında, başka güruhlarda örneğine pek nadir rastlanan bir fedakârlık ve serdengeçtiliğe sahip buldukları görülür. Bu da onlara cesur ve savaşçı bir yapı kazandırmıştı.

İbn Abdu Rabbih, Fecru'l-İslâm kitabında Haricîleri tavsif ederken şöyle der:

Bütün fırkalar arasında Haricîlerden daha inançlı ve çalışkan bir fırka yoktu, her an ölüme hazırdılar. Savaş sırasında bir Haricîye bir mızrak saplanmıştı, yarası çok ağırdı; ama o kendisini vuran adama doğru yürüyerek: "Allah'ım! Senin rızanı kazanmak için sana gelmedeyim." diyordu.

Muaviye, oğlu Haricîlere katılmış bir babayı, oğlunu geri getirmesi için görevlendirdi. Babası her ne kadar ısrar ettiyse de oğlunu kararından vazgeçiremedi. Sonunda: "Bak

oğlum, şimdi gidip senin küçük çocuğunu getireceğim; onu görünce babalık duygun kabarır da, gitmekten vazgeçersin belki!" dedi. Haricî: "Vallahi!" dedi, "Ben ağır bir darbe yemeyi, evladımdan daha fazla istemekteyim şimdi!"¹

2- Haricîler ziyadesiyle ibadet eder, sünnetlerle nafileleri kaçırmamaya çalışırlardı. Geceleri bile ibadetle geçirirlerdi. Dünyaya ve maddiyata düşkün değillerdi. Hz. Ali (a.s), Haricîlere öğütte bulunması için İbn Abbas'ı göndermişti. İbn Abbas döndüğünde şöyle dedi:

Fazlaca ibadet ettiklerinden alınları nasırlaşmış on iki bin kişi... Kızgın kumlarda secde edip Allah'a yarıdıkları için ellerinin ayası devenin dizi gibi katmanlaşıp sertleşmiş... Eskimiş elbiseler giyiyorlar, kararlı ve azimli görünüyorlar.²

Haricîler İslâm'ın dış görünüşüne çok önem verir, şariat kurallarının zahirine uymaya pek özen gösterirlerdi. Günah olduğuna inandıkları şeylerden ciddiyetle sakınmaya çalışır, günah işleyenlerden uzak durmaya özen gösterirlerdi.

Ziyad b. Ebih, bir Haricîyi öldürmüştü; kölesine onun nasıl bir adam olduğunu sordu. Kölesi: "Ne gece yemek yedi, ne de gündüz. Gündüzü oruç tutmakla, geceyi ise ibadetle geçirirdi." dedi.³

Haricîler her şeylerini inançlarına göre ayarlamaya özen gösterir, inançları doğrultusunda yaşarlardı. Hz. Ali (a.s) onlar hakkında bir konuşmasında şöyle buyurur:

Benden sonra Haricîleri öldürmeyin. Zira hakkı arayıp da batıla düşenle, batılı murat edip batılı bulan kimse elbette ki aynı değildir.⁴

1- Fecru'l-İslâm, s.243.

2- el-İkdu'l-Ferid, c.2, s.389.

3- Kâmil-i Müberred, c.2, s.116.

4- Nehcü'l-Belâğa 60. hutbe.

İmam (a.s) şunu demektedir: Haricîlerle Muaviye taraftarları çok farklıdır. Haricîler hakkı arayan, ama hataya kapılan insanlardır. Muaviye ve taraftarları ise sahtekâr ve düzenbazdırlar; öteden beri batılda olmuş, her zaman batla niyetlenmişlerdir. Artık bundan sonra onları öldürmeniz, Muaviye'nin işine yarar; Muaviye onlardan çok daha tehlikelidir.

Haricîlerin diğer özelliklerine geçmeden önce bu noktayı biraz açmakta yarar var. Haricîlerin takva, züht ve ibadetinden söz açılmışken, şu noktaya değinmek zorundayım: Hz. Ali'nin (a.s) hayatındaki fevkalade şaşırtıcı, cesur ve bilgece girişimlerinden biri, işte bu ruhsuz ve cahil "dindar görünüşlü, tutucu ve mağrur akılsızlar"a karşı mücadele etmesi olmuştur.

Dış görünüşü bunca dindar olup haktan yanaymış gibi tavır takınan, köhne ve eskimiş elbiseler giyinip gece gündüz ibadetle uğraşan bu insanlara karşı durabilmiş, savaş kaçınılmaz olunca onların tamamını kılıçtan geçirmiştir!

Eğer o gün biz İmam Ali'nin (a.s) ashabı arasında olsaydık, büyük bir ihtimalle duygularımız kabarır ve "Böylesine dindar ve ibadet ehli insanlara kılıç çekilir mi hiç!?" diye feveran ederdik. Genelde bütün İslâm tarihi ve özelde Şia tarihinin en öğretici, en düşündürücü ve en ibret verici sayfalarından biri burasıdır işte: Haricîler fitnesi!

Bizzat İmam Ali (a.s) de bu işin olağanüstü bir durum olup belli fevkaladelikler taşıdığını bilmekte ve şöyle buyurmaktadır:

Bu fitnenin gözünü çıkaran kimse benim! Karanlık ve şüphelerle dolu dalgaları iyice kabarıp da kuduzluğu iyice arttıktan sonra, benden başka kimin böyle bir girişimde bulunabilecek cüreti vardı?!¹

1- Nehcü'l-Belâğa, 92. hutbe.

Hız. Ali (a.s) burada iki önemli özelliğine değiniyor Hariciler hadisesinin:

Birincisi; bu vakianın fevkalade şüpheli, karanlık ve müphemlerle dolu olmasıdır. Haricilerin dış görünüşü, mümin olan her insanı etkileyecek ve şüpheye kapılmasına neden olacak şekildeydi. Bu nedenledir ki, bu vakia şüpheli ve karanlık bir hadiseydi, anlaşılması güçtü, olaya yaklaşanlar meseleyi tam kavrayamıyor, bu nedenle de sağlıklı bir karar veremiyorlardı.

İmam'ın kullandığı ikinci ilginç tabirse, "kuduzluk" hâlidir. Arapça "keleb" olarak geçen bu kelime, mesela köpeklerde bilinen kuduzu ifade eder. Kuduran bir hayvan etrafına saldırır, önüne çıkan ısıtır, pek tehlikeli kuduz mikrobu yayar. Kuduz hayvanın salyasından kana geçen mikrop diğerinin de kuduzla yakalanmasına yol açar. Kuduz hâli bu şekilde süregider de engellenmez veya ortadan kaldırıılmazsa toplum için çok ciddi bir tehlike hâline gelir.

Diğer insanların sağlığını koruyabilmek için akıllı insanlar kuduran bir köpeği öldürürler.

Hız. Ali (a.s) "Bunlar kudurmuş bir hayvan kesilmişlerdi artık." diyor, "Tedavileri mümkün değildi, öldürülmekten başka kurtuluş yolu bırakmamışlardı; herkesi ısıtır bu mikrobu yayıyor ve kuduzların sayısının hızla artmasına neden oluyorlardı."

Hiçbir meselenin aslından haberdar olmayan cahil insanlar inatla bir konuda ayak direyip de dindar görünümüyle: "İlle de benim dediğim doğrudur!" dediklerinde, vay o Müslüman toplumun hâline!... Efsunu imkânsız bu yılanlar bir toplumu sarmaya başladığında, kim durabilir onların karşısında? Bu züht ve takva görünümlü tiplerin karşısına hangi kuvvet, hangi güçlü karakter dikilebilir sahi? Böylelerinin tepesine kılıç indirebilecek ve bu sırada eli titremeyecek, ayağı sürçmeyecek olan kim var?

Bu nedenledir ki İmam Ali (a.s): "Benden başkasının böyle bir şeye cüreti yoktur." buyurmaktadır.

Evet; Allah'a, Resulü'ne (s.a.a) ve kıyamet gününe inanan müminler içinde, gerekli basiret ve tartışılmaz iman ve cesarete sahip Ali'den (a.s) başka kim böyle bir taifeye kılıç çekebilecek cürete sahiptir?!

Dış görünüşe bakılırsa, bu tür insanları iman ve takva sahibi müminler değil, inançsız insanlar öldürebilir ancak.

Bu nedenledir ki İmam Ali'nin (a.s) en büyük başarılarından ve övgüye layık girişimlerinden biridir bu. Kendisi de bunun altını çizmekte ve şöyle demektedir:

İslâm'ın ruhunu anlayamayan bu cahil insanlara karşı çıkabilen ve bu tehlikeyi sezip ortadan kaldıran tek kişi ben oldum. Secdeyle nasırlaşmış alınları, köhne giysileri ve zikri terk etmeyen dilleriyle olanca dindar dış görünüşlerine rağmen onlara aldanmadım, basiretimi kaybetmedim. Ortadan kaldırılmamaları hâlinde herkesi kendilerine benzeteceklerini ve İslâm'ı ruhsuz ve gerici bir dine dönüştürüp yobazlığı yaya-caklarını gördüm.

Nitekim Resulullah (s.a.a) da: "İki grup beni pek rahatsız etmiştir: Biri ilmiyle amel etmeyen lakayt ve laubali âlim; diğeri de dindarlık taslayan, ama dinin aslından bihaber olan cahil ve bilgisiz insan!" buyurmuyor mu?

Hz. Ali'nin (a.s) bu sözü pek düşündürücüdür: "Ben bunlarla savaşmasaydım benden sonra hiç kimse bu dindar görünüşlü Haricîlere kılıç çekmeye cüret edemeyecekti." diyor. "Secdeye varmaktan alınları nasırlaşmış bu dindar görünümlü insanların, aslında İslâm'ın karşısına dikilen bir engel olduğu, İslâm'a hizmet ettiğini sanan ve gerçekte İslâm'a azılı düşmanlık eden bu grupun ortadan kaldırılması gerektiği gerçeğini kim idrak etmiş ve bu cesareti kim gösterebilmişti?"

Hız. Ali'nin (a.s) bu girişimi, daha sonra ortaya çıkan bu tür dindar görünümlü ahmak din düşmanlarına karşı savaşılabileceğini gösterdi ve benzeri bir olay vuku bulduğunda Müslümanlar bu tür gruplarla savaşmaları gerektiği hususunda tereddüde kapılmadılar artık.

3- Haricîler cahil ve bilgisiz insanlardı, bu nedenle de olayları ve hakikatleri kavrayamıyorlardı, yanlış yorumlara kapılıyor, tevillerde bulunuyorlardı. Bu batıl gidişatı giderek bir mezhebe dönüştürüp mezheplerini korumaya çalıştılar. Bu mezhebin çıkışı da münkerden nehiy esasına dayanıyordu. Yani bir tek hedef gösteriyorlardı: Hız. Peygamber'in onca sünnetinden biri olan "münkerden alıkoymak."

İşte burada, İslâm tarihinin önemli noktalarından biri çıkmaktadır karşımıza:

Nebevî Sünnet dikkatle mütalaa edilecek olursa, Mekke'deki 13 yıllık tebliğ dönemi boyunca Resulullah'ın (s.a.a) Müslümanlara müdafaa için bile olsa savaş izni vermediği görülür. Hatta bu durum Müslümanları pek sıkıntıya düşürmüş, birçok Müslümanın Habeşistan'a hicret etmesine neden olacak bir raddeye varmıştı. Diğer Müslümanlar Mekke'de kaldı ve olmadık eziyetler gördüler; ancak Medine'ye hicretin ikinci yılında Müslümanlara cihat izni verildi.

Mekke dönemi, Müslümanların eğitilip yetiştirildiği dönemdir. Müslümanlar bu merhalede İslâm'ın özü ve ruhuyla tanışmış oldular; İslâmî zekâ ve akıllılık ruhlarına işledi. Nitekim Müslümanlar Medine'ye geldiklerinde her biri iyi birer tebliğciydi. Resulullah (s.a.a) İslâm'ı tanıtıp anlatmaları için onları Medine çevresindeki kabilelere gönderdiğinde, bu işi iyi becerebiliyorlardı artık. Cihada gönderildikleri zaman da niçin savaştıklarını biliyorlardı. Emirü'l-Müminin Ali'nin (a.s) de tabiriyle:

Netleşmiş ve her şeyi inceden inceye hesaplanmış olan fikir ve inançlarıyla birlikte basiretlerini de kılıç-

larına yükleyebiliyorlardı artık.¹

İşte böylesine yetişmiş ve olgunlaşmış insanlar İslâmî görevlerin yerine getirilmesinde etkili olmuşlardır. Tarih mü-talaa edilip de bu kavmin Müslüman olmadan önceki durumu incelendiğinde, deveyle kılıçtan başka bir şey tanımayan cahiliyet dönemi Arabının akidevî ve sosyal konumu hatırlan-dığında, onca kısa sürede bu kavmin böylesine İslâmî bir bilinç ve olgunluğa nasıl kavuştuğuna şaşmamak elde de-ğildir.

Hz. Peygamber'den (s.a.a) sonra bu olgunluk ve bilinci kemale erdirmeye yerine, toprakları genişletme ve fütuhata önem verildi. İslâm dini Arap'ı da, diğer ırkları da cezp ediyor, herkesin ilgisini çekiyordu. Bu da adil, eşit ve tevhide dayalı bir sistem olmasından kaynaklanıyordu. Bu fetihler ve İslâm'a yönelişlerin sıkı bir İslâmî eğitim ve terbiyeyle iç içe olması gerekirken buna önem verilmedi. Hâlbuki çeşitli ırk ve görüşlerden gelen bu insanların eğitilmesi ve İslâm'ın ruhuyla gereğince aşına kılınması gerekirdi.

Hariçîler ister Arap, ister gayr-i Arap olsun cahil insanlardı, İslâm'ın ruhunu ve özünü kavrayamamışlardı, bu dini gereğince özümseyememişlerdi. Bütün eksiklik ve boşlukla-rının uzun rükû ve secdelerle gidermeye çalışıyor, noksanla-rının tamamını, ibadete yüklenerek telafi edebileceklerini sanıyorlardı. Hz. Ali (a.s) onları tanımlarken şöyle demektedir:

Öfkeli, sert ve kaba insanlar. Yüce insanî fikirler ve ince duygudan yoksun. Aşağılık ve köle ruhlular. Şu-radan buradan gelmiş eşkıya tıynetli serseriler güru-hu. Bunlar öncelikle eğitilip yetiştirilmesi gereken insanlardır. Her şeyden önce İslâm'ı öğrenmeli, İslâmî bir eğitim ve terbiyeden geçmelidirler. İslâm kültür ve ahlâkıyla kültürlenip ahlâklanması gerekir bunların.

1- Nehcü'l-Belâğa, 148. hutbe.

Bunlar elde kılıç, dilediklerini yapıp İslâm konusunda diledikleri gibi fikir serdetme salahiyetine sahip insanlar değiller! Bunların başında bir kayyum ve velileri olmalıdır, bir büyüğün sözünü dinlemeleri gerekir, böylesine başına buyruk olmamalıdırlar. Bunlar ne İslâm için evini-barkını terk eden muhacirlerdir, ne de bu hicret edenlere kanat gerip barındıran ensar...¹

Tamamen cahil olduğu hâlde dindar görünümlü de olan bir güruhun (ki Haricîler de bu güruhan biriydi) türemesi, İslâm dinine pek pahalıya mal oldu. Dahası, bütün olumsuzluklarına rağmen hiç olmazsa cesaret ve fedakârlık faziletine sahip bulunan Haricîlerin bu özelliklerini bile taşımayan diğer bir dindar görünümlü grubun türemiş olmasıdır ki, bu güruh İslâm'ı ruhbanlık ve inzivaya itti; yalan, riyâ, gösteriş ve ikiyüzlülüğü yaygınlaştırdı. Bunlar, iktidardakilere kılıç çekebilecek cesarete sahip olmadıklarından, erdem ve fazilet sahibi insanlara dilleriyle saldırmayı yeğlediler; inançlı ve erdemli insanları fasıklıkla suçlayıp iftira ve tekfirden bulunmayı hüner saydılar.

Haricîlerin en belirgin özelliklerinden biri, cahillikleri idi. Bu cehaletin en bariz örneği; Haricîlerin, Kur'ân'ın zahiri (hat ve cildi) ile manasını ayırt edemez olmalarıydı. Muaviye ve Amr b. Âs'ın sinsice oyununa düşmelerinin nedeni de bu cehaletleri idi.

Haricîler güruhunda cehaletle ibadet iç içeydi. İmam Ali (a.s) onların cehalet boyutuyla savaşmak istiyordu; ama onların ibadet, züht ve takva yönlerini bu cehaletlerinden ayrı mütalaa edebilmek mümkün müydü?

Haricîlerin ibadeti de bizzat cehaletti.

Birinci sınıf bir İslâm uzmanı olan Ali (a.s) açısından cehaletle bütünleşmiş bir ibadetin hiçbir değeri yoktu. Bu ne-

1- Nehcü'l-Belâğa. 236. hutbe.

denledir ki İmam Ali (a.s), onların görünüşteki takva ve dindarlıklarına aldanmadan onlara karşı savaşılabildi.

Bu tür cahil birey veya grupların yarattığı en büyük tehlike, kurnaz insanların oyuncuğu olmaya elverişli bulunmaları ve İslâm'ın yüce hedeflerine karşı kolaylıkla kullanılabilmeleridir. İnançsız münafıklar, dindar olan ahmakları daima İslâm'a karşı kullanmışlardır. Bu yobaz cahil güruh, İslâm'ın sinsi düşmanları için bir kılıç ve onların yayında kurulu bir ok olmuş ve İslâm'a darbe vurmuşlardır daima!

İmam Ali (a.s) onların bu ilginç durumunu çok çarpıcı bir şekilde ifade ederek şöyle der:

Şüphesiz, halkın en kötüsü sizlersiniz! Şeytanın yayında kurulu oklar kesilmişsiniz; hedefe sizinle nişan almada, sizi göstererek halkı şaşkına uğratıp şüphe ve tereddüde sürüklemeye!¹

Evet, Harihîler güruhu başlangıçta güya İslâmî bir sünneti ihya etmek için ortaya çıkmış bir güruhtu; ama cehalet ve basiretsizlik onları öyle bir noktaya getirdi ki, Kur'ân ayetlerini yanlış yorumlamaya başladılar. İşte bu noktadan itibaren batıl bir mezhep ve söylem olarak ortaya çıktılar.

Kur'ân'da En'âm Suresi'nin 57. ayet-i kerimesinde: "**Hüküm yalnızca Allah'ındır. O, doğru haberi verir ve O, ayırt edenlerin en hayırlısıdır.**" buyrulmaktadır.

Bu ayet-i kerimede, "hüküm" sadece Allah'a ait bir şey olarak takdim ediliyor; ancak burada geçen "hüküm" kelimesiyle neyin kastedildiğine dikkat edilmelidir.

Bu ayette geçen "hüküm" kelimesiyle kastedilen şey, "kanun koyuculuk"tur; "insanoğlunun hayatını düzenleyecek kural ve prensipleri belirleme"dir. Bu ayette kanun koyuculuk hakkının sadece Allah'a -veya O'nun yetki verdiği kimseye- ait olduğu ve Allah'tan başka kimsenin "kanun" belir-

1- Nehcü'l-Belâğa 125. hutbe.

leme hak ve yetkisi taşımadığı vurgulanmaktadır. Haricîlerse bu kelimeyi, hakemiyeti de kapsayacak şekilde genelleştirip şiar edindiler. "Allah'tan başka hiç kimse kanun koyuculuk hakkına sahip olmadığı gibi, devlet ve yöneticilik hakkına da sahip değildir; Allah'tan başka hiç kimse insanları yönetmeye kalkışamaz!" dediler.

İmam Ali (a.s) namaz kıldığı veya minberde hutbe verdiği sırada Haricîler genellikle müdahale edip bu ayeti yüksek sesle okur ve Ali'nin (a.s) yönetim hakkının olmadığını ve hakemlikte de bulunamayacağını ima ederlerdi.

İmam'ın onlara verdiği cevap fevkalade çarpıcıdır:

Söz doğru, ama söyleyenin maksadı batıl... Evet, kanun koyuculuk hakkı elbette ki sadece Allah'ındır; ama bunlar: "Allah'tan başkası insanları yönetemez, yönetici olamaz." diyorlar! Oysaki insanların bir yöneticiye ihtiyacı vardır, yöneticisiz toplum olmaz, iyi veya kötü; bir yöneticinin varlığı zaruridir. Bir yönetici sayesinde ki mümin insanlar Allah rızası için yapmak istediklerini yaparlar, kâfir olanlar dünyadan faydalanırlar ve bu minval üzere Allah Teâlâ onları götürür. Bir devlet ve yönetim sayesinde ki vergiler toplanır, düşmanla savaşılr, yollarda ve şehirlerde güvenlik sağlanır, zayıf ve güçsüzün hakkı, zorba ve zalimden alınır. Devlet ve yönetim sayesinde ki iyiler huzur bulurlar, insanlar kötülerin şerrinden amanda olurlar.¹

Evet, kanun kendiliğinden uygulanmamaktadır; bunun için mutlaka bir yöneticiye ve yönetim kadrosuna ihtiyaç vardır.

4- Haricîlerin bir diğer özelliği de, dar ve kıt görüşlü olmalarıydı. Bu sığ insanların düşünce ufku pek dar, pek aşağıydı. İslâm'ı ve Müslümanları bu dar, sığ ve aşağı seviye

1- Nehcü'l-Belâğa, 40. hutbe.

ve kıt çerçevede mütalaa ediyorlardı. Yeryüzünün bütün kıt görüşlü ve dar ufuklu insanları gibi, onlar da kendilerinden başka herkesi bilgisiz ve eksik görmede, kendilerinden başka herkesin batıl yolda olduğunu sanmadaydılar. Onlara göre herkes cehennemlikti.

Bu tür dar görüşlülerin ilk işi, bu sığ düşünceleri birtakım dinî kalıplara dökerek meşrulaştırmaya çalışmaktır. Onlar, Allah'ın rahmet ve bağışlayıcılığını bu dar kalıplarına sığdırmaya kalkışır ve o yüceler yücesinin rahmetini pek sınırlı ve mahdut gibi gösterirler. Allah Teala onların gösterdiği ufukta sürekli öfkeli ve gazaplıdır; kullarının her hareketini gözetler ve onların bir açığını yakalayıp derhal ebedî azaba uğratmak için fırsat kollar!

Harıcîlere göre yalan söylemek, içki içmek, gıybet etmek gibi büyük günahlardan birini işleyen İslâm dininden çıkar, kâfir olur ve ebediyen cehennemde kalır. Binaenaleyh çok az sayıda insandan başka herkes cehennemlidir!

Dinî sığlık ve mezhebî dar görüşlülük Haricîlerin en bariz özelliklerinden biriydi ve bugün bu özelliğe bazı Müslümanlarda da rastlanmaktadır maalesef. Evet, Haricîlerin slogan ve mezhepleri tarihten silinmiştir; ama daha önce de belirttiğimiz gibi bu batıl görüşün ruhunu taşıyanlar bugün de mevcuttur.

Bugün kendisi gibi düşünmekte olan belli bir azınlıktan başka herkesi kâfir görüp tekfir eden ve İslâm'ın yüce ufkunu böylesi daraltıp sığlaştıran niceleri vardır.

Harıcîlerin İslâm'ın özü ve ruhuyla aşına olmadıklarını, ama cesur olduklarını söylemiştik. Haricîler cahil oldukları için sığ ve kıt görüşlüydüler, sığ oldukları için kolayca herkesi tekfir edebiliyor, fasıklıkla suçlayabiliyorlardı. Giderek İslâm'ı ve Müslümanlığı sadece kendilerine mahsus bir inanç gibi görme noktasına geldiler. Kendileri gibi düşünmeyen diğer Müslümanları kâfir olarak gördüler. Cesur olduk-

larından kolayca iktidarın başında bulunan güçlere gidip kendi zanlarınca onları iyiliğe çağırıyor, kötülükten menediyorlar ve bu yolda öldürülüyorlardı. Zaman geçtikçe, bu cesaret ve şecaat yok olup gitti; ama sıklık, kıtlık, dar görüşlülük ve dindar görünümlü yobazlık onlardan miras kaldı bu ümmete.

İşte bu merhaleden sonra cesur Haricîlerin yerine korkakları beliriverdi. Bu korkak Haricîler, yani cesur olmayan dindar görünümlü sığ ve cahiller, kılıcı bir kenara attılar, başlarına dert açabilecek olan iktidardakilere yönelik iyiliği emredip kötülükten menetme prensibinden de vazgeçtiler ve bunun yerine dil kılıcına sarılıp erdemli ve faziletli insanlara saldırmaya başladılar.

Nerede erdemli ve kemal sahibi biri varsa, şu veya bu şekilde onu eleştirdiler; derken onların bu töhmet ve eleştiri yağmurundan kurtulan bir tek erdemli insan kalmadı. Birini Allah'ı, diğerini ahireti inkâr etmekle, bir başkasını da "Peygamber'in bedeniyle değil, sadece ruhuyla miraca gittiğini" dediği için suçladılar. Kimini tasavvufla, kimini başka şeylerle suçladılar.

İşi öyle bir noktaya getirdiler ki, bugün bu ahmak ve akılsızların fikir ve laflarını ölçü alacak olursanız, gerçek bilgin ve âlimlerden hiçbirinin Müslüman olmadığını sanırsınız! İlim şehrinin kapısı olan Ali'yi (a.s) tekfir ettikten sonra gerisini varın siz düşünün! İbn Sina, Hâce Nasiruddin Tusî, Sadru'l-Muteellihin-i Şirazî, Feyz-i Kaşanî, Seyyid Cemaledin-i Esedabadî ve nihayet son dönemlerde de Pakistanlı Merhum Muhammed İkbâl bu aşırı ve akılsız güruhun zehirli saldırılarından paylarını aldılar!

İbn Sina tekfir edildiğini duyunca şöyle der:

Beni tekfir etmek kolay mı sanırsınız?

Bendeki iman hanginizde var?

Benim gibisi bile kâfirse eğer sizce

Artık Müslüman kalmamış demektir yeryüzünde!

İslâm dünyasının ünlü düşünür ve âlimi Hâce Nasiruddin Tusî, "Nizamu'l-Ulema" lakaplı birinin kendisini tekfir ettiğini öğrendiği zaman şu mısraları söylüyor:

Nizamsız Nizam kâfir demiş bana

Yalan mumunun ışığı olmaz.

Ben de Müslüman derim ona, çünkü olmaz

Yalanın yalandan başka cevabı.

Haricîler, karşılarına çıkan herkesi kolayca tekfir edecek kadar sığ ve kıt görüşlü insanlardı. Ali (a.s) onları uyarmaya, bu düşünce tarzının yanlış olduğunu anlatmaya çalışıyor ve ekliyordu:

Allah'ın Resulü (s.a.a) kısas hükmünü uygulatıyor; ama hakkında kısas uygulanan şahsın cenaze namazını da bizzat kılıyordu! Büyük günahlardan birini işlemek insanı dinden çıkarıp kâfir olmasına vesile olsaydı, Resulullah (s.a.a) bir kâfire cenaze namazı kılmazdı. Çünkü kâfire cenaze namazının kılınması caiz değildir ve Allah Teala Tevbe Suresi'nin 84. ayetinde bunu yasaklamıştır!

Resul-i Ekrem (s.a.a) içki içene had uyguladı, hırsızın elini kesti, evli olmayıp zina edene kırbaç vurdu; ama onları İslâm ümmeti çerçevesinden dışlayıp atmadı, beytûmalden paylarına düşen aidatı kesmedi, Müslümanlarla evlenmelerini asla engellemedi! Resulullah (s.a.a) İslâm'ın öngördüğü cezaları suçlular hakkında uygulamış, ama onların adını Müslümanların adı dışında tutmamıştır.¹

İmam (a.s) şöyle demektedir: Mesela benim günah işlediğimi farz edecek olsak bile, diğer Müslümanları tekfir etmek niye?! Biri bir hata işledi diye bütün bir toplumu cezalandırabilir misiniz? Ne diye kılıçlarınızı elinize almış, suçlu

1- Nehcü'l-Belâğa, 127. hutbe.

suçsuz demeden önünüze çıkan herkesin kellesini uçurmadasınız?

Dikkat edilecek olursa, İmam Ali (a.s) Haricîleri iki açıdan eleştirmektedir; onun iticilik özelliği bu iki boyutta itmektedir Haricîleri: Birincisi, bir günahı herkese genelleyerek günahsız da sorumlu tutup cezalandırma yoluna gitmeleri. İkincisi, günah işlemeyi kâfirlik sebebi sayarak İslâm'ın geniş af ve merhamet sahasını kendi sığ fikirleriyle daraltıp kısıtlamaları ve İslâm'ın herhangi kurallarından birini çiğneyeni hemen dinden çıkmakla suçlayıp İslâm hanesinden kaydını silme aşırılığına kapılmaları.

İmam Ali (a.s) bu sığığa ve dar görüşlülüğe karşı çıkmakta ve onların şahsına değil, bu batıl ve tehlikeli düşüncelerine karşı savaş açmaktadır. Böyle olmasalardı Ali (a.s) onlarla savaşmayacaktı şüphesiz. Hakkın batıldan ayırt edilmesi, Kur'ân'ın doğru anlaşılması, Müslümanların İslâm'ı, Kur'ân'ı ve şeriati Allah'ın belirlemiş olduğu gerçek yüzüyle görüp tanıyabilmesi için İmam Ali (a.s) onlarla savaşmıştır.

Haricîler bunca sığ oldukları ve İslâm'ı yanlış anladıkları için Kur'ân'ın mızraklara takılmasındaki şeytanca oyunu fark edemeyerek kolayca tuzağa düştüler ve böylece İslâm ümmeti için en büyük tehlikeyi oluşturdular. Muaviye ve onun başını çektiği münafıkları ortadan kaldırıp nifak, hile ve sahtekârlığın kökünü tam kazıyacağı sırada Ali'yi (a.s), savaşı bırakmaya zorladılar. Haricîlerin bu cahilce ve yoz tavırları neticesinde İslâm ümmeti olmadık felaketlere uğradı, olmadık bozulmalar yaşadı ve Sıffin Savaşı'ndaki bu itaatsizlikleri İslâm ümmetine ve bu ümmetin geleceğine çok pahalıya mal oldu.¹

1- Bu batıl güruhun neden olduğu hadiseler, Müslüman ümmete pek ağır ruhî ve manevî darbeler indirdi. Kur'ân-ı Kerim, İslâmî davet ve çağrının ilim, bilgi ve basiret temeline dayalı olmasını şart koşmakta ve bu şart çerçevesinde aklî idrak ve içtihat yolu-

nu insanlara bizzat açarak şöyle buyurmaktadır: **"...O hâlde müminler arasında neden her gruptan, her sınıftan bir kesimi çıkıp da derin bir kavrayış elde etmek için göç etmiyor?"** (Tevbe, 122)

Bu ayette "tefakkuh" kelimesi geçmektedir ki bir şeyi sathi ve yüzeysel bir seviyede anlamak değildir bu; bir şeyi derinlemesine anlamak, basiret ve tefekkürle kavramak anlamına gelir.

Enfâl Suresi'nin 29. ayetinde: **"Ey iman edenler, eğer Allah'tan korkup sakınırsanız, size doğruyu yanlıştan ayıran bir nur ve anlayış verir."** buyrulmakta ve Ankebût, 69'da: **"Bizim yolumuzda çaba ve gayret gösterenlere yollarımızı gösteririz."** denilmektedir.

Hariçiler bunun tam tersini yaptılar; İslâmî fıkıhın daima canlı ve hareketli kalmasını öngören Kur'ân'ın bu eğitim ve direktifinin tersi cihette hareket edip yozlaşma, durgunluk ve donukluğu başlattılar, İslâmî bilim ve emirleri ölü ve durağan algıladılar ve İslâm'da şekilcilik ve görünüşü ön plana çıkardılar.

İslâm, insan hayatının şekilciliğine ve dış görünüş biçimine öncelik tanımamıştır asla. İslâm prensipleri insanı yüce insanî hedeflere götüren mana ve anlamları, yol ve yordamları ön plana çıkarmıştır, şekilleri değil. Yüce İslâm dini insanoğluna, ulaşması gereken İslâmî ve insanî yüce ülkü ve hedeflerle mana ve mefhumları göstermiş, bu hedef ve manalara ulaşma yollarını gösterip öğretmiş, bu çerçeve dâhilinde insanı serbest bırakmış, bunlar dışında insana kendi iradesiyle davranma hürriyeti tanımış, böylece kültür ve medeniyetin genişleyip yayılmasını önleyecek her nevi girişim ve çatışmadan kaçınmıştır.

İslâm dininde kutsal kabul edilmiş ve mukaddes olduğu vurgulanmış hiçbir maddî nesne, biçim ve şekli nicelik yoktur. Müslümanın uymakla yükümlü kılındığı hiçbir "görünüş" ve "şekilcilik" yoktur. Bu nedenledir ki ilmî ve medenî kalkınmanın şekli ve dış görünüşleriyle uğraşıp bu şekilciliklerle çatışmaktan uzak durmuş olması, İslâm dininin zaman ve çağların gereklerine intibak etmesini kolaylaştıran bir özellik olmuş ve bu dinin süreklilik ve kalıcılığını engelleyebilecek önemli bir mâniayı ortadan kaldırmıştır. Dinle aklın bütünleşip iç içe olması da budur işte! Bir taraftan usul ve ana prensipleri sabit tutmuş ve onları değiştirilemez

kılmıştır, diğer taraftan bu değişmez usul ve prensipleri dış görünüş ve şekilden ayrı mütalaa etmiştir. İslâm genel ve külliyatı belirleyip belirtmiştir, bu bütün ve genellerin çeşitli dış görünüm ve çeşitli şekil ve biçimleri olabilir. Şekil ve biçimlerin değişmesi ise hakikat ve gerçeği değiştirmez.

Ne var ki, hakikatin dış görünüm ve şekillerle tatbiki de herkesin kolayca uhdesinden gelebileceği bir şey değildir. Bunun için doğru bir anlayış, detayları bilme ve derin bir kavrayış gereklidir.

Haricîler donuk fikirli insanlardı, duyduklarından ötesini idraktan acizdiler. Bu nedenledir ki İmam Ali (a.s), hakikatleri anlamaları için onlarla konuşup görüşmek üzere İbn Abbas'ı görevlendirdiğinde ona şöyle diyordu:

Onlarla konuşup tartışırken Kur'ân'dan örnek ve delil göstermeye çalışma! Çünkü Kur'ân'da çeşitli yorum ve ihtimallere imkân bırakan nice konular vardır. Sen bir şey söylersin, onlar başka bir şey söyler -ve tartışma sonuçsuz kalır-. Bu nedenledir ki Sünnet'ten örnek ve belge sun onlara; Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) hadis ve sözlerindeki delilleri göster, hadis ve sünnet, tevil ve yoruma yer bırakmayacak kadar net ve açıktır; bu apaçık belge ve delillerden kaçış mümkün değildir.

Yani Kur'ân genel ve ana hükümlerden ibarettir. Kur'ân'dan delil getirilecek olursa, onlar da başka hükümlere dayanacak ve bu tartışmadan hiçbir sonuç alınamayacaktır. Zira onlar, Kur'ân'ın hakikatlerinden bir şeyler anlayacak ve bunları değişmez ölçülerle ölçebilecek kadar bir bilgiye sahip değildirler. Bu nedenle onlara sünnet ve hadislerden delil gösterilmelidir; zira hadisler bütün ölçü ve kıstasları net olarak belirlemiş, onların altını çizmiştir.

Bu tavsiyede İmam Ali (a.s), Haricîlerin önemli bir özelliğine daha değinmekte ve onların dindar görünümünün yanı sıra akılsız ve yoz düşünceli olduklarını da hatırlatarak dindarlıkla akıllılığın bu taifede birbirinden ayrılmış olduğunu vurgulamaktadır.

Haricîler salt cehaletle fikrî donukluğun ürünüydüler. Düşünme, kavrama ve araştırma melekesinden yoksun olan bu insanlar genelle ölçü arasındaki farkı kavrayamıyor, genelden ölçü ve

kıtası ayıramıyorlardı. Sırf belli bir konuda yanlış netice verdi veya falanca konuda uygulanması bir hata oldu diye hakemlik meselesini tümüyle batıl addetmiş, artık hiçbir konuda insanların hakemlik yapmaması gerektiğini sanmışlardır. Hakemlik denilen şeyin genel anlamda doğru bir şey olduğunu, ama mesela falan konuda uygulanmasının pekâlâ hatalı olabileceğini kavrayamamışlardır. Bu nedenledir ki Sıffin'deki hakemlik olayında üç merhale göze çarpar:

a) Tarihî belgelerin de açıkça ortaya koyduğu üzere Hz. Ali (a.s) hakemlik olayına razı değildi; bunu Muaviye'nin tertiplelediği bir oyun ve komplo olarak tanımlıyordu, bu görüşünde ısrarlıydı.

b) Hakemlik meselesinin aslında bir oyun olduğunu bilen İmam Ali (a.s), Haricîlerin zorbaca dayatmaları karşısında "Madem ille de hakemlik istiyorsunuz, bari Ebu Musa Eşarî'yi hakem seçmeyin, o tedbirsiz ve basiretsiz biridir." diyor, bu iş için gerekli sahlahiyete haiz adayları gösteriyordu: "Ya İbn Abbas, ya da Malik-i Eşter hakem olsun." diyordu.

c) İmam Ali (a.s) genel bir kural olarak hakemliği temelinden reddetmiyor, hakemliğe başvurmayı mutlak hata saymıyor, bu geneli de ısrarla savunuyordu. Ebu'l-Abbas Müberred "el-Kâmil Fi'l-Lügati ve'l Edeb" adlı eserinin 2. cildinin 134. sayfasında şöyle yazar:

Ali, Haricîleri bizzat aydınlatıp onlara deliller göstererek şöyle dedi: "Allah aşkına, söyleyin; aranızda benim kadar hakemlik olayına karşı olan var mıydı?" Onlar: "Allah da bilir ki, hayır." deyince, İmam: "Siz beni hakemliği kabul etmeye zorlamadınız mı?" dedi. "Evet." dediler. "O hâlde ne diye bana karşı geliyor ve beni suçluyorsunuz şimdi?" dedi İmam. Haricîler: "Biz hakemlik esasını kabul etmekle büyük bir günah işlemiş olduk; ama şimdi tövbe ettik, sen de tövbe et." dediler. İmam: "Her günah işleyen tövbe etmelidir zaten." deyince sayıları altı bini bulan Haricîler: "Ali tövbe etti." dediler, "Şam'a doğru hareket emrini vermesini bekliyoruz!" Bunun üzerine Kays oğlu Eş'as, İmam Ali'ye gidip: "Sizin hakemliği haram saydığınız ve alınan sonuca uymayı küfür

bildiğiniz söyleniyor." deyince, İmam minbere çıkıp bir konuşma yaparak şöyle dedi: "Benim hakemlik olayından döndüğümü söyleyenler yalancıdır. Hakemlik esasını bir sapma ve kâfirlik sayanın kendisi sapmış ve kâfir olmuştur!" Bu sözler üzerine Haricîler camiden çıkıp tekrar Hz. Ali'ye karşı ayaklandılar."

Yukarıdaki tarihî belgeden de anlaşılacağı üzere Ali (a.s) bizzat hakemliğe değil, Sıffin Savaşı'ndaki hakemlik olayına karşıdır ve bunun Muaviye'yle Amr b. Âs'ın tertiplemediği bir komplo olduğunun farkındadır. Ebu Musa'nın böyle bir oyunu bozabilecek basiret ve ferasette olmadığını söylemiş ve bunu Haricîlere bir türlü kabul ettirememiş; ama sırf bu yüzden "Zaman ve mekânın hiçbir diliminde insanların hakemliğe başvurmaması gerektiği" şeklindeki Haricîlerin batıl dayatmalarını da asla kabullenmemiştir.

İmam Ali (a.s) Kur'ân yönetimiyle, Kur'ân'ı bilen inançlı insanların İslâmî yönetimini yekdiğerinden ayrı şeyler olarak mütalaa etmiyordu. "Kur'ân hükümeti" demek, Kur'ân'da belirlenen bir olay karşısında, tıpkı Kur'ân'ın emri doğrultusunda davranmak demektir. İnsanların yönetimiye, insanın fikir ve görüşünün de yer aldığı bir yönetim demektir. Kur'ân insanlarla bilfiil konuşamayacağına göre, Kur'ân'ın hakikatleri insanın görüş ve düşüncesi vasıtasıyla elde edilebilir ancak. İmam Ali (a.s) bu konuda şöyle diyor:

"Biz insanları değil, Kur'ân'ı hakem olarak seçtik. Kur'ân, şu satırlarda yazılı olan şeydir işte! Kur'ân'ın dili yoktur ki insanla konuşabilsin. Kur'ân, onu bilen mümin ve âlim insanlar vasıtasıyla konuşur sizinle. Şamlılar bizden Kur'ân'ı hakem seçmemizi istediler, biz de Kur'ân'dan yüz çevirecek insanlar olmadığımız için bunu kabul ettik. Allah Teala da Kur'ân'da: **"Bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz onu Allah'a ve Resulü'ne havale edin."** buyurmuyor mu? Allah'a havale edip O'na başvurmak demek, Allah'ın kitabına bakıp onu hakem seçmek ve Allah'ın kitabının hükmüyle hükmetmek demektir. Resulü'ne havale etmek de, Resulü'nün sünnetine uymaktır. Eğer hakkıyla Allah'ın Kitabı'na ve Resul'ün Sünneti'ne

müracaat edilecek olursa, insanlar arasında bu işe bizim herkesten daha layık olduğumuz anlaşılır."

Burada, Nehcü'l-Belâğa, 2. hutbede de belirtildiği üzere; İslâm'da yönetim ve yöneticilik işi nasla belirlendiği ve tayinle vaki olduğu hâlde Hz. Ali'nin (a.s) neden hakemiyet/hakemlik olayına teslim olduğu ve sonra da bunu neden ısrarla savunduğu sorusu akla gelebilir.

Bu sorunun cevabı bizzat İmam Ali'nin (a.s) konuşmasında geçmektedir. İmam, "Eğer Kur'ân'a ve sünnete müracaat edilir de Allah'ın kitabı hakem olursa, imamet ve yöneticilik işinin hak olduğu ve bu hakkın da kendisine ait bulunduğunun anlaşılacağı"nı söylemektedir.

İslâm Fırkalarının Yekdiğerine Tesiri:

Hariçiler tarihi; Müslümanların inanç, fıkıh, siyasî düşünce ve fikir hayatı gibi çeşitli boyutlarına tesir bırakmış olması açısından bir hayli önemli ve incelemeye değerdir. Daha önce de hatırlattığımız üzere slogan ve şiar açısından farklı olsa da bir mezhebin ruhu ve ana fikri, pekâlâ bir diğer mezhebin ruhuna işleyebilmektedir. Bu da insan tabiatının hırsız olmasından kaynaklanır. Bazı insanlar vardır ki, Sünnî olmalarına rağmen ruh ve mana bakımından Şiî'dirler, bunun aksine rastlamak da mümkündür. Bazı insanlar da vardır ki, tabiat olarak zahirci olmalarına rağmen ruh bakımından tasavvufçudur, bunun aksi de bulunabilir. Kimileri de vardır ki şiar olarak Şiî görünür, ancak ruh ve amel bakımından Hariçidir. Bu etkileşim, fertler için geçerli olduğu gibi milletler için de geçerlidir.

Eğer farklı mezhep mensupları bir arada yaşıyor iseler, bunların şiarları mahfuz kalsa bile, inançları ve yaşam tarzları yekdiğerine sirayet edecektir. Mesela başa bıçakla vurulması veya kösler vurulup borular öttürülmesinin Kafkas Ortodokslarından İran'a geçmesi gibi. Ancak halkın psikolojik hâli bunu kabule müsait olduğundan hemen sirayet etmiştir.

Binaenaleyh fırkaların ruh ve psikolojik yapılarını iyi bilmek gerekir. Kimi fırkalar bütün görüş ve akidelerini hüsnü zan üzerine kurarlar, mutlak anlamda bir iyimserlik duygusu içinde hareket

ederler. Mesela Ehlisünnet'te, ünlü şahsiyetlerin tamamına karşı mutlak bir hüsnü zan vardır. Buna karşılık bir başka mezhep, mesela sadr-ı İslâm Şia'sı şahsa ve bireylere değil, onların İslâm'a ne kadar uygun davranıp davranmadıklarına bakmakta ve şahısları İslâmî hassasiyetlerine göre ölçmekte ve neticede olaylara mutlak bir iyimserlik penceresinden değil, inançsal bir hassasiyetle yaklaşmaktadır. Yine kimi fırkalar bireyin ruhuna, batnına ve iç dünyasına önem verirken (tasavvufçular gibi), kimi fırkalar da, Haricîlerde olduğu gibi sadece dış görünüşe saplanmakta, donuk ve yoz olmaktadırlar.

Fırkaların ruh ve iç yapısı, ilk tarihî oluşumları tanınacak olursa, daha sonraki yüzyıllarda hangi akide ve görüşlerin giderek yekdiğerine yaklaştığı ve farklı isim ve şiarlarına rağmen aslında diğerk akide ve fırkayla bütünleşmiş olduğu kolayca anlaşılır. Bu anlamda fikir ve inançlar da tıpkı bir dildeki kelimeler ve deyimlere benzer. Hiçbir kasıt ve ön hazırlık olmadan sırf yakın ilişki neticesinde bir dilin deyim ve kelimeleri nasıl diğerk bir dile geçip kökleşebiliyorsa, inanç ve fikirler de böyledir. Mesela İran'ın Müslümanlar tarafından fethiyle birlikte birçok Arapça kelimenin Farsça'ya geçtiği bilinmektedir. Aynı şekilde bunun tersi de olmuş ve binlerce Farsça kelime ve deyim de Arapça'ya geçmiştir. Yine Türkçe bir kelime de Arapça ve Farsça'ya geçmiş ve bunun tersi de vuku bulmuştur. Abbasî halifesi Mütevekkil zamanının Türkçesiyle Selçuklu Moğollarının Türkçesi bunun en bariz örneğidir. Dünyanın diğerk dillerinden tutun da bireyler ve kavimlerin kendilerine has gelenek, estetik ve zevklerine varıncaya kadar hepsinde aynı kural ve karşılıklı etkileşim geçerlidir.

Ruhsuz bir tutuculuk, fikrî donukluk ve akıllılıkla dindarlığın ayrılması şeklindeki Haricî düşünce yapısı, İslâm tarihi boyunca çeşitli şekillerde Müslüman topluluklarına sirayet etmiştir. Haricîlere karşı olan nice görüş ve fırkalarda bugün Haricîlik fikirlerinin görülmesi, buradan kaynaklanmaktadır işte: Bireyler ve toplumlar yekdiğerinden etkilenmekte, karşılıklı bir etkileşim süreci yaşamaktadırlar.

Haricîlik ruhunu taşıyanlar daima var olmuştur, yeni olan her şeye karşı çıkmış, her yeni gelişme ve yeniliği tekfir etmişlerdir. İs-

lâm'da araç-gereç ve maddî şeklin niceliğinin önem taşımadığını belirtmiştik. Bu tür yoz insanlar şu veya bu yeni araç-gerecin kullandığını bile kolayca haram sayabilecek bir yapı ve temel taşımaktadırlar veya şu ya da bu eşyaya kutsallık atfetmektedirler.

Bugün nice İslâm fırkaları arasında -ilmî veya fikhî- akılcılıkla dindarlığın ayrı mütalaa edildiğini ve tam bir Harihî yapı izlendiğini görmekteyiz. Hakikatin anlaşılması veya mesela İslâm'da var olan genel ve temel bir kanundan, çağ için gerekli cüzî ve özel bir kanunun çıkarılmasına (içtihat) engel olur, bunu haram sayar ve bidat sayarlar. Oysaki Kur'ân-ı Kerim nice ayetlerde insanları düşünüp akletmeye çağırmış ve insanoğlunun basiretini ilâhî çağrının desteği olarak tanımlamıştır.

Hicrî ikinci yüzyılın başlarında oluşmaya başlayan Mutezile mezhebi, küfürle imanın ne anlama geldiği konusundaki tefsir ve kelam bahislerinin bir neticesidir aslında. Büyük günahlardan birini işlemenin küfre sebep olup olmayacağı şeklindeki bir tartışmanın hasılı olan mezkur fırka, Harihîlikle bağdaşan bir okuldur. Mutezililer, belli ölçüde hür düşünmek, akla ve mantığa uygun bir yaşam biçimi belirlemek istemişlerdi başlangıçta. Gerekli ilmî birikim ve bilgidен yoksun oldukları hâlde İslâmî meseleleri dilediklerince tartışıp inceleme yoluna gittiler, etraflı bilgilerinin bulunmadığı konularda fikir yürüttüler, bazı hadisleri belli bir yere kadar eleştirdiler, sadece kendi içtihat (!) ve kendi bilgilerinin elverdiği yere kadar inceleyip belli bir karar verdikleri konuları kabul ettiler.

Bunlar başlangıçta Hadisçilerle Zahircilerin eleştirisine uğradılar. Karşılarındaki güruh hadis ve ayetlerin sadece kelime anlamıyla dış görünüşünü esas alıyor, anlam ve maksat konusunda düşünmeyi haram sayıyordu. Onlara göre aklın ve mantığın net hükmünün hiçbir geçerliliği yoktu. Mutezile akıl ve tefekküre ne kadar değer veriyor idiyse, onlar da zahire o kadar değer veriyorlardı.

Mutezile'nin ortaya çıkışından 1.5 asra yakın bir zaman süresi, bu mezhep mensuplarının türlü arayışlarıyla geçti, nice inişler çıkışlar yaşadılar ve derken Mutezile'den, Eş'arî mezhebi doğdu. Bu defa tam 180 derecelik bir dönüşle akıl ve mantık verilerini büsbütün reddedip İslâmî tabirlerin sadece zahirine inanmanın farz ol-

duğunu söylediler. İslâmî hükümler, hadisler ve ayetler etrafında tefekkür edip nedenleri ve nasılları araştırmanın haram olduğu gibi bir neticeye vardılar! Böylece iş öyle bir noktaya vardı ki, dört Ehlisünnet mezhebinden birinin imamı olan İmam Ahmed b. Hanbel, Mutezile görüşlerine şiddetle karşı çıkar bir hâle geldi, hatta bu yüzden hapslere düştü, işkence gördü ve kırbaç darbeleri altında bile Eş'arîliği savunup Mutezile esaslarını reddetti.

Bu keşmekeşlerde nihayet Eş'arîler kazandılar ve akılcılığın defterini dürüp bir kenara fırlattılar. Bu zafer, İslâm dünyasının fikrî ve aklî hayatına ağır bir darbe vurmuş oldu.

Eş'arîler, Mutezilileri bidat ehli saymadaydı. Eş'arîlerin Mutezililere galip gelişinden sonra bir Eş'arî'nin şiirinde geçen şu mısralar bir hayli düşündürücüdür:

Bidatçilerin iktidar faslı bitti
 Kökleri kazındı, işleri bitti.
 Şeytanın bir araya getirdiği bu hizip
 Kendi kendisini yiyip bitirdi, dağılıp gittiler böylece.
 Kardeşler! Bu güruhun fakihî veya imamı
 Kendisine uyulabilecek doğrulukta mıydı sahi?!

Hicrî 11 ve 12. yüzyıllarda doruğuna ulaşan ve Ehlisünnet'in Hadisçileri ve Zahircileri grubuna pek benzeyen Şia fıkıh kolu Ahbarîler de bir nevi akılcılıkla dindarcılığın ayırımından türemiş bir ekoldür.

Ahbarîlerle Ehlisünnet'in Zahirîlerinin fikhî yöntemleri birbirine çok benzer, hatta yegâne farkları hangi hadislerin esas alınması gerektiğinden ibarettir.

Ahbarîler de akli ve mantığı büsbütün bir kenara bırakmış bir ekoldür. İslâmî metinlerden hüküm ve kuralları bulup çıkarma konusunda akıl ve mantıktan faydalanmayı haram saymış ve yazdıkları eserlerde, yine Şia'nın bir diğer fıkıh kolu olan Usulcülere şiddetle saldırarak: "Sadece Kitap ve Sünnet hüccettir, akla ve mantığa dayanılmaz!" demişlerdir. Kitab'ın (Kur'ân'ın) hüccet oluşunu da, ancak sünnet ve hadislerin tefsiri yoluyla esas almaktaydılar. Bu nedenle de gerçekte Kur'ân'ı da temel belge ve hüccet olarak

Bu kıt görüşlülük ve sığılıkları nedeniyledir ki Haricîler, kendilerinden başka kimseyi Müslüman saymıyor, onların kestiği eti yemiyor, onlarla evliliği haram biliyorlardı.

kabul etmemiş ve sadece hadislerin zahirini "temel hüccet" olarak kabullenmişlerdi.

Bu kitapta amacımız çeşitli İslâmî düşünceleri irdelemek ve Haricîliğin ana ruhu olan "dindarlıkla akılcılığı birbirinden ayıran" ekolleri incelemek değil elbet. Son derece geniş bir bahis olan bu konuya derinlemesine girecek olursak, konumuzun dışına çıkmamız gerekecektir. Biz burada sadece çeşitli fırkaların yekdiğerinden etkileşimini vurgulamak ve Haricîliğin bir mezhep olarak tarihten silinmiş olmasına rağmen çeşitli İslâm fırkaları üzerindeki etkisinin sürdüğünü hatırlatmak istedik. Öyle ki, bugün bile çağdaş Müslüman aydın ve yazarların bir kısmı, Haricîlerin fikirlerini modern ve çağdaş kalıplar içinde sunar hâle gelmiş ve gerçekte Haricîlikten başka bir şey olmayan bu fikir ve ekolü hissî (tecrübi) felsefeyle aşılama ve örtüşürme yoluna gitmişlerdir.

KUR'ÂN'I MIZRAKLARA TAKMA POLİTİKASI

Kur'ân'ı mızraklara takma politikası 13 yüzyılı aşkın bir zamandır Müslümanlar arasında yaygın bir politika hâline gelmiş bulunuyor. Bilhassa gösterişçilerle dindar görünümlü mukaddesatçılar artmaya ve kendilerine biraz taraftar bulmaya başladıklarında, fırsatçılar hemen bu politikaya başvurmakta ve Kur'ân'ı hemen mızrakların ucuna geçirivermektedirler.

Burada, alınması gereken önemli dersler vardır:

1- Alınması gereken birinci ders şudur: Cahiller ve İslâm'dan habersiz gafiller, mümin olarak tanınıp da halk onları gerçek Müslüman sıfatıyla anmaya başladığında, çıkarıcı ve fırsatçı çevreler için kullanılabilir iyi bir vesile doğmuş olur. Bu fırsatçı çevreler söz konusu mukaddes görünümlü cahilleri kendi çirkin emellerine alet eder ve gerçek müminlere karşı onları bir kalkan ve siper olarak kullanırlar.

İslâm düşmanlarının, bu tipleri bir kalkan olarak kullandığı sıkça görülmüştür. Yani İslâm'ı yine İslâm'a karşı kullanmışlardır. Batı sömürüsünün bu sahada bir hayli tecrübeli olduğu bilinmektedir. Batı sömürüsü bilhassa mezhebî farklılıkları bu şekilde tahrik etmekte, Müslümanların yaralarını bu yolla deşmektedir. Müslümanları ecnebi nüfuzundan kurtarmak için uğraşan salih bir Müslümanın karşısına, bizzat kurtarmak istediği bu Müslüman kitleler tarafından din ve mezhep adına engeller ve duvarlar oluşturulmasını düşünmek bile ne kadar acıdır gerçekten! Evet,

Müslüman kitleler cahil ve bilinçsiz olduğunda, münafıklar bizzat İslâm'ı İslâm'a karşı kullanırlar.

İşte halkının, Resulullah'ın (s.a.a) Ehlibeyt'ine beslediği sevgiyle iftihar etmekte olduğu şu İran'ımızda, münafıklar ve İslâm düşmanları bizzat bu Ehlibeyt sevgisini İslâm ve Kur'ân'ın aleyhine ve işgalci Siyonist Yahudilerin lehine olacak şekilde kullanabilmektedirler. Bu ise İslâm'a, Kur'ân'a, Resulullah'a (s.a.a) ve onun mübarek Ehlibeyt'ine (a.s) yapılabilecek en büyük zulümdür. Nitekim Peygamber-i Ekrem (s.a.a) şöyle buyurmaktadır:

Ümmetimin yoksul veya fakir düşmesi değildir beni korkutan. Ümmetim için endişelendiğim şey, ters fikirler ve eğri düşüncelerdir. Benim ümmetime ekonomik yoksulluk değil, fikir ve düşünce fakirliği zarar verir.

2- Ders alınması gereken bir diğer nokta, Kur'ân'ı anlama yöntemimizin doğru olmasına dikkat etmemiz gerektiğidir. Kur'ân, ancak hakkında doğru düşünüldüğü zaman, bilgiyle ve âlimane bir şekilde tefsir edildiği ve Kur'ân konusunda en sağlam olan "Ehl-i Kur'ân"ın kılavuzluklarından faydalandığı zaman hidayet kitabı ve kurtuluş vesilesi olur. Kur'ân'ı anlama tarzımız sahih ve doğru olmadığı sürece ve Kur'ân'ı anlama ve Kur'ân'dan faydalanmanın yolunu yordamını gereğince öğrenmediğimiz müddetçe Kur'ân'dan faydalanabilmemiz mümkün olmayacaktır. Çıkarıcılar veya cahiller kimi zaman Kur'ân okur, ama batıl ihtimal doğrultusunda hareket ederler. Nehcü'l-Belâğa'da Müminlerin E-miri İmam Ali'nin (a.s) dilinden bir örnekle bunu şöyle aktarmıştı:

Hakkı söyler, ama batılı kastederler; batılı umarak haktan söz ederler.

Bunun ise Kur'ân'la amel edip Kur'ân'ı diriltmek olmadığı, bilakis Kur'ân'ı öldürmek olduğu apaçık ortadadır.

Kur'ân'la amel edebilmek, ancak Kur'ân'ı doğru olarak anlayabilme bilgi ve gücüne kavuşmakla mümkündür.

Kur'ân bütün meseleleri genel olarak ve ana prensipleriyle ele almıştır. Bu geneller ve prensipleri detaylara uygulamak ise, bizim doğru anlama ve doğru algılayabilmemize bağlıdır. Yani, mesela Kur'ân'da, "Falan gün, falan yerde Ali'yle Muaviye arasında vuku bulacak olan savaşta haklı taraf Ali'dir." denilmemektedir. Kur'ân'da geçen hüküm şundan ibarettir:

Müminlerden iki topluluk çarpışacak olursa aralarını bulup barıştırın. Eğer biri diğerine haksızlık ve zulümde bulunacak olursa, haksızlık ve zulümde bulunanı Allah'ın emrine çevirinceye kadar onunla savaşın.¹

Evet, budur Kur'ân'ın genel hükmü. Kur'ân, meseleleri bu şekilde -genel ve kapsayıcı temel prensip ve kıstasları öğreterek- ele alıp inceler; "Falan savaşta falanca haktır, diğeri batıldır." demez.

Kur'ân sadece temel bilgiler ve ölçüler öğretir; Kur'ân her konuyu tek tek isim verip açıklamaz; "Kırk küsur yıl sonra Muaviye adlı biri çıkıp halifelik iddiasında bulunacak ve Ali'yle savaşa tutuşacaktır, o zaman siz Ali'nin saflarında yer alın." demez. Kur'ân bir anayasa kitabıdır, teferruata girmez ve girmesi de beklenemez. Kur'ân her olayı, her hadiseyi tek tek sayıp dökecek bir kitap değildir. Böyle bir şey esasen mümkün değildir zaten.

Kur'ân ebediyen kalıcı olmak ve bütün zaman ve mekânların ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla inmiştir. Bu nedenle de genel prensipler ve temel ölçüleri öğretir. Böylece hangi asır ve mekânda hakla batıl karşı karşıya gelecek olursa, Kur'ân'ı doğru olarak anlayabilmiş bir insan Kur'-

1- Hucurât, 9

ân'dan öğrendiği ölçülerle haklı taraf ve haklı konumu kolaylıkla teşhis eder.

Binaenaleyh, ayette geçen "müminlerden iki topluluğun çarpışması" hâlinde nasıl davranılması gerektiğini yine bizzat Kur'ân öğretmededir. Bu durumda mümine düşen vazife, dikkat etmek ve Kur'ânî ölçüyü kullanarak haksız ve zalim tarafı tespit edip, Allah'ın hükmüne getirinceye kadar onunla savaşmaktır. Hakkı kabullenip sonucuna katlanması hâlinde onu kabullenmek, ama işi hile ve sahtekârlığa döküp canını kurtarmak ve gücünü toparladığında zulmüne tekrar devam edip yeniden saldırganlığa yeltenmekse, yine ayetteki hüküm gereğince **"Eğer haksızlıkla zulümde bulunacak olursa, Allah'ın emrine dönünceye kadar onunla savaşmak"**tır!

Bütün bunları teşhis etme sorumluluğu bizzat bireyin uhdesindedir. Kur'ân, Müslümanların sosyal ve aklî olgunluğa erişmesini ve bu olgunluk sayesinde haklıyı haksızdan ayırt etmesini istemektedir. Kur'ân-ı Kerim, tıpkı bir velinin, velayeti altındaki çocuğa davrandığı gibi insanlara sürekli kayyumluk etmek, onların hayatları boyunca vuku bulacak bütün teferruatları onlar adına üstlenip gerçekleştirmek ve her şeyi duysal ve somut işaretlerle belirlemek için inmiş değildir.

Aslında insanları tanımak, bireylerin yetenek ve salahiyet miktarlarını bilmek, İslâm ve İslâmî ölçülere ne kadar vâkıf ve bunlara ne ölçüde bağlı olduğunu anlamak bir Müslümanın vazifesidir ve her Müslüman bunları bilmek, bu hususlara dikkat göstermekle mükelleftir. Ama ne yazık ki, bugün çoğumuz bu önemli vazife ve sorumluluğumuzun farkında değiliz.

Hz. Ali (a.s) şöyle buyurmaktadır:

Doğru yolda yürümeyen ve hakkı çiğneyen insanı fark edip tanıyamadığınız sürece doğru yolu ve hakkı

bilip tanımanız mümkün olmayacaktır.¹

Yani özel durum ve teferruatlara gereğince uyarlanamadıkça genel ölçü, kural ve prensipleri bilmenin hiçbir faydası olmayacaktır. Zira bireyleri gereğince tanımama, bu hususta hataya kapılma ve özel durumları gereğince değerlendirip kavrayamama hâlinde pekâlâ hak ve İslâm adına ve İslâmî sloganlarla hak ve İslâm'ın aleyhine ve batılın lehine davranılabilinecektir...

Kur'ân zulmü ve adaleti anlatmış, ölçü ve kıstaslarını göstermiş; kime adil, kime zalim denilebileceğini belirlemiştir. Ama bunu bütün olay ve şahıslara uyarlamak insanın uhdesine bırakılmıştır. Bu bilgi çerçevesinde bize düşen; hakkı batıl, batılı hak zannetmemek ve kendi zannımızca Kur'ân'daki bu kıstaslara dayanarak hakkın kellesini uçurmamaktır.

1- Nehcü'l-Belâğâ, 147. hutbe.

NİFAKLA SAVAŞMANIN GEREKLİLİĞİ

Savaş ve mücadelelerin en çetini nifakla savaşmak, mü-nafıkla mücadele etmektir. Aptalları kullanan sinsi zekilerle savaşmaktır yani. Bu savaş, küfürle savaşmaktan daha zor-dur. Çünkü küfürle savaş, belirli bir akım veya kimseyle sa-vaşmaktır. Nifakla savaşmaksa, gizli ve çehresi örtülü bir küfürle savaşmak demektir.

Nifakın iki yüzü, iki çehresi vardır: Bir yüzü Müslüman-lıktır ve bu onun görünen çehresidir. Bir de görünmeyen asıl çehresi vardır ki küfür ve şeytanlıktan, hile ve sahtekârlıktan ibarettir. Bu ikinci yüzün anlaşılıp bilinmesi alelade insanlar ve avam kitleler için fevkalade zor, hatta kimi zaman imkân-sızdır.

Nifaklarla girişilen mücadelelerin genellikle yenilgiyle sonuçlanmış olmasının nedeni de budur zaten. Zira avam halk kitlelerinin idrak ve anlayış kapasitesi ancak görünenle sınırlıdır. Halk kitleleri gizli-saklı şeyleri görememekte, gör-düğü şeylerin batınına ve derinine inememektedir.

Müminlerin Emiri İmam Ali (a.s), Muhammed b. Ebu Bekir'e yazdığı bir mektupta şöyle demektedir:

Allah Resulü (s.a.a) bana şöyle buyurdu: "Ümme-tim konusunda müminlerle müşriklerden yana bir en-dişem yoktur. Çünkü Allah Teâlâ mümini imanı ne-deniyile -günahtan- vazgeçtirir, müşriki de şirki nede-niyile hor kılar -ve onu bilip tanımanızı sağlar-. Sizin için tek endişem; yağlı dilli, münafık kalpli sinsilerdir; onlar sizin hoşlanacağınız şeyleri söyler, ama hoşlan-

mayacağınız -haram- şeyleri yaparlar."¹

Görüldüğü gibi burada Resul-i Ekrem (s.a.a), münafıklar ve nifak konusunda Müslümanları uyarmakta ve bir tehlikenin haberini vermektedir. Zira ümmetin avam kesiminin oluşturduğu çoğunluk dış görünüşe bakarak hüküm vermekte ve neticede kolaylıkla yanılabilir. ²

1- Nehcü'l-Belâğa, 27. Mektup.

2- Bu nedenledir ki İslâm tarihi boyunca ne zaman bir ıslahatçı, halkın sosyal ve dinî durumunu ıslah edip düzeltmek amacıyla kıyam etmiş ve zalimlerle çıkarıcıların menfaatini tehlikeye düşürmüşse, söz konusu zulüm ve çıkar çevreleri hemen renk değiştirip dindarlık kisvesine bürünmüş ve takvalı görünmeye çalışarak gerçek yüzlerini gizlemişlerdir.

Halifeler arasında israf ve ayyaşlıklarıyla meşhur olan ünlü Abbasî halifesi Memun er-Reşid, Alioğulları'nın (Aleviler) harekete geçip kıyama başladıklarını görünce, yamalı hırkayla halka görünmüş ve avamı bu dış görünüşle kandırabilmiştir. Nitekim ondan para-pul da almamış ve saraydan beslenmemiş olduğu hâlde Ebu Hanife el-İskafi adlı şair onun bu hâline övgüler dolusu şiirler yazmış ve bir şiirinde şöyle demişti:

İslâm yöneticileri arasında onca zenginliğine rağmen
 Memun'dan daha sade kim var yaşayan?
 Öylesine eski-püsküydü ki onun cübbesi
 Soramadan edemediler: "Bu da nesi?"
 Memun: "Şahların adı kalır ardından!" dedi
 "Ne giydiğinin ne önemi var şimdi?"

Diğer halifeler de çeşitli şekillerde aynı yönteme başvurarak Kur'an'ı mızraklara geçirme politikasıyla, bütün zahmetlerin boşa gitmesine ve kıyam hareketlerinin henüz başlamadan tükenmesine neden oldular. Bunun yegâne sebebi, sloganla gerçeği ayırt edemeyen avamın cehalet ve bilgisizliğidir. Bu da kıyam ve ıslah yolunu kendi yüzlerine kapatmalarına neden olmuştur. Gafletten uyandıklarında ise, ön hazırlıkların tümünün yok edildiğini görmüş ve işe baştan başlamaları gerektiğini anlamışlardır.

Hatırlatılması gereken bir diğerk nokta da cahillerle aptalların artması hâlinde ortamın münafıklar için elverişli olacağı ve cehaletin artmasının sadece nifak ortamına yarayacağıdır. Bu nedenledir ki cehalet, bilgisizlik ve ahmaklıkla mücadele etmek, aynı zamanda nifaka karşı da mücadele etmek demektir. Çünkü ahmaklar, münafıkların oyuncağı olmaya daima elverişlidirler.

Binaenaleyh cehalet ve ahmaklıkla savaşmak, münafığı silahsızlandırmaktır; cahilin bilgilendirilip cehaletinin giderilmesi, münafığın kılıcının elinden alınması demektir.

Hz. Ali'den (a.s) öğrenilmesi gereken çok önemli bir nokta da, bu tür mücadelelerin belli bir grup veya cemiyete mahsus olmadığıdır. Bilakis, Müslüman veya dindar görünümlü bir grubun, sömürücü ecneblerin çıkarlarına elverişli girişimlerde buldukları dönemlerde, söz konusu ecnebler veya münafık güçler onları kalkan olarak kullanmış ve çirkin oyunlarına alet etmişlerdir. Bu nedenledir ki onlarla mücadeleye kalkışanın, öncelikle bu kalkanla mücadele etmesi ve kalkanı ortadan kaldırması kaçınılmazdır.

Bu arada Muaviye'nin, Haricîleri tahrik ettiği ve ayaklanmaya kışkırttığı da gözden kaçmamalıdır. Muaviye ve Eş'as b. Kays gibileri o günlerde anarşik konularda Haricîleri kullanmış, muhalefeti körüklemiş ve kışkırtmışlardır.

Haricîler hadisesi, her şeyden önce bu aptal ve yoz kalkanların ortadan kaldırılması gerektiğini, aksi takdirde düşmanın kalbine ulaşamayacağını öğretmektedir. Nitekim İmam Ali (a.s) de hakemlik komplosundan sonra önce Haricîlerin üzerine yürüyüp onları ortadan kaldırmış, onların işini bitirdikten sonra tekrar Muaviye'nin üzerine yürümüştür.

ALİ (A.S) GERÇEK İMAM VE ÖNDER

Hz. Ali'nin (a.s) hayatı, ahlâkı, kişiliği, sözleri ve davranışları baştanbaşa bir örnek, mükemmellikler dizisi, eğitim, öğretim ve terbiye okuludur.

İmam Ali'nin (a.s) çekicilikleri gibi, iticilikleri de bütün müminler için öğretici ve eğitici dir.

Ehlibeyt İmamları'ndan ulaşan ziyaret dualarında İmam Ali (a.s) ve diğer Ehlibeyt İmamları'na hitaben: "Sizin dostlarınızla dost, düşmanlarınızla düşmanız." demekteyiz. Bunun bir anlamı da şudur aslında: Biz, sizlerin çekim sahanızda bulunmakta ve o sahada olmaya özen göstermekte, sizlerin itim sahanızdansa özenle uzak durmaktayız.

Buraya kadar anlattıklarımız Ali'nin (a.s) fevkalade güçlü çekicilik ve iticilik hasletinin sadece bir parçası, küçük bir kesitidir aslında. Bilhassa onun iticilik boyutuna çok özet olarak değinebildik.

Bahsimizi noktalamadan önce bu konunun altını bir kez daha çiziyor ve diyoruz ki:

Müminlerin Emiri İmam Ali (a.s) iki kesimi kendisinden kesinlikle uzak tutmuş ve onları itmiştir:

- 1- Sinsi ve zeki münafıkları
- 2- Dindar ahmakları

Ali Şia'sı olduğunu iddia eden ve onu gönülden sevip onu imam olarak seçenler için bu iki ders yeterlidir sanınız. Ali Şia'sı bunu dikkate almalı, münafıkların oyununa gelmemeli, keskin görüşlü olmalı, dış görünüşe aldanmamalı-

dır. Zira İslâm dünyası bugün bu iki derde müptela durumdadır ve ne çekiyorsa sinsi ve zeki münafıklarla, dindar camianın basiretsiz ve cahil kesiminden çekmektedir.

Hidayete uyanlara selâm olsun!

İÇİNDEKİLER

Takdim	5
Yazarın Önsözü	7

Giriş

Çekim ve İtim / 13

Çekim ve İtim Kanunu	15
İnsan Dünyasında Çekim ve İtim Gücü	17
İnsanların Çekicilik ve İtiliklikleri Farklıdır	19
İkili Güç Sahibi İmam Ali (a.s)	29

Birinci Bölüm

İmam Ali'nin (a.s) Çekiciliği / 33

Güçlü Çekimler	35
Sevgi ve Aşk Okulu: Şiilik	39
Sevgi İksiri	42
Engelleri Aşma, Kafesleri Kırma	47
Yapıcı Mı, Yıkıcı Mı?	49
Evlüyaya Sevgi ve Saygı Beslemek	55
Sevgi Faktörünün Toplumdaki Gücü	59
Nefis Tezkiyesinin En İyi Yolu	62
İslâm Tarihinden Örnekler	71

Kur'ân ve Sünnet'te İmam Ali Sevgisi	80
İmam Ali'nin Çekiciliğinin Sırrı	86

İkinci Bölüm

İmam Ali'nin (a.s) İticiği / 91

Ali'nin Düşman Kazandıran Tutumları	93
Nakisin, Kasitin ve Marikin	96
Haricîlerin Ortaya Çıkışı	99
Haricîlerin Akidevî Usulleri	108
Halifelik Konusunda Haricîlerin Görüşü.....	109
Halifeler Konusunda Haricîlerin Görüşü	111
Haricîlerin Çöküşü	112
Slogan Mı, Ruh ve Öz Mü?	113
İmam Ali ve Demokrasi.....	121
Haricîlerin İsyanı	124
Haricîlerin Belirgin Özellikleri	126
Kur'ân'ı Mızraklara Takma Politikası	149
Nifakla Savaşmanın Gerekliliği.....	154
Ali (a.s) Gerçek İmam ve Önder.....	157